

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris:

Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag

Ledenadministratie:

K. Doormanlaan 274,
2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

P. L. Hoovers

brigade-generaal der infanterie

p/a HKS, Frederikkazerne
v.d. Burchlaan 31, 2597 PC Den Haag
Telefoon (070) 16 68 29

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

W. C. Louwerse

commodore Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

J. M. J. Bosch

majoor der cavalerie

B. A. C. Droste

luitenant-kolonel van de Koninklijke
luchtmacht

dr. A. A. Klumper

luitenant-kolonel van de militair
psychologische en sociologische dienst

Ir. G. M. van der Laan

brigade-generaal van de technische staf

drs. J. W. M. Schulten

luitenant-kolonel verbindingdienst

BUREAUREDACTIE/PRODUKTIE:

Spul 47, 2511 BL Den Haag
Telefoon (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar
Losse nummers f 2,75

ADVERTENTIES:

N.V. Noord-Nederlandse Drukkerij
Postbus 6, 7940 AA Meppel
Telefoon (05220) 7 09 11
Contractprijzen op aanvraag

NADRUUK VERBODEN

- 2 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht
- 3 Veiligheidsbeleid en brede consensus
- 5 Koninklijke luchtmacht en jachtvliegtuigen. Een lange-termijnvisie, door H. W. M. Satter, W. Breeschoten en B. A. C. Droste, kolonel resp. luitenant-kolonels van de Koninklijke luchtmacht
- 14 Betekenis van de krijgsgeschiedenis voor het huidige militaire onderwijs, door H. P. Ueberschaer, Major im Generalstabsdienst
- 24 Nieuw beoordelingssysteem voor de KL. Ontwikkeling, proefneming en wat ervan is geworden, door mr. J. F. J. A. van Daal en dr. A. A. Klumper, resp. kolonel van de militair juridische dienst en luitenant-kolonel van de militair psychologische en sociologische dienst
- 38 Verkenningseenheden, een andere visie, door A. Rens en K. C. Schouwstra, resp. luitenant-kolonel en majoor der huzaren
- 48 Boeken
- 51 Aanwijzingen voor medewerkers

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 85014 (83.1/18) / LuO 85514 (83.1/18). Regeling NS-vastrechtkaarten.

LuO 85513 (91.1/29). Onderscheidingsvlaggen voor commandant van het commando tactische luchtmachtcrachten en commandant van het commando logistiek en opleidingen.

LaO 71031 (81/37) / LuO 71525 (81/33). Regeling militaire rijbewijzen.

LaO 85016 (55.71/1v) / LuO 85517 (55.71/1v). Wijziging inkwartieringstarieven.

LaO 73020 (82.2/12). Regeling vervoer ter zake van gezinsbezoek voor in de Bondsrepubliek Duitsland en België wonende militairen die om redenen van dienst tijdelijk in Nederland verblijven (herdruk, september 1985).

LaO 76014 (82.2/13) / LuO 76509 (82.2/13). Regeling vervoer voor rijksrekening bij bewegingsvrijheid buitenge-

woon verlof e.d. (herdruk, september 1985).

LaO 78016 (81/44) / LuO 78515 (81/38). Reisbesluit militairen 1978 (herdruk, september 1985).

LaO 80005 (13.5/2) / LuO 80508 (13.5/2). Regeling weggebruik en begeleiding verplaatsingen (herdruk, augustus 1985).

LaO 62035 (55.17/52) / LuO 62540 (55.17/50). Verplaatsingskostenbesluit 1962.

LaO 84006 (55.17/94) / LuO 84509 (55.17/91). Regeling dagelijks reizen tussen de woning en de plaats van tewerkstelling voor buiten Nederland geplaatste militairen (herdruk, oktober 1985).

LaO 85017 (23.24/11) / LuO 85518 (23.24/10). Instelling Korps Militaire Controleurs Gevaarlijke Stoffen.

Lumed 508-85 (55.14/46). Schadevergoeding voor Rijksgoederen, in gebruik bij de militair en behorende tot de persoonlijke uitrusting, die verloren gaan tijdens binnenlands vervoer per N.V. Van Gend en Loos.

Lamed 012-85 (51.13/61). Overplaatsing van eerste luitenants naar het wapen der Koninklijke marechaussee.

Lamed 015-85 (78/528). Opleiding tot officier munitietechnicus.

Lamed 016-85 (78/529) / Lumed 509-85 (78/182). Opleiding tot adjudant-onderofficier der militaire administratie.

Lumed 510-85 (51.13/6v). Benoeming tot officier bij de dienstgroep van de officieren van de Koninklijke luchtmacht.

Lamed 015-82 (55.14/43) / Lumed 514-83 (55.14/44). Voorschrift betreffende het brengen ten laste van het rijk van kosten, verbonden aan representatie (herdruk, oktober 1985).

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Einde van de Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en Koninklijke luchtmacht

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

Op *maandag 20 januari 1986* te 19.30 uur houdt de vereniging voor leden en introducé(e)s een bijeenkomst in het Nederlands Congresgebouw te 's-Gravenhage, waar door kapitein ter zee ir. J. R. Spoelstra een inleiding zal worden gehouden over het onderwerp

Nederland en de grenzen van de NAVO

Na de voordracht wordt als gebruikelijk, gelegenheid tot discussie geboden.

Introductie: d.t.v. de secretaris, lkol W. F. Anthonijsz, Frederikkazerne, gebouw 110, Postbus 90701, 2509 LS Den Haag (tel. tijdens diensturen (070) 16 68 99).

Veiligheidsbeleid en brede consensus

MS Het veiligheidsbeleid is een van de weinige gebieden van een nationaal bestel dat geen grote (partij)politieke tegenstrijdigheden verdraagt. Veiligheid is immers een van de meest primaire en elementaire voorwaarden van het bestaan. Het is een permanente behoefte, hetgeen overigens pas echt wordt ervaren als deze conditie ontbreekt. Zonder veiligheid kan geen geciviliseerde samenleving ontstaan of in stand blijven. Veiligheid is geen natuurlijke, stabiele situatie. Integendeel, om haar te behouden moet er voortdurend aan worden gewerkt. Zelfs dan — zo leert de ervaring — kan het fout gaan en kunnen conflicten ontstaan. In laatste instantie voorziet het veiligheidsbeleid van een land dan ook in een gewapende macht, een instrument waarmee men kan dreigen en dat in het uiterste geval kan worden ingezet om de veiligheid van een land te beschermen. Evenmin als de veiligheid van een samenleving te grote politieke verdeeldheid verdraagt, is dit ook het geval voor de nationale defensie. Een defensie-inspanning moet zijn gebaseerd op de breedst mogelijke consensus, die het gehele, complexe defensiebouwwerk de façade verschaft die een tegenstander moet overtuigen dat het menens is met

de wil de eigen manier van samenleven te verdedigen; zo nodig met geweld. Zonder deze façade blijven alle inspanningen die een land zich voor zijn defensie getroost waardeloos. In Nederland zou ruim f 13 miljard op jaarbasis zijn verspild.

In de naoorlogse jaren is er gedurende een lange periode nadrukkelijk sprake geweest van de brede consensus voor het veiligheidsbeleid. Na de debâcle van de Tweede Wereldoorlog heeft Nederland zich met instemming van het overgrote deel van de bevolking deelgenoot gemaakt van een internationaal, fijn vertakt net van veiligheidsafspraken. Het lidmaatschap van de VN en de NAVO zijn hiervan de sprekendste — zij het bij lange na niet enige — voorbeelden. Collectieve afspraken tussen landen met overeenkomstige belangen moesten de basis van de consensus nog meer verbreden en daarmee de façade van het defensiebouwwerk nog solider maken. In deze periode konden regeringen elkaar afwisselen, maar de defensiebegrotingen vertoonden zowel qua omvang als qua invulling een grote mate van continuïteit.

Eind jaren '60, begin jaren '70 lijkt er echter, voorzichtig ingezet, een zekere mate van kentering te zijn ontstaan. Strikt budgettair gezien was er nog steeds niets aan de hand. Integendeel: beperkte maar reële stijgingen van de defensiebegroting waren een feit. De voorzichtige kentering richtte zich aanvankelijk op de specifieke kenmerken en werkwijze van de defensieorganisatie. Hieruit kwam de tendens naar vermaatschappelijking voort. Zaken als afschaffing groetplicht en parades, vrije haardracht, overleg en inspraak resulteerden in een vergaande integratie van de krijgsmacht in de samenleving. Geslotenheid en geheimzinnigheid kunnen slechts tot misverstanden leiden. Zowel de eigen bevolking als de tegenstander moeten in een zo groot mogelijke openheid kunnen waarnemen wat het defensiebouwwerk nu werkelijk voorstelt. De toenemende belangstelling voor de zg. Open dagen van de krijgsmacht is een positieve ontwikkeling.

De recente ontwikkelingen raken echter niet alleen de bestaanswijze maar ook het bestaansrecht van de krijgsmacht. Dit geldt vooral de legitimiteit van het soort bewapening. Verdeeldheid over de nucleaire dimensie van de NAVO is, na een opleving in het eind van de jaren '50, pas de laatste tien jaar echt een factor van toenemende invloed ge-

worden. Het zg. dubbelbesluit, gevolgd door de Nederlandse variant, heeft de zo noodzakelijke consensus over het veiligheidsbeleid niet direct goed gedaan. Dit geldt zowel voor de verhoudingen binnen de NAVO als binnen de individuele landen en zeker niet in de laatste plaats binnen Nederland.

Bij deze discussie gaat het niet alleen om het directe veiligheidsbeleid. De argumenten zijn veelal terug te voeren op fundamenteel verschillende maatschappelijke inzichten. De nogal onwrikbare, tegengestelde standpunten lijken, naarmate de discussie vordert, steeds minder overbrugbaar te worden. Zowel nationaal als internationaal trekt de Nederlandse situatie de nodige aandacht. Dat hierbij de nuancering over de algemeen positieve bijdrage van Nederland aan de NAVO nogal eens ontbreekt en aanleiding geeft tot misverstanden en onbegrip is verklaarbaar maar daarom niet minder te betreuren. Een voorbeeld van zo'n misverstand is dat menigeen in het buitenland, als gevolg van de publiciteit over de kernwapendiscussie, ook twijfelt aan de algehele Nederlandse defensie-inspanning.

Een positieve ontwikkeling is dat de discussies over de kernbewapening ongetwijfeld de inzichten in het veiligheidsbeleid hebben verbreed. Het is toe te juichen dat meer Nederlanders dan ooit zich verdiepen in het hoe en waarom van het defensiebeleid. Te betreuren valt dat met de twijfels rond het NAVO-dubbelbesluit en de nucleaire component van de NAVO-defensie het gehele veiligheidsbeleid aan twijfels onderhevig raakt.

Het Nederlandse veiligheidsbeleid zal qua resultaat echter onverminderd moeten beantwoorden aan de behoefte van het overgrote deel van de bevolking. Dat het hieraan de afgelopen 40 jaar heeft voldaan is belangrijk maar op zich zelf nog geen garantie dat het zo blijft. Daarvoor zal Defensie de nodige inspanningen moeten leveren. In de eerste plaats moet het defensieapparaat meegaan met ontwikkelingen die zijn effectiviteit kunnen beïnvloeden. Per definitie zijn dat uiteraard internationale ontwikkelingen. Zij zijn bepalend voor de mate van defensie die nodig is. Dit levert geen supranationale beslissingen op waarin Nederland ongezien moet volgen. Ons land is volledig en gelijkwaardig partner in de beleidsvoorbereiding en uitvoering. In tweede instantie moet de

ationale defensie een eigen doch ook maatschappelijk respresentatief beleid voeren: Defensie moet dus zichtbaar, functioneel en effectief werken met goed personeel en materieel. Tevens moet het beleid zorgvuldigheid vertonen in relatie tot andere politieke beleidssectoren. Ten derde moet het beroepspersoneel qua opleiding, kwaliteit en waardering de vergelijking met de civiele sector kunnen doorstaan. In verband met die laatste aspecten verdienen de specifieke verantwoordelijkheden van de militair bijzondere aandacht. Als het echt erop aan komt moet hij zonder discussie zijn taak kunnen uitvoeren. Of dit nu het afvuuren van scheeps-, tank- of vliegtuigkanonnen of het onderhouden van deze systemen betreft, van de militair worden kundigheid en discipline verlangd, waarbij zijn instemming met de aard van het te bestrijden conflict wel belangrijk maar niet bepalend mag zijn. Hij kan en mag zijn bijdrage niet afhankelijk maken van zijn eigen interpretatie en mag dus niet eventueel „afhaken” (de voorzieningen van het oorlogsrecht uitgezonderd). Het is juist dit essentiële kenmerk van de militair dat bij een vergaande vermaatschappelijking onder spanning staat als het veiligheidsbeleid in al zijn facetten niet steunt op de zo noodzakelijke brede consensus.

Deze spanning en het gebrek aan brede maatschappelijke instemming leiden vrijwel altijd tot een aantasting van de inzetbaarheid en daarmee de geloofwaardigheid. De wereldgeschiedenis tot in het zeer recente verleden toont aan dat gebrek aan motivatie de effectiviteit van een krijgsmacht volledig teniet doet. Brede politieke steun voor het veiligheidsbeleid is dan ook een absolute voorwaarde voor het slagen daarvan.

Terugkomend bij het begin: de vergaande investeringen in het complexe defensiebouwwerk zijn slechts verantwoord als de geloofwaardigheid boven alle twijfels is verheven. Hiervoor dient het veiligheidsbeleid op de instemming van het overgrote deel van de bevolking te zijn gebaseerd. De resultante is dan niet de grootste gemene deler maar qua effectiviteit juist het produkt van de delen.

Wij wensen onze lezers toe dat de in beginsel nog steeds aanwezige consensus voor het veiligheidsbeleid na de heftige discussies en richtingenstrijd van de afgelopen jaren weer verder zal kunnen worden uitgebreid.

H. W. M. Satter, W. Breeschoten en B. A. C. Droste

kolonel resp. luitenant-kolonels van de Koninklijke luchtmacht

Koninklijke luchtmacht en jachtvliegtuigen

Een lange-termijnvisie

De ontstaansgeschiedenis van luchtstrijdkrachten en daarmee van de Koninklijke luchtmacht is onverbrekkelijk verbonden met de ontwikkeling van het (jacht)vliegtuig. Tussen het eerste primitieve luchtvaartuig van de luchtvaartafdeling in 1913 (een Brik) en het huidige geavanceerde en complexe jachtvliegtuig (de F-16) ligt nog geen 70 jaar. Een stormachtige ontwikkeling, waarin het militaire vliegtuig evolueerde van een nauwelijks serieus te nemen curiositeit tot een wapensysteem met een uiterst effectieve gevechtskracht. Inherent aan deze nog steeds verder gaande evolutie dient de Koninklijke luchtmacht zich voortdurend te bezinnen op nieuwe eisen en mogelijkheden voor het luchtwapen. Slechts door tijdig te anticiperen op de verdere ontwikkelingen is een voor langere tijd geldend samenhangend beleid mogelijk. Dit artikel verschaft die lange-termijnvisie.

In bondgenootschappelijk verband is voor het gehele defensiebeleid een soortgelijke evaluatie gepleegd. Door het Conceptual military framework (CMF) heeft de „Long term defence planning” in NAVO-verband de reeds lang benodigde brede basis verkregen. In die studie wordt, uitgaande van de te verwachten ontwikkelingen in de dreiging, geëvalueerd welke militaire middelen noodzakelijk zijn om op lange termijn (2000+) de afschrikingsfunctie (deterrence) van de NAVO inhoud te blijven geven, en bij het mislukken ervan een eventuele aanval van het Warschau-Pact (WP) het hoofd te kunnen bieden. In feite biedt de studie de toetssteen waaraan de nationale planningsactiviteiten kunnen worden afgemeten. Voor zover deze informatie uit openbare publikaties, bv. de voorjaarsnotitie van de minister van defensie aan de Tweede Kamer inzake versterking van de conventionele verdediging, bekend is, werd zij in dit artikel verwerkt.

Op basis van de nu in de nationale plannen opge-

nomen verbeteringen van de huidige wapensystemen komt Saceur in het CMF tot de conclusie dat ze onvoldoende zijn. Indien de huidige plannen niet worden aangepast, zo stelt hij, zal de afhankelijkheid van nucleaire wapens verder toenemen.

Voorts blijkt dat jachtvliegtuigen, naast andere wapensystemen, een fundamenteel aandeel zullen moeten (blijven) leveren in de NAVO-verdediging. Voor de KLu is van belang na te gaan op welke wijze zij op middellange en lange termijn een optimale bijdrage kan leveren aan de doelstellingen van het bondgenootschap en aan de vermindering van zijn afhankelijkheid van nucleaire wapens. Tegen de achtergrond van de voor Nederland geldende randvoorwaarden en aan de hand van in het CMF vastgestelde taken voor luchtstrijdkrachten is de bedoelde lange-termijnvisie ontwikkeld; een visie die aangeeft op welke wijze en in welke configuratie KLu-jachtvliegtuigen het beste de door de NAVO-commandanten opgedragen taken kunnen uitvoeren.

Evaluatie van de dreiging

De evaluatie van de dreiging leidt tot ernstige zorgen omtrent de steeds toenemende mogelijkheden van het WP tot een offensief, gebaseerd op een Blitzkrieg-scenario. Door een hoge concentratie van gevechtskracht kunnen diepe penetraties door de WP-grondstrijdkrachten worden geforceerd, die worden gevoed door een continue stroom van versterkingen uit de tweede linie (Follow-on forces). Door de WP-luchtstrijdkrachten zullen omvangrijke operaties tegen de NAVO-luchtstrijdkrachten, commandocentra en luchtverdedigingsinstallaties worden uitgevoerd met vliegtuigen en geleide wapens. Deze operaties zullen in toenemende mate, ook bij nacht en slecht weer, plaatsvinden. ▷

Saceurs militaire acties

Teneinde richting te geven aan de wijze waarop de dreiging het hoofd kan worden geboden, is een aantal militaire acties gedefinieerd welks goede uitvoering essentieel is voor het realiseren van de NAVO-doelstellingen. Deze militaire acties vormen op zich zelf staande doelstellingen die niet ondergeschikt zijn aan elkaar. Hierbij worden door Saceur zes primaire militaire acties onderscheiden, waarbij vanwege de gelijkvormigheid de Engelse uitdrukking wordt gehanteerd.

— *Military contribution to crisis management*: militaire acties die worden ondernomen voordat vijandelikheden uitbreken teneinde de militaire macht van de NAVO te tonen en agressie af te schrikken.

— *Defeat the lead echelon*: militaire acties gericht op het zo vroeg mogelijk tot staan brengen van de WP-grondstrijdkrachten.

— *Attaining and maintaining a favourable air situation*: militaire acties noodzakelijk voor het bereiken van een zodanige graad van luchtoverwicht dat NAVO-strijdkrachten, zonder dat WP-luchstrijdkrachten dit kunnen verhinderen, op elke gewenste plaats operaties kunnen uitvoeren.

— *Follow-on forces attack*: militaire acties die na het uitbreken van een oorlog worden genomen teneinde de WP-Follow-on forces te vertragen, te ontregelen en zo veel mogelijk verliezen toe te brengen — met inbegrip van infrastructuur die door hen wordt gebruikt — voordat zij aan het gevecht gaan deelnemen.

— *Sea control*: militaire acties in bepaalde zeegebieden met inbegrip van het daartoe behorende luchtruim om een eigen gebruik van de zee, waar en wanneer nodig, te kunnen verzekeren. In gebieden waar bedoelde acties niet nodig of niet mogelijk zijn kan het noodzakelijk zijn acties uit te voeren die voorkomen dat de vijand onbeperkt gebruik kan maken van deze gebieden.

— *Implementation of flexible response beyond conventional defence*: militaire acties die deel uitmaken van de nucleaire en overige aspecten van de NAVO-strategie van het aangepaste antwoord.

Gegeven de ontwikkelingen in de dreiging, de bovengenoemde militaire acties en de middelen waarover het WP zal (gaan) beschikken, voorziet het CMF — uitgaande van de realisering van de

huidige NAVO-plannen — een groot aantal essentiële tekortkomingen („critical shortfalls”). In de komende jaren moet worden getracht deze tekortkomingen zo goed mogelijk te corrigeren, wil de afhankelijkheid van nucleaire wapens niet verder toenemen.

Rol en taken van de NAVO-luchstrijdkrachten

Door politieke en maatschappelijke factoren is het voor de NAVO niet mogelijk in het gehele operatietoneel voldoende grondstrijdkrachten permanent en volledig ontplooid beschikbaar te hebben om, ongeacht het tijdstip, de plaats en de soort middelen die worden gekozen, een aanval van het WP tijdig tot stilstand te brengen. Bij voldoende waarschuwingstijd zou de NAVO adequater kunnen reageren. Indien het WP offensieve neigingen in daden wil omzetten zal het derhalve aan het element verrassing een hoge prioriteit moeten geven. De NAVO heeft daarom, behalve aan een goed inlichtingen- en waarschuwingsorgaan, vooral behoefte aan strijdkrachten met een hoge paraatheid, die vrijwel onmiddellijk kunnen reageren. Luchstrijdkrachten met hun hoge graad van paraatheid en hun vermogen snel en flexibel op te treden zijn dan ook bij uitstek geschikt om aan de realisatie van de genoemde militaire acties een fundamentele bijdrage te leveren. De NAVO-luchstrijdkrachten zijn daardoor overigens zelf een belangrijk doelwit geworden voor de aanvallen van het WP.

Het voorgaande resulteert in een *diversiteit* aan taken, die door NAVO-luchstrijdkrachten moeten en kunnen worden uitgevoerd. De taken van de luchstrijdkrachten kunnen worden onderverdeeld in de bekende vijf hoofdtaken:

— *Defensive counter air (DCA)*: de klassieke luchtverdediging, in feite het neutraliseren van vliegende wapensystemen alvorens zij het doel bereiken;

— *Offensive counter air (OCA)*: het neutraliseren van het vijandelijke luchstrijdkrachtenpotentieel (vliegtuigen, radars, enz.) op de thuisbasis (aan de bron);

— *Air interdiction (AI)*: het neutraliseren van het vijandelijke grondstrijdkrachten- maar ook industriële potentieel alvorens dit tegen ons wordt gebruikt;

— *Offensive air support (OAS)*: het neutraliseren van vijandelijke grondstrijdkrachten die reeds in het gevecht zijn betrokken resp. op zeer korte termijn erbij zullen worden betrokken.

— *Tactical air support of maritime operations (Tasmo)*: het ondersteunen van de operaties van de zeestrijdkrachten, zowel met luchtverdedigings- als met offensieve operaties.

— *Supporting air operations (SOA)*: een conglomeraat van operaties, bv. elektronische oorlogvoering, die de eerdergenoemde hoofdtaken ondersteunen.

Uit afb. 1 blijkt dat bij de realisatie van elk van Saceurs militaire acties de effectieve uitvoering van één of meer van de hoofdtaken van luchtstrijdkrachten nodig is. De effectiviteit waarmee een bepaalde hoofdtak kan worden uitgevoerd is afhankelijk van de capaciteiten van het wapensysteem/vliegtuig dat voor die taak wordt ingezet. Het CMF voorziet dat vooral voor de uitvoering van de taken, die de inzet van geavanceerder wapensystemen noodzakelijk maken, onvoldoende van deze systemen beschikbaar zullen zijn. Dit geldt in het bijzonder voor nachtoperaties en operaties onder alle weersomstandigheden. Daardoor zullen ter ondersteuning van deze operaties ook vliegtuigen moeten worden ingezet, die niet voor die specifieke taak zijn uitgerust, maar een noodzakelijke aanvulling vormen op de schaarse, op taak gespecialiseerde middelen.

Uitgangspunten

Het defensieplanningproces van ieder land wordt beheerst door een aantal, in feite vastliggende, uitgangspunten. Zo is er een aantal algemene randvoorwaarden zoals noodzaak tot internationale samenwerking, kosteneffectiviteit, flexibiliteit, training, geografische en demografische factoren die voor de meeste kleinere landen — en dus ook voor Nederland — de taakstelling wezenlijk beïnvloeden. Voorts zijn overwegingen, zoals taakspecialisatie, die een rol heeft gespeeld bij de vervanging van de F104/NF5 en bij de huidige Klu-taakstelling, elementen die mede in beschouwing moeten worden genomen.

Noodzaak tot internationale samenwerking

De kleinere NAVO-landen, waartoe ook Neder-

SACEURS MIL. ACTIES	HOOFDTAKEN VAN DE LUCHTSTRIJDKRACHTEN					SUPPORTING AIR OPS
	DCA	OCA	AI	OAS	TASMO	
1 CRISIS MANAGEMENT	X					X
2 DEFEAT THE LEAD ECHELON	X	X		X	X	X
3 FAVOURABLE AIR SITUATION	X	X	X		X	X
4 FOLLOW-ON FORCES ATTACK		X	X	X		X
5 SEA CONTROL	X	X			X	X
6 FLEXIBILITY IN RESPONSE BEYOND CONVENTIONAL DEFENSE		TBD	TBD			TBD

Afb. 1 Saceurs militaire acties versus hoofdtaken van de luchtstrijdkrachten

land moet worden gerekend, hebben overeenkomstige beperkte budgetten voor hun organisaties. Een echt nationale en verantwoorde planning heeft dan ook onherroepelijk moeten leiden tot steeds verder gaande internationale samenwerking. Niet alleen bij het specialiseren in taken in een bondgenootschappelijk proces maar ook door het in consortiumverband verwerven van wapensystemen en bovenal door het in groter verband samen beheersen van de uitvoering (configuratie) van wapensystemen. Juist dit laatste aspect wint aan belang. Slechts door een zo hoog mogelijke graad van standaardisatie („commonality”) kan voor kleinere NAVO-landen het wapensysteem op betaalbare wijze blijven en worden aangepast aan de eisen die door de dreiging worden opgelegd. „Commonality” brengt dan ook mee dat de diverse gebruikers van verschillende nationaliteit overeenstemming bereiken om gezamenlijk specifieke modificaties te ondernemen. Hiertoe zijn wederzijdse concessies vereist. Op kosteneffectieve wijze is bv. de F-16A/B van de KLu op dezelfde — moderne — standaard gehandhaafd als de F-16's van de consortiumpartners België, Denemarken, Noorwegen en de VS. Een winst, die zonder samenwerking ondenkbaar zou zijn. Tevens noopt het de kleinere NAVO-landen, in het eigen belang, de samenwerking nog verder te intensiveren.

Kosteneffectiviteit

Het ook op lange termijn handhaven van het bestaande niveau van slagkracht vereist een nauwkeurige afweging van kwantiteit en kwaliteit. De uitersten betreffen immers aan de ene kant een in aantal omvangrijke slagkracht van eenvoudige systemen en aan de andere kant een in aantal beperkte slagkracht van dure complexe middelen. Handhaving van het bestaande budgetniveau zou dus ook de keuze voor een gering aantal dure maar

effectieve wapensystemen kunnen meebrengen. Bij een kleine organisatie is het verlies — in vredes- en oorlogstijd — van zulk een duur en schaars wapensysteem veel ingrijpender dan bij een grote organisatie. De nationale investeringen in defensie van kleinere landen hebben hierdoor een te smalle basis en zijn kwetsbaar.

Indien de NAVO toch het kwalitatieve voordeel ten opzichte van het WP wil kunnen blijven uitbuiten is de keuze voor uitsluitend grotere aantallen eenvoudige wapensystemen al evenmin verantwoord. De luchtmachten van de kleinere landen (dus ook de KLu) komen bij de kwaliteit/kwantiteitsafweging derhalve in het middenspectrum van de beschikbare wapensystemen uit.

Kosteneffectiviteit is uiteraard een eis die voor alle organisaties geldt, maar voor kleinere, zoals de Koninklijke luchtmacht, heeft die een bijzondere betekenis. Een zelfstandige kleinere organisatie vergt immers juist in een internationaal samenwerkingsverband een volwaardige „overhead”. De noodzaak tot instandhouding van een effectieve en toch betaalbare luchtmacht impliceert voor met name een klein land dat de verhouding tussen „overhead” en slagkracht niet mag scheefgroeien. Kwantitatief mag de slagkracht in geen geval een minimumniveau onderschrijden.

De NAVO heeft ook in het verleden beklemtoond dat het behouden van een minimum aan kwantiteit, gezien de kwantitatieve voorsprong van het Warschau-Pact, ten minste even belangrijk is als het verbeteren van de kwaliteit. Deze kwantiteitsnorm leidt op haar beurt tot de keuze voor relatief betaalbare vliegtuigen. Voor de Koninklijke luchtmacht betekent het dat de aan de NAVO toegezegde slagkracht van 162 organiek ingedeelde vliegtuigen, verdeeld over negen jachtvliedsquadrons, een eerste vereiste is.

Flexibiliteit

Bij de taakstelling van de vliegende eenheden van de luchtstrijdkrachten van de kleinere NAVO-landen zal een zo flexibel mogelijke inzet van eminent belang zijn. Die luchtstrijdkrachten zijn zo immers in staat de meer gespecialiseerde en relatief schaarse vliegtuigen van de grotere NAVO-landen aan te vullen naar gelang het scenario en het verloop van het gevecht dit vergt. Het zijn met name de lichtere jachtvliegtuigen van een voor-

uitstrevend ontwerp waarmee het vermogen tot een zo breed mogelijke inzet tegen relatief lage kosten kan worden verwezenlijkt. Die vliegtuigen hebben weliswaar beperkingen in die zin dat in elk van de te onderscheiden taken het gespecialiseerde vliegtuig betere prestaties kan leveren, maar hun aantal en flexibiliteit geven een dominerende extra dimensie. Hierbij geldt dat het geheel van de mogelijkheden méér is dan de som van de delen. Voor de KLu betekent dat het moeten afzien van specifieke aan de taak gebonden vliegtuigen en op taak gespecialiseerde bemanningen. De keuze die resteert is dan ook het beschikbaar hebben van meerzijdig inzetbare wapensystemen en bemanningen. Het bewust niet nastreven van een 100%-capaciteit in één taak levert derhalve de zo gewenste „force multiplier” op.

Trainingen

Overeenkomstig de geaccepteerde NAVO-normen vergt een *meervoudig* takenpakket (multirole) een trainingsstandaard van 240 vliegers per vlieger per jaar. De ondergrens voor een *enkelvoudige* taak bedraagt 180 vliegers. Dit laatste getal wordt door de Koninklijke luchtmacht als absolute minimumbasis gehanteerd, terwijl toch per vlieger een meervoudig takenpakket wordt uitgevoerd. Er dient dan ook zeer nadrukkelijk te worden gekozen voor een in subtaken beperkt pakket. Van vliegers wordt geen 100% vaardigheid in alle aspecten van één taak verlangd. Deze keuze ondersteunt de zo gewenste flexibiliteit en levert de noodzakelijke „force multipliers” op. Dit houdt in dat bij de NAVO-commandanten, meer dan voorheen, op de dringende noodzaak van deze flexibele taakstelling moet worden gewezen en dat bij de jaarlijkse tactische evaluaties (Taceval) géén 100% vaardigheid van vliegers in alle aspecten van één taak mag worden verlangd. Voorts vereist een meervoudig takenpakket en 180 vliegers en zo realistisch mogelijke trainingsfaciliteiten. Faciliteiten die voor de luchtverdediging in potentie in Nederland aanwezig zijn maar bij laagvliegtraining aanvullende oplossingen buiten het Westeuropese gebied vergen.

Geografie en klimaat

Het potentiële operatieterrein met al zijn specifieke kenmerken (zee, bergen, laagvlakte en weers-

omstandigheden) is van grote invloed op de inrichting van de nationale defensie.

Voor de NAVO-landen in West-Europa is de dreiging in het Centraaleuropese gebied, zeker gezien de omvang van de „in-place” WP-strijdkrachten en de geringe diepte van het NAVO-achtergebied, het prominentst. Daarbij rekening houdend met de ongunstige uitgangsposities van de NAVO-grondstrijdkrachten („malpositioning”) en de strategische doctrine van de WP-strijdkrachten (type Blitzkrieg) is de primaire oriëntatie van de Nederlandse defensie-inspanning, en daarmee van de KLu, op het Centraaleuropese gebied onontkoombaar. Het direct of indirect steun verlenen aan de grondstrijdkrachten is en blijft daarmee één van de hoofdtaken van de Koninklijke luchtmacht. Het beschikken over een „favourable air situation” is daarvoor van essentieel belang.

Het voorgaande sluit uiteraard niet uit dat een dreiging over land zich niet direct manifesteert en dat een *maritieme* dreiging moet worden geneutraliseerd. De geografische positie van Nederland en de capaciteiten van de KLu maken het ondersteunen van maritieme operaties (Tasmo) eveneens zeer goed mogelijk.

Demografie

De geringere bevolking van een klein land kan veelal slechts een navenante bijdrage leveren aan de sterkte van een (bondgenootschappelijke) strijdmacht. In luchtstrijdkrachten kan een relatief grote slagkracht door een relatief gering aantal militairen (en burgers) worden opgebracht. Maar ontwikkelingen in de beschikbaarheid van hoogwaardig opgeleid personeel kunnen daarvoor een steeds belangrijker factor vormen. Dit aspect kan bijvoorbeeld een rol spelen bij een afwegingsproces bij de selectie van vliegtuigtypen (één of meer bemanningsleden?). Voorts is Nederland een dichtbevolkt land, hetgeen zekere beperkingen op het gebied van training kan meebrengen.

Achtergronden huidige taken

Bij de vervanging van de F-104G en (op langere termijn) de NF-5 heeft in het begin van de jaren '70 een grondige taakanalyse plaatsgevonden. Hoewel een met het huidige CMF vergelijkbaar NAVO-document toen niet beschikbaar was, hebben taakverdeling en -specialisatie in NAVO-ver-

band toch zeer nadrukkelijk vooropgestaan. Een in die tijd opgestelde taakspecialisatiestudie heeft uiteindelijk geleid tot de volgende KLu-taakstelling:

. . . het met conventionele wapens aanvallen van gronddoelen op en nabij het gevechtsterrein („Offensive air operations”), waarbij het verkrijgen en handhaven van een plaatselijk en tijdelijk lucht-overwicht („Air superiority”) een na te streven voorwaarde is.

Deze taakstelling impliceerde het verrichten van (conventionele) Offensive air operations en beperkte Air superiority operations. Op basis van deze uitgangspunten werd de F-16 als het geschiktste wapensysteem voor de KLu geselecteerd; geschiktst, omdat de F-16 inherente capaciteiten heeft en aan de eisen met betrekking tot offensieve en defensieve operaties voldoet.

Ook hield de taakstelling in dat de tot dan toe geldende luchtverdedigingstaak bij het aspect onderscheppingen in het achtergebied kwam te vervallen. Offensieve operaties, waarbij diep in het vijandelijk gebied moet worden doorgedrongen, kwamen eveneens te vervallen. Behouden bleef een primaire offensieve „Fighter bomber attack” (FBA)-taak, aangevuld met de defensieve „Interceptor day fighter” (IDF)-taak voor vrijwel alle squadrons; samengevat de FBA/IDF-taakstelling.

Tevens werd voor twee squadrons de nucleaire taak gehandhaafd (de zg. DUC-squadrons) en bleef één squadron de tactische verkenningstaak uitvoeren.

Ontwikkelingen

De taakspecialisatiestudie is in 1973 afgerond. Onmiskenbaar is dat de dreiging zich sindsdien heeft ontwikkeld in een richting waarbij de WP-luchtstrijdkrachten een aanzienlijk grotere offensieve capaciteit hebben gekregen. Niet alleen werden specifiek lange-afstands offensieve jachtvliegtuigen ontwikkeld, ook stapte het WP in belangrijke mate af van specialistische, taakgebonden vliegtuigen. Zo hebben vrijwel alle moderne WP-jachtvliegtuigen een offensieve en defensieve capaciteit, en van de oudere types zijn alsnog multiroleversies geproduceerd.

Deze toegenomen offensieve capaciteit van de WP-luchtstrijdkrachten heeft ertoe geleid dat de

NAVO, en in het bijzonder Comaafce, meer prioriteit moest geven aan de luchtverdedigingscapaciteit. Waar de Klu beschikt over een wapensysteem met uitstekende potentiële capaciteiten in de luchtverdedigingsrol (de F-16) is de druk onmiskenbaar aanwezig ook haar squadrons in te zetten in een interceptierol. Hierbij zij opgemerkt dat, hoezeer de NAVO ook luchtverdedigingsmiddelen nodig heeft, deze niet kunnen worden geleverd door de in de NAVO zeer schaars aanwezige verkenningssquadrons. Het opdragen van een dergelijke (secundaire) taak aan deze eenheden is dan ook ongewenst.

De door de NAVO gewenste taakstelling van de huidige F-16-squadrons van de KLu is derhalve niet meer in volledige overeenstemming met de in 1973 geformuleerde uitgangspunten. Onmiskenbaar is dat steeds meer een dringende behoefte is ontstaan aan het uitvoeren van luchtverdedigingsoperaties, zowel boven het gevechtsterrein als boven het achtergebied.

Consequenties van de uitgangspunten

De defensie-inspanning van alle NAVO-lidstaten — en dus ook van Nederland — blijkt te worden beperkt door een groot aantal randvoorwaarden. De algemene randvoorwaarden voor de defensie-inspanning bepalen voor ieder land de balans tussen kwaliteit en kwantiteit. Om met één type wapensysteem hoog te willen scoren, zowel op het gebied van kwaliteit als op dat van kwantiteit, moeten zeer grote financiële offers worden gebracht. In de huidige situatie betekent dit dat alleen de grotere (NAVO)landen zich zeer geavanceerde, op taak gespecialiseerde en derhalve kostbare wapensystemen in voldoende aantallen kunnen veroorloven. Kleine landen zijn op kosteneffectieve gronden aangewezen op compromissen teneinde een kwalitatief en kwantitatief voldoende bijdrage te kunnen leveren aan de bondgenootschappelijke defensie-inspanning. Deze kleine landen — en derhalve ook Nederland — komen op grond van de nationale randvoorwaarden uit in het midden-spectrum van de beschikbare wapensystemen, waarmee de taken in het midden van Saceurs takenspectrum kunnen worden uitgevoerd. Tevens impliceert kosteneffectiviteit voor Nederland de standaardisatie op één type wapensysteem. Sinds de taakspecialisatiestudie van 1973, die

heeft geresulteerd in de aanschaf van het F-16 wapensysteem, is een toeneming van het belang van de NAVO-luchtverdediging ook van invloed op de nationale F-16-taakstelling. De nadruk die de NAVO legt op een sterkere luchtverdedigingsinbreng van de F-16-eenheden van de KLu dan oorspronkelijk noodzakelijk werd geacht, is nog steeds door de multi-role-eigenschappen van de F-16 inhoud te geven. Prioriteitsverschuiving is mogelijk maar heeft consequenties voor training en wapenpakket en is afhankelijk van specifiek Nederlandse defensieplanningaspecten. Hierna zal meer in detail worden ingegaan op het takenspectrum en de taken, die door kleinere landen zouden moeten worden uitgevoerd, en op de consequenties die dat heeft op het gebied van kwaliteit en kwantiteit.

Keuze van het wapensysteem

Het hiervoor gestelde heeft geresulteerd in de conclusie, dat grote landen specifieke, complexe wapensystemen in de inventaris dienen te houden, en dat kleine landen zich meer en meer dienen te richten op het verwerven van relatief eenvoudige, zg. „swing-role”-vliegtuigen, die meer taken in het midden van het takenspectrum kunnen uitvoeren. Wij zullen nu nader ingaan op de taken en middelen waaraan de NAVO grote behoefte heeft. Tevens wordt het midden van het spectrum nader gedefinieerd.

Categorieën jachtvliegtuigen

De wapensystemen waarmee de taken van de luchtstrijdkrachten moeten worden uitgevoerd kunnen qua operationele capaciteit globaal worden ingedeeld in de volgende vier categorieën.

— CATEGORIE 1: een relatief goedkoop en licht vliegtuig dat niet is uitgerust met een boordradar, niet beschikt over een vuurleidingssysteem met computersturing en qua bewapening is aangewezen op een beperkt aantal „general purpose”-bommen, raketten en/of één of meer boordkanonnen (Alfajet, Hawk e.a.).

— CATEGORIE 2: een middengewichtvliegtuig, voorzien van richtmiddelen, met computersturing, een boordradar, een nauwkeurig navigatiesysteem, enige passieve en/of actieve zelfbeschermingsapparatuur waarmee onder visuele condities bij

voornamelijk daglicht zowel offensief als defensief kan worden geopereerd (F-16A/B, Mirage 2000 e.a.).

— CATEGORIE 3: een vliegtuig van categorie 2 dat bovendien nog een „single-shot”, „all-weather” (AWX) luchtverdedigingscapaciteit heeft en/of waarmee 's nachts onder visuele omstandigheden offensieve operaties op geringe hoogte en met hoge snelheid kunnen worden uitgevoerd. Tevens dient het vliegtuig in de offensieve rol te zijn uitgerust met moderne passieve en actieve zelfbeschermingsapparatuur en, behalve de lucht-grondbepanning, de mogelijkheid hebben tot het meevoeren van „anti-radiation missiles” en „air-to-air missiles” (F-16C/D, Fulcrum, Flanker e.a.).

— CATEGORIE 4: vliegtuigen die speciaal zijn ontworpen voor het uitvoeren van een offensieve en/of defensieve rol en die rol onder alle weersomstandigheden met „state-of-the-art”-bepanning kunnen uitvoeren (F-15E, Tornado, F-111, Fencer, EFA e.a.).

De verschillende typen vliegtuigen zijn dus te verdelen over een schaal van 1 tot 4, van simpel tot complex. In afb. 2 wordt aangegeven hoe de verschillende categorieën vliegtuigen zijn gerelateerd aan de soorten taken die kunnen worden uitgevoerd. In Saceurs Conceptual military framework

HOOFDTAKEN	DEELTAKEN	CATEGORIEËN MIDDELEN			
		SIMPEL		MIDDEN SPECTRUM	
		1	2	3	4
OCA	- ALL WEATHER INTERCEPT, MULTIPLE TGTS				x
	- ALL WEATHER INTERCEPT, SINGLE TGT			x	
OCA	- CLEAR AIR MASS INTERCEPT		x		
	- DAY ONLY INTERCEPT	x			
OCA	- MAIN OPERATING BASE (MOB)				x
	- SAMS / SEAD			x	x
OCA	- DISPERSED OPERATING BASE (DOB)		x	x	
	- COUNTER C-3 INSTALLATIONS		x	x	
OCA	- AIRCRAFT IN THE OPEN	x			
AI	- DEEP INTERDICTION				x
	- AREA TARGETS				x
AI	- PIN-POINT TARGETS		x	x	
OAS	- CLOSE AIR SUPPORT	x			
	- EXPLOITATION OF INTERDICTION (FOFA)			x	x
OAS	- BATTLEFIELD AIR INTERDICTION		x	x	
	- ARMED RECONNAISSANCE	x			
TASMO	- DEFENSIVE / ANTI-AIR WARFARE	x	x	x	x
	- OFFENSIVE / ANTI-SURFACE WARFARE		x	x	x
SUPP. AIR OPS	- DEDICATED ELECTRONIC WARFARE (EW)			x	x
	- TAC RECCE / REAL-TIME - ALL WX			x	x
SUPP. AIR OPS	- TAC RECCE / NEAR REAL-TIME - NIGHT			x	
	- TAC RECCE / PHOTO ONLY - CLEAR AIR		x		
SUPP. AIR OPS	- TAC RECCE / VISUAL - DAY ONLY	x			

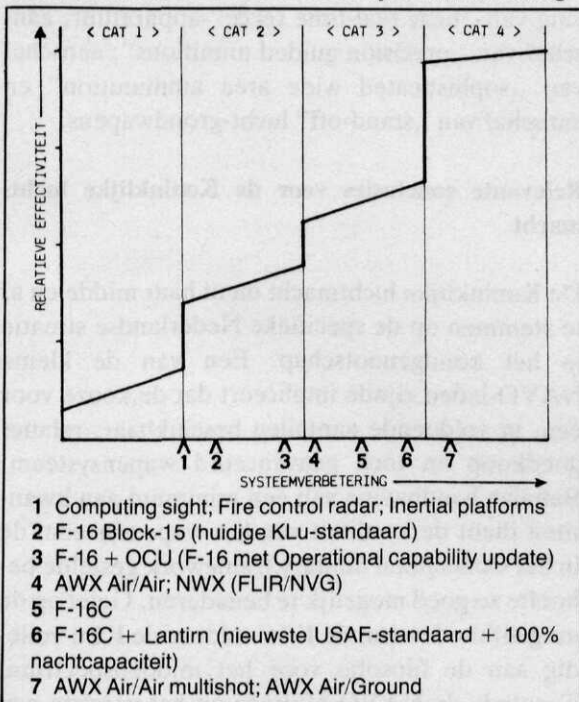
Afb. 2 (Deel)taken luchtstrijdkrachten versus complexiteit van de benodigde middelen.

wordt aangegeven dat er grote behoefte bestaat aan middelen waarvan de capaciteiten zoveel mogelijk de categorie 4 benaderen.

Het midden van het spectrum

Hoewel uit het Conceptual military framework blijkt, dat er moet worden gestreefd naar middelen met zoveel mogelijk capaciteiten in categorie 4, illustreren de eerder beschreven randvoorwaarden dat dit voor slechts enkele grote landen een haalbare kaart is. De kleine landen zijn op grond van diverse randvoorwaarden gedwongen tot aanschaf van „middlespectrum”-gevechtsvliegtuigen. Met het oog op de zich ontwikkelende dreiging moeten — zo mogelijk multinationalaal — de wapensystemen op een zo hoog mogelijke graad van standaardisatie worden gehandhaafd: zg. commonality. Aan de hand van afb. 2 kan worden gedestilleerd welke taken door kleine luchtmachten — op grond van de randvoorwaarden — met „middlespectrum”-vliegtuigen (categorieën 2 en 3) kunnen worden uitgevoerd. In afb. 3 is grafisch weergegeven hoe een systeemverbetering resulteert in een toegenomen effectiviteit van het wapenplatform. De effectiviteit wordt daarbij bepaald door een combinatie van nauwkeurigheid, zelfverdedigingscapaciteit en aantal en soort mee te voeren wapens. Afb. 4 toont hoe een systeemverbetering zich verhoudt tot de meerkosten.

Afb. 3 Relatieve effectiviteit versus systeemverbetering

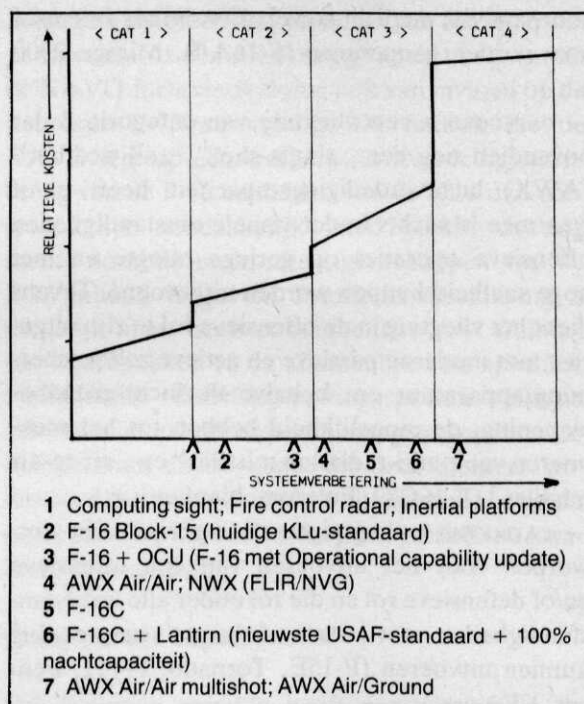
Betekent de overgang van cat. 1 naar 2 en vervolgens naar 3 een geleidelijke stijging, de overgang naar cat. 4 vertoont een substantiële verhoging in de uitgaven.

Conclusies

De luchtmachten van de kleine landen kunnen met hun jachtvliegtuigen een belangrijke bijdrage leveren aan de behoeften volgens het Conceptual military framework die zich in het midden van het takenspectrum bevinden. Die bijdrage is fundamenteel omdat zij — mede door de aantallen — de ruggegraat vormt van de mogelijkheden voor de NAVO-commandant flexibel op het optreden van de vijand te kunnen reageren. Voorts kan hierdoor optimaal gebruik worden gemaakt van hoge paraatheid, reactiesnelheid maar vooral ook flexibiliteit, eigenschappen die inherent zijn aan het luchtwapen. Als gevolg van diverse ontwikkelingen, zoals in de dreiging en in de technische mogelijkheden van het WP, zullen echter ook de taken uit het middenspectrum steeds moeilijker uitvoerbaar worden.

Volledig doortrekken van deze filosofie, alsmede van het hiervoor genoemde aspect van toenemende complexiteit vereist aanpassing in taken en daarbij behorende middelen. De ontwikkelingen in de dreiging zijn dusdanig van aard dat de trend in de behoeften zoals die nu zijn vastgesteld, te weten een toenemende behoefte aan complexere systemen: trend naar categorie-3 en -4-middelen, alleen nog maar zal toenemen. Zo mogelijk dienen alle middelen uit het middenspectrum qua inzetbaarheid te worden opgetrokken naar het 3e niveau. Juist ook de kleinere luchtmachten zijn hierbij genoodzaakt de huidige primaire tekortkomingen op het gebied van nacht- en slecht-weeroperaties en bij het bewapeningspakket te herstellen.

Verbeteringen aan de vliegtuigavionica (bv. identificatieapparatuur, „near real-time“-verkenningssystemen) en aan het wapenpakket (o.a. All-weather luchtverdedigingsraket Amraam en precisie geleide lucht-grondmunitie) dragen beide bij aan de effectiviteitsverhoging van de taakuitvoering. De mate waarin de diverse verbeteringen van invloed zijn op de taakuitvoering is echter onderling verschillend en daardoor is het mogelijk een prioriteitsvolgorde op te stellen voor de verwerving van de middelen die het meest bijdragen

Afb. 4 Relatieve kosten versus systeemverbetering

aan de effectiviteitsverhoging van de taakuitvoering. Gebaseerd op deze uitgangspunten is die volgorde als volgt: verbetering All-weather (AWX) op het gebied van de luchtverdediging; creëren van een „night below-the-weather“ (NWX)-capaciteit voor de offensieve (en grondstrijdkrachten-ondersteunende) taken; verwerving van „near real-time recce“-apparatuur; aanschaf van „precision guided munitions“; aanschaf van „sophisticated wide area ammunition“ en aanschaf van „stand-off“ lucht-grondwapens.

Relevante conclusies voor de Koninklijke luchtmacht

De Koninklijke luchtmacht dient haar middelen af te stemmen op de specifieke Nederlandse situatie in het bondgenootschap. Een van de kleine NAVO-leden zijnde impliceert dat de keuze voor één, in voldoende aantallen beschikbaar, relatief goedkoop en toch geavanceerd wapensysteem. Behalve handhaving van een minimum aan kwantiteit dient de kwaliteit van het wapensysteem de in het Conceptual military framework gestelde behoefte zo goed mogelijk te benaderen. Gelet op de mogelijkheden van de F-16 voldoet de KLu volledig aan de filosofie voor het middenspectrum. Teneinde de NAVO-bijdrage op het vereiste peil

te houden dienen dan ook de volgende twee hoofdsporen in het lange-termijnbeleid te worden gevolgd:

- het F-16-bestand dient op het niveau van negen jachtvliegsquadrons met 162 organiek ingedeelde vliegtuigen, aangevuld met opleidingsvliegtuigen, te worden gehandhaafd;
- de F-16's dienen qua capaciteiten geleidelijk van het 2e naar het 3e niveau van het takenspectrum te worden gebracht.

Zoals gesteld bezitten de F-16's van de KLu het noodzakelijke groeipotentieel voor een vliegtuig van de zg. 3e categorie. Om dit niveau te bereiken moeten de volgende ontwikkelingen worden gerealiseerd:

- verbetering van de F-16-avionica waarmee in toenemende mate operaties onder marginale weersomstandigheden en bij nacht — zowel de-

fensief, offensief als verkenningen — effectief uitvoerbaar zijn;

- verwerving van AWX luchtverdedigingswapens zoals Amraam en precisie geleide luchtgrondmunitie (zowel „wide area munitions” als „stand-off”-wapens);
- realistische trainingsfaciliteiten zodat vliegers zich adequaat op de meervoudige taakuitoefening kunnen voorbereiden;
- het tot stand brengen van een vliegerbestand met het voor een meervoudige taakuitvoering vereiste hoge ervaringsniveau.

De keuze voor de twee eerstgenoemde hoofdsporen, kwaliteitsverbetering binnen het kader van een minimumniveau in aantallen F-16's, beantwoordt volledig aan de ontwikkelingen van de Nederlandse veiligheidsbehoefte op lange termijn. Een keuze die rationeel is en qua kosteneffectiviteit de verantwoordste.

H. P. Ueberschaer

Major im Generalstabdienst

Betekenis van de krijgsgeschiedenis voor het huidige militaire onderwijs

Het lijkt misschien wat vreemd na te denken over de betekenis van de krijgsgeschiedenis in onze huidige tijd, die wordt gekarakteriseerd door nucleaire dreiging, computertechnologie, elektronische oorlogvoering, de discussie over het „Strategic Defense Initiative” en de activiteiten van de vredesbeweging. Toch denk ik dat u met mij in mijn betoog op aspecten zult stoten die de waarde van de krijgsgeschiedenis voor onze huidige tijd duidelijker uit de verf laten komen.

Als het begrip krijgsgeschiedenis valt dan zult u van een Duits officier uiteraard verwachten dat von Clausewitz te hulp wordt geroepen. Ik wil dat bijzonder graag doen en beginnen met een citaat van onze meest bekende theoreticus op militair gebied. In zijn tweede boek, in het zesde hoofdstuk, zegt von Clausewitz:

Historische voorbeelden maken alles duidelijk en hebben bovendien in de wetenschappen die op ervaring berusten, de meeste bewijskracht. Meer dan elders is dit het geval in de kunst van de oorlog (. . .) Als men tijdens een oorlog onderkent dat een bepaald middel op een gegeven moment bijzonder effectief is, dan wordt het herhaald, iedereen doet

Aan de Hogere Krijgsschool volgt om de twee jaren een officier van de Deutsche Bundeswehr de Nederlandse hogere militaire vorming. Tot nu toe is het gebruikelijk dat deze officier zijn Duitse hogere militaire vorming aan de Führungsakademie te Hamburg met succes heeft voltooid en daarna enige tijd in een staffunctie bij een brigade of divisie heeft gediend. Bij beëindiging van de Nederlandse opleiding worden ook aan hem het brevet hogere militaire vorming en het daarbij behorende borstembleem uitgereikt. De Duitse officier, in dit geval Major i.G. H. P. Ueberschaer, heeft dan het volledig Nederlands takenpakket gevolgd en dezelfde (soort) opdrachten uitgevoerd. Een van die opdrachten is het houden van een voordracht over een algemeen militair onderwerp. Nevenstaand artikel is een bewerking van zijn voordracht.

het, het wordt bij wijze van spreken mode, en op die manier komt het, op basis van ervaring, in gebruik en neemt zijn plaats in de theorie in.

Waar von Clausewitz nog uitsluitend over „mid-delen” spreekt, gaat von Schlieffen al iets verder met zijn mening over de krijgsgeschiedenis. Tijdens een toespraak voor docenten en cursisten van de Preussische Kriegsakademie zei hij:

Voor iedereen die een groot commandant wil worden is er het boek met de titel „Krijgsgeschiedenis”. Het begint met het duel tussen Kaïn en Abel, en het is met de aanval op de kloosters van Lissabon nog lang niet afgesloten. Het lezen is niet altijd boeiend; men moet zich door een groot aantal vervelende bijlagen worstelen. Maar toch komt men uiteindelijk bij de feiten terecht, vaak mooie feiten waarbij men herkent hoe alles is gebeurd, hoe het moet gebeuren en hoe het altijd opnieuw zal gebeuren.

Nu de opvattingen van von Clausewitz en von Schlieffen bekend zijn zal moeten worden onderzocht of deze stellingen vandaag de dag nog steeds gelden voor onze militaire organisatie en met name voor het militaire onderwijs. Anders geformuleerd: het gaat over de bijdrage die de krijgsgeschiedenis kan leveren aan het bereiken van de doelstelling van het huidige militaire onderwijs.

Afbakening

Mijn beschouwing zal zich beperken tot de volgende aspecten en deelgebieden.

- Het militaire onderwijs in westerse landen, met het zwaartepunt op Nederland en Duitsland.
- Het militaire onderwijs in de landmacht.
- Het hogere militaire onderwijs, d.w.z. de opleiding voor leidinggevende functies.

Definities

De volgende begrippen zullen worden gehanteerd.

— Krijgsgeschiedenis is het onderzoek en het weergeven van oorlogshandelingen uit het verleden, als deel van de algemene geschiedenis om daaruit, voor toekomstige oorlogen, militaire lessen te trekken.

— Militair onderwijs is het verschaffen van de bekwaamheid voor het in oorlogs- en vreedstijd vervullen van functies in de militaire organisatie.

Militair onderwijs

Voordat een mogelijke bijdrage van de krijgsgeschiedenis aan het militaire onderwijs kan worden beschouwd is het nuttig eerst de doelstelling van het militaire onderwijs nader te belichten.

Het verschaffen van de bekwaamheid voor het in oorlogs- en vreedstijd vervullen van functies in de militaire organisatie heeft naar mijn mening twee doelstellingen. In de eerste plaats is dit het verschaffen van de benodigde kennis en vaardigheden voor de desbetreffende functies. Opleidingsdoel nummer één is dus de militaire functionaris die over de vereiste vakkennis beschikt. Bovendien is het echter nodig, o.a. door middel van het onderwijs, voor zover dat mogelijk is, bepaalde attitudes of gedragseigenschappen te ontwikkelen of te verbeteren, die met name in een militaire situatie in oorlogstijd essentieel zijn voor het met terdaad kunnen toepassen van de verworven vakkennis.

Ik concludeer dus als doelstelling voor het militaire onderwijs:

• *het leren van vaardigheden en het ontwikkelen en verbeteren van persoonlijkheidseigenschappen (of attitudes).*

Om de zojuist geconstateerde doelstellingen te kunnen bereiken moet het militaire onderwijs aan een aantal eisen voldoen. Het moet in eerste instantie van toepassing zijn op de te verwachten functies in oorlogs- en in vreedstijd.

Voor wat betreft de vredesfuncties kan men ervan uitgaan dat vrij nauwkeurig bekend is welke taken een functionaris in de militaire organisatie in vreedstijd heeft. Bovendien kan de uitslag van de des-

betreffende opleiding voortdurend aan de dagelijkse praktijk worden getoetst. Dit geldt echter niet voor de oorlogssituatie. De inhoud van het onderwijs voor het vervullen van oorlogsfuncties kan zich alleen oriënteren aan verwachtingen en inschattingen, en misschien aan ervaringen uit het verleden. Daarvoor is het nodig dat het onderwijs informatie verzamelt en analyseert. Aan de hand daarvan moet een beeld worden gevormd over de vaardigheden en eigenschappen die onmisbaar zijn om in oorlogstijd optimaal te kunnen functioneren. Sommige eigenschappen blijken dan zelfs tegenstrijdig te zijn, zoals „zelfstandig handelen” en „gehoorzaamheid”. Het juist omgaan met mensen is dan ook bijzonder moeilijk aan te leren. Aan de andere kant wordt juist de mens onderkend als de belangrijkste factor in de oorlog. De Duitse gevechtshandleiding zegt in paragraaf 602: „Het leger bestaat uit een groot aantal verschillende gevechtsteams, waarbij het leiden van mensen vaak grotere betekenis heeft dan het beheersen en het gebruik van de techniek”, en verder: „De commandant kan zijn taak alleen uitvoeren wanneer hij een goede menselijke relatie met zijn ondergeschikten heeft en ze opleidt tot meedenken en meehandelen”. Militair onderwijs moet, om dit soort toekomstige commandanten te kunnen vormen, een goed beeld hebben van wat de optimale commandant moet doen. Daarvoor zijn onder meer de moderne gedragswetenschappen; het is echter mogelijk, en dat dient te worden onderzocht, in hoeverre ook de krijgsgeschiedenis in dat verband nuttig kan zijn.

Samenvattend concludeer ik dat de te stellen eisen aan het militaire onderwijs zijn:

— optimaal verschaffen van de theoretische en praktische kennis en vaardigheid om de ter beschikking staande militaire inzetmiddelen volledig uit te buiten;

— het opstellen van een ideaal beeld omtrent de vereiste persoonlijkheidseigenschappen en het vormen van de militair naar dat ideaal toe;

— het ter beschikking stellen van een instrumentarium ter selectie van de geschiktste mensen, zowel qua vaardigheid alsook qua persoonlijkheidseigenschappen.

De realiteit van de oorlog

Als wij mensen willen opleiden voor het vervullen

van militaire functies in oorlogstijd — en dat lijkt mij nog steeds het essentiële doel van het militaire onderwijs — dan moeten wij weten wat in een toekomstige oorlog is te verwachten. Met name zal dan moeten worden vastgesteld welke aspecten van de oorlog zijn gewijzigd in vergelijking met het verleden. Op het gebied van de wapentechniek staan wij voor het feit dat de ontwikkeling inmiddels zo ongelooflijk snel vooruitgaat dat men soms nauwelijks in staat is voorschriften, organisatiestructuur en opleidingssysteem op het juiste peil te houden. Het gevecht onder NBC-omstandigheden, elektronische oorlogvoering op grote schaal, de mogelijkheid met behulp van moderne apparatuur 's nachts en bij beperkt zicht vrijwel moeiteloos te kunnen doorvechten, moderne communicatie- en informatiesystemen, het zijn allemaal aspecten van een toekomstige oorlog waarvan wij niet weten welke invloed ze op de gevechten zullen uitoefenen.

Zelfs de aspecten waarin het moderne gevecht niet afwijkt van hetgeen wij in het verleden hebben gezien hebben de meesten van ons niet meer meegemaakt. Het einde van de Tweede Wereldoorlog is immers al veertig jaar geleden. Dit toont aan dat in ons vredesleger de beeldvorming over de realiteit van de oorlog steeds moeilijker wordt. Zelfs als wij in de boeken kijken om enigszins een idee te krijgen van wat oorlog betekent weten wij nog steeds niet of hetgeen daarin wordt beschreven nog geldig is voor de oorlog waarop wij ons moeten instellen.

Ook recente ervaringen uit Vietnam, het Midden-Oosten, de Falklands, Libanon of de tegenwoordige Iraaks-Iraanse oorlog blijken slechts zeer beperkt toepasselijk te zijn voor het gevecht in de Noordduitse Laagvlakte.

Wat blijft er over? Ik wil twee aspecten noemen die, naar ik meen, als permanente factoren van een oorlogssituatie kunnen worden beschouwd. In de eerste plaats zijn dat de grondbeginselen van het gevecht zoals die in onze gevechtshandleiding kunnen worden nagelezen:

- doelgericht;
- offensief optreden;
- éénhoofdige leiding;
- concentratie van middelen;
- economisch gebruik van middelen;
- beweeglijk optreden;

- verrassend optreden;
- beveiliging.

Deze grondbeginselen van het gevecht zijn, ongeacht de technologische ontwikkelingen, steeds weer opnieuw actueel.

De tweede factor is de mens, de soldaat, wiens persoonlijke eigenschappen steeds doorslaggevend waren voor het succes. Daartoe citeer ik de Duitse generaal b.d. Birnstiel:

Zijn standhouden, moed en „Kameradschaft” zijn nog steeds de grondslag voor het succes. Deze geestelijke waarden zullen ook in de toekomst niet door de techniek kunnen worden vervangen.

Ik denk dat ondanks het feit dat verschillende oorlogsgebeurtenissen uit verschillende tijden slechts moeilijk met elkaar zijn te vergelijken, er toch ten minste twee aspecten overblijven die klaarblijkelijk altijd van toepassing zijn op het militaire optreden: de grondbeginselen van het gevecht en bepaalde eigenschappen van de mens. Voor het militaire onderwijs betekent dit inspanning op beide reeds eerder onderkende gebieden, namelijk opleiding en vorming.

Wij zullen nu moeten onderzoeken welke bijdrage de krijgsgeschiedenis op het gebied van deze permanente factoren aan het huidige militaire onderwijs kan leveren.

De betekenis van de krijgsgeschiedenis

De betekenis van de geschiedenis voor de tegenwoordige tijd, en voor de toekomst, wordt vaak door extreme opvattingen gekarakteriseerd. Ik wil drie ervan noemen.

De eerste is dat geschiedenis als collegedictaat of „case-boek” wordt gezien. Dit argument wordt meestal gebruikt ter rechtvaardiging van een op het praktische gebruik gerichte behandeling van de geschiedenis. Daarbij wordt echter vergeten dat constellaties of scenario's uit het verleden nauwelijks herhaalbaar zijn.

In de tweede plaats vindt u de stelling: het enige wat uit de geschiedenis kan worden geleerd is het feit dat niets eruit kan worden geleerd. Dit is volgens mij kenmerkend voor een sterk pessimistische inschatting van het morele en historische leervermogen van de mens.

Een derde opvatting, die men vooral in Duitsland

nog tegenkomt, is de theorie van het uur nul. Daarmee bedoelt men dat in 1945 alles in elkaar was gestort en vanuit het niets opnieuw is begonnen. Deze houding tegenover de geschiedenis is het gevolg van een totaal ahistorische wijze van zien en heeft meestal haar oorsprong in een slecht historisch geweten.

Uit de geschiedenis kan echter lering worden getrokken met betrekking tot instelling en optreden die in de toekomst van de militair worden verwacht. De manier van leren is echter reeds voorbestemd door de intentie van de desbetreffende geschiedschrijver of verslaggever. Het dialectisch materialisme bv. interpreteert de geschiedenis, uitgaande van het primaat van een objectief gegeven wetmatigheid. Het gedrag van de mens in een gegeven historische situatie wordt aan de hand van de vaststaande wetmatigheid beoordeeld. Op die manier worden conclusies getrokken uit het gedrag van de mens ten opzichte van deze wetmatigheden.

In tegenstelling daarmee streeft de moderne niet-marxistische wetenschap van de geschiedenis er naar een stuk van een hogere waarheid te laten doorschemeren. Hierop wil ik nader ingaan.

De moderne wetenschap van de krijgsgeschiedenis kent twee richtingen voor wat betreft het leren van lessen. De ene richting beklemtoont de klassieke manier. Deze stelt het praktische nut voorop, dat voortvloeit uit de gewenste toepasselijkheid van opgedane ervaringen op een willekeurige nieuwe situatie.

De tweede richting beschouwt de eerste als een pure verzameling „cases”, en legt de hoofdinspanning op de ontwikkeling van de vaardigheden van de mens als persoonlijkheid zodat deze, als hij in een militaire situatie een beslissing moet nemen, de grondbeginselen van alle oorlogen herkent, en zo zijn eigen vaardigheden tot de hoogste effectiviteit kan ontplooiën. Dit soort „innerlijk nut” wordt echter door de vertegenwoordigers van de eerstgenoemde opvatting gezien als inbegrepen in hun versie. Een scheidingslijn tussen de twee opvattingen is derhalve moeilijk te trekken. Het is dan ook niet de bedoeling de twee richtingen als alternatieven tegenover elkaar te stellen, maar te onderzoeken welke bijdrage(n) deze kunnen leveren aan onze vraagstelling, hoewel het erop lijkt alsof de betekenis van het „innerlijk nut” steeds toeneemt.

De waarde van het praktische nut werd al door von Moltke betwijfeld toen hij zei:

De vooruitgang van de techniek, verbeterde communicatie, nieuwe bewapening, kortom volledig gewijzigde omstandigheden maken het veelal onmogelijk de middelen waarmee in het verleden de overwinning werd behaald, en zelfs de door de grootste commandanten opgestelde regels, op onze tijd toe te passen.

Het praktische nut zal derhalve met name uit oorlogsgebeurtenissen uit het jongste verleden zijn te halen. Daartegenover is het „innerlijk nut” uit vrijwel de gehele geschiedenis te halen.

Toepassing

Na deze meer theoretische beschouwing over het nut van de krijgsgeschiedenis wil ik iets concreter de mogelijke gebieden van het militaire onderwijs belichten, waaraan de krijgsgeschiedenis een nuttige bijdrage zou kunnen leveren.

In het eerste voorbeeld gaat het over de beeldvorming van het gevecht in het algemeen. Nu de Tweede Wereldoorlog veertig jaar achter ons ligt hebben wij nauwelijks nog mensen binnen de krijgsmacht die uit eigen ervaring verslag kunnen doen over de verschijnselen van een gevechtssituatie. Wij lopen gewoon gevaar te vergeten hoe die realiteit eruit ziet. Nu kunt u zeggen „daarvoor hebben wij de krijgsgeschiedenis niet nodig, wij gaan naar de bioscoop en kijken bv. naar een film als „The day after”, daar kunnen wij veel beter ervaren hoe de realiteit van een nucleaire oorlog eruit ziet”. Ik denk dat dit soort films voor de beeldvorming van een militair niet geschikt is. Ze zijn namelijk gemaakt om bij de kijkers vrees op te wekken en om de oorlog als iets volledig irreëls te karakteriseren. Wij militairen moeten ons echter voorbereiden op de oorlog en moeten dit ook als een mogelijke realiteit beschouwen. Wij moeten juist voorkomen dat wij al tevoren bang zijn. Daarom denk ik dat de krijgsgeschiedenis omtrent dit aspect een veel betere bijdrage zou kunnen leveren. Met name gebeurtenissen uit de jongste geschiedenis lenen zich ertoe ons een beeld van de oorlog te geven en gelijktijdig te laten zien hoe de mensen in staat zijn hun vrees te overwinnen. Van de oorlogen in bv. het Midden-Oosten of van de Falkland-operaties beschikken wij over nauwkeu-

rige verslagen, uitstekend filmmateriaal en ook mensen die deze conflicten hebben meegemaakt. Ik acht het gebruik van deze bronnen zeer geschikt voor toepassing in het militaire onderwijs: het weergeven van een authentieke gevechtssituatie werkt mee aan de verbetering van de beeldvorming omtrent de realiteit van de oorlog.

Voor deze vorm van gebruik van de krijgsgeschiedenis zijn, zoals zojuist is betoogd, vooral recente gebeurtenissen geschikt en wel op grond van de volgende twee overwegingen.

— Ten eerste denk ik dat gebeurtenissen die lijken op hetgeen wij uit onze eigen ervaring kennen, geloofwaardiger zijn en beter overkomen dan bv. een gebeurtenis uit de slag bij Cannae.

— Het tweede punt is dat wij voor wat betreft de recente geschiedenis over veel betere documentatie beschikken. Wij zijn daarmee in staat onze moderne onderwijsmethoden en -middelen voor het leren uit de krijgsgeschiedenis te gebruiken.

Dan kom ik nu aan de tweede nuttige functie van de krijgsgeschiedenis. Ik heb al eerder geconstateerd dat de grondbeginselen van het gevecht als permanente factoren van de oorlog zijn te beschouwen. Dat betekent dat de mogelijkheid bestaat aan de hand van historische voorbeelden te onderzoeken wat bv. „verrassend optreden” is, wat „economisch gebruik van middelen” inhoudt enz. Dit zijn immers delen van onze voorschriften waarover men nogal gemakkelijk heenloopt. Vaak worden ze als algemene opmerkingen beschouwd, behorende bij een voorschrift, maar eigenlijk niet zo erg belangrijk.

Het is naar mijn mening een probleem dat deze beginselen zo algemeen en blijkbaar vanzelfsprekend zijn. Dit dwingt ons ertoe na te denken en te proberen inhoud te geven aan deze begrippen. De grondbeginselen van het gevecht moeten zodanig in ons achterhoofd zitten dat ze altijd als een soort maatstaf voor ons handelen, voor onze beslissingen en plannen, kunnen dienen. Daartoe moeten ze levend zijn, concreet zijn en niet slechts droog papierwerk. De krijgsgeschiedenis kan ons materiaal leveren om de grondbeginselen van het gevecht levend te maken, om duidelijk te maken hoe verrassing tot stand komt, hoe eenvoudig eruit ziet. U kunt dit meestal niet letterlijk nalezen in de geschiedenisboeken maar u kunt de gebeurtenissen

analyseren naar aanleiding van een bepaald aspect.

Het nut dat men uit deze manier van het gebruik van krijgsgeschiedenis haalt is overigens niet alleen het feit dat op een gegeven moment kan worden gezegd: „ik heb nu uitgevonden wanneer, hoe en op welke manier Frederik de Grote in de Slag bij Leuthen het element verrassing heeft toegepast”. Men heeft namelijk tijdens de analyse zich een eigen beeld kunnen vormen omtrent de verrassing. Men heeft meer gedaan dan te denken: „verrassing, o ja, dat weet ik wel, dat is een van de grondbeginselen van het gevecht, dat moet je gewoon altijd toepassen”. Achtergronden, randverschijnselen, factoren van invloed zijn nader beschouwd, geanalyseerd en op die manier is een soort hoger inzicht verkregen.

De tweede functie van de krijgsgeschiedenis in het militaire onderwijs is dus:

• *het gebruik van een krijgshistorisch voorbeeld als hulpmiddel voor het leren en begrijpen van grondbeginselen.*

Alleen de geschiedenis kan ons leren waartoe een juiste of onjuiste toepassing van de grondbeginselen van het gevecht kan leiden. Op dit gebied hoeven wij ons overigens niet te beperken tot de recente geschiedenis. Het maakt in principe niet uit of de Slag bij Leuthen van 1757 of een gebeurtenis uit de Falkland-oorlog wordt geanalyseerd. Steeds zal men tot dezelfde conclusie komen. Sterker nog: hoe verder wordt teruggegaan in de geschiedenis hoe duidelijker naar voren komt wat essentieel is voor succesrijke operaties.

De derde mogelijkheid van toepassing van de krijgsgeschiedenis ten behoeve van het militaire onderwijs is de volgende:

• *het onderzoek van historische voorbeelden van leiderschapsgedrag en de wijze van besluitvorming en bevelvoering, als aanleiding voor de juiste ontwikkeling van het eigen gedrag.*

Hierbij zult u misschien zeggen dat dit overbodig is gezien de moderne gedragswetenschappen, managementtechnieken en organisatieleer die ons ter beschikking staan. Ik ben niet zeker of alle moderne wetenschappen voldoende in staat zijn goede militaire leiders te vormen.

Als wij ervan uitgaan dat het functioneren als officier in bijzondere mate het omgaan met de mens

inhoudt, dan moeten wij alle bronnen en hulpmiddelen gebruiken die geschikt zijn de daarvoor nodige eigenschappen te ontwikkelen en voortdurend te verbeteren. De moderne wetenschappen zijn in die samenhang zonder twijfel zeer belangrijk, alleen ben ik bang dat wij, als wij ons daartoe beperken, in de richting van een soort „human management” gaan.

Ik denk dus dat wij in dit verband de geschiedenis steeds als voorbeeld nodig zullen hebben. De functie van een militaire commandant in het gevecht is nu eenmaal anders dan die van het hoofd sectie inkoop bij DAF. Ik bedoel daarmee dat onze huidige middelen ter motivatie van ondergeschikten in het bedrijfsleven, binnen de militaire organisatie in het algemeen en met name in oorlogstijd, of in onvoldoende mate ter beschikking staan of niet geschikt zijn om mensen voor iets te bewegen wat hun het leven kan kosten.

De krijgsgeschiedenis kan ons hierover zowel positieve als negatieve voorbeelden leveren. Voor de bestudering van leidersgedrag lenen zich m.i. de Falkland-operaties bijzonder goed.

Voor onderzoek van de wijze van besluitvorming en bevelvoering wil ik een artikel uit de literatuurbundel „Psychologie” van de Hogere Krijgsschool aanbevelen, namelijk „Lessons from the past for NATO”. De schrijver, Richard Timmons, heeft het optreden van de Duitse weermacht aan het oostfront in 1944 en 1945 onderzocht, en heeft op zoek naar een antwoord op de vraag waarom de Duitse eenheden ondanks zeer ongunstige gevechtskrachtverhoudingen vaak nog zo succesrijke operaties konden uitvoeren het volgende vastgesteld:

The key to the Wehrmacht's success was responsiveness. They were able to make good decisions and execute them rapidly.

Nu denk ik niet dat wij niet in staat zijn goede beslissingen te nemen maar ik twijfel of wij ook nog in staat zijn zonder meer goede beslissingen *op tijd* te nemen en vooral ze op tijd uit te voeren. Dat vereist namelijk een soepel samenspel van leidersgedrag, besluitvorming en bevelvoering. De bestudering van de krijgsgeschiedenis kan ons leren waar, wanneer en op welke wijze dat tot successen leidde en wanneer en waarom niet. Aan het einde van zijn artikel zegt Timmons:

Since the second World War the nature of soldiers

has not changed radically, nor have the classic lessons of manoeuvre warfare been altered. For these reasons the Wehrmacht experience, properly considered, has substantial value and is worthy of serious review by all NATO partners.

Het vierde aspect dat ik nuttig acht voor het huidige militaire onderwijs is het onderzoek van historische voorbeelden van organisatie, topstructuur en opleidingssysteem. Ik denk daarbij aan een vorm van toetsing van het heden aan het verleden.

Wij moeten niet alleen naar de uitkomsten kijken maar ook naar wat tot deze uitkomsten heeft geleid. Dat zal uiteraard uit een wat bredere invalshoek moeten gebeuren. Politiek-historische omstandigheden, maatschappelijke ontwikkelingen, morele opvattingen, horen erbij. Een zodanig bezig zijn met de geschiedenis zal dan ook beslist geen praktisch nut, in de vorm van concrete aanwijzingen voor het eigen handelen, opleveren maar verhelderend kunnen werken bij de probleemstelling wat het eigenlijk betekent in onze huidige tijd militair en officier te zijn. In dat verband wil ik de Duitse generaal von Sandrart (Inspekteur des Heeres) citeren die over de huidige opleiding en vorming in vergelijking met de geschiedenis zegt:

Die Überlegenheit des damaligen Bildungsbegriffs gegenüber dem heutigen (met „damalig” bedoelt hij voor de Tweede Wereldoorlog, schr.) lag vor allem darin, dass die Herausbildung der ethisch gebundenen Persönlichkeit ein ebenso integraler Bestandteil von Bildung war wie selbstverständlich Wissen, und zwar breit angelegtes Wissen. Bildung war und ist eben mehr als die Summe quantifizierbaren Wissens. Die Pflege einer gehaltvollen Sprache gehört ebenso dazu wie ein kultivierter Lebensstil der mehr als Etikette ist.

Ik denk dat deze uitspraak aanleiding moet zijn tot nadenken over twee aspecten van het functioneren als militair en met name als officier in de huidige tijd.

Het eerste is de vraag of wij niet langzamerhand oude traditionele verworvenheden van ons beroep kwijtraken hoewel wij ze wellicht nog steeds hard nodig hebben voor de uitvoering van onze opdracht.

De tweede vraag hangt daarmee samen en luidt: In hoeverre moet de militaire organisatie, min of

meer vanzelfsprekend, iedere maatschappelijke ontwikkeling overnemen, ondanks het feit dat sommige van die ontwikkelingen zich tegen het bestaan van de militair en/of de militaire organisatie richten?

In dat verband zegt von Sandrart:

Der eingängige Slogan, dass die Bundeswehr ein Spiegelbild der Gesellschaft ist, darf jedoch nicht zu positiver Hinnahme von Werteverfall und Autoritätsabbau führen, sondern muss uns stimulieren auch unseren Beitrag zu einem gemeinschaftsfördernden und staatsbehaltenden Bildungsprozess zu leisten.

Mijns inziens moeten wij de krijgsgeschiedenis ook in die zin onderzoeken, bijvoorbeeld aan de hand van de vraag of de officier vroeger door de maatschappij hoger werd gewaardeerd omdat gewoon de omstandigheden anders waren, of omdat misschien de organisatie zelf meer deed om deel uit te maken van het maatschappelijke leven. Volgens mij kan en moet dit deel uitmaken van de maatschappij, ook in de huidige tijd, meer zijn dan de bestrijding van bosbranden in Nedersachsen of het steunen van de organisatie van een Elfstedentocht.

Het is niet mijn bedoeling recepten te verstrekken. Ik wil alleen voorstellen ook uit deze invalshoek in de geschiedenisboeken te kijken. Het doel is, met op de achtergrond de geschiedkundige kennis, het eigen standpunt in de huidige tijd te bepalen en de hoofdlijnen voor het handelen in de toekomst vast te leggen. Als men dat doet dan komt men op een gegeven moment op de vraag waarom in onze huidige tijd het begrip „elite” met een zo negatieve bijmaak is belast. Dan is het mogelijk de volgende weliswaar wat cynische definitie te handhaven: „elite betekent dat steeds minder mensen steeds harder moeten werken waardoor steeds meer mensen minder behoeven te werken”.

Generaal Altenburg, de Generalinspekteur der Bundeswehr, noemde het tijdens de brevetuitreiking aan de cursisten van de Führungsakademie „eine Elite des Dienens und der Leistung”.

Generaal von Sandrart gaat verder:

Die Geschichte scheint mir zu beweisen (. . .), dass keine historische Gemeinschaftsleistung des Menschen, kein Staat ohne Handlungs- und Bildungseliten ausgekommen ist, die zum Dienst am Ganzen

bereit waren. Ihre Anerkennung beruhte auf der Leistung für das Ganze und nicht auf davon abgeleiteten Ansprüchen, in denen sich meist auch ihr Niedergang als Elite abzeichnete.

Ik zie o.a. hierin een aspect waarbij het niet erom gaat hoe wij de krijgsgeschiedenis binnen het kader van het huidige militaire onderwijs kunnen gebruiken, maar in hoeverre zich het militaire onderwijs zelf, voor wat betreft zijn doelstellingen en grondbeginselen, aan de ervaringen uit het verleden kan oriënteren.

Beperkingen

Nadat ik een reeks positieve aspecten van het gebruik van krijgsgeschiedenis heb geschetst, wil ik niet verzuimen de problemen te noemen die samengaan met het toepassen van historische voorbeelden.

Ten eerste: krijgsgeschiedenis is geen simpel leerboek met „cases”. Men moet niet denken dat een catalogus van succesvolle besluiten en acties uit het verleden in het geheugen van onze huiscomputer kan worden opgeslagen om deze zonder meer, naar smaak, toe te passen op het optreden van onze brigades in de Noordduitse Laagvlakte.

Ten tweede: geschiedenis wil en mag ons niet leren dat vroeger alles beter was. Het omgaan met de geschiedenis moet gebeuren met het oog op de toekomst, strevende naar vooruitgang en niet gebaseerd op nostalgie. Dat sluit echter niet uit dat wij ons dienen te blijven bekommeren om waarden en inzichten die in onze huidige tijd dreigen onder te gaan. Daaraan moet echter meer dan alleen nostalgie ten grondslag liggen.

Ten derde: geschiedenis wil en mag ons niet leren dat vroeger alles slecht was. Een ongunstig verloop van onze geschiedenis mag ons niet ervan weerhouden ons met die tijd bezig te houden. Uit de geschiedenis kan immers worden geleerd wat in de toekomst moet worden vermeden en vooral wat daartoe heeft geleid.

Ten vierde: krijgsgeschiedenis zal ons nauwelijks iets kunnen leren als men enkele verschijnselen klinisch uit hun historische verband verwijderd en deze apart analyseert. Deze wijze van aanpak zal onjuiste conclusies tot gevolg hebben. Bovendien laten wij op deze manier de kans voorbij gaan alle factoren van invloed op een situatie te kunnen in-

ventariseren en te analyseren; een kans die ons alleen de geschiedenis biedt.

Samenvatting

Militair onderwijs is niet alleen het verwerven van vaardigheden maar vooral ook vorming en ontwikkeling van bepaalde karaktereigenschappen, kortom persoonlijkheidsvorming. Dit krijgt een grotere betekenis naarmate het militaire onderwijs zich op het voorbereiden van de oorlogsfunctie richt. Anders gesteld: het militaire onderwijs dat zich meer richt op het vervullen van managementfuncties in de vredesorganisatie zal minder aandacht besteden aan bepaalde karaktereigenschappen en persoonlijkheidswaarden die in oorlogstijd van belang zijn. Binnen een zodanige vorm van onderwijs is mijns inziens dan ook weinig behoefte aan krijgsgeschiedenis. Alleen als men militair onderwijs in de eerste plaats ziet als voorbereiding op het vervullen van leidinggevende functies in oorlogstijd zal de behoefte aan het gebruik van de krijgsgeschiedenis worden onderkend en met de juiste aanpak worden onderwezen.

Oorlogssituaties, historische constellaties, zijn niet herhaalbaar. Toch zijn er elementen en factoren in elke situatie te onderkennen die in de loop van de tijd niet of nauwelijks van karakter zijn veranderd. Die aspecten moet men proberen vast te stellen voordat men historische voorbeelden onderzoekt.

Ik noemde de grondbeginselen van het gevecht en bepaalde karaktereigenschappen van de mens zoals moed, dapperheid „Kameradschaft”, maar ook ethisch-morele eigenschappen. Dit vereist doelgericht onderzoek en toepassing van de krijgsgeschiedenis op het onderwijs. Veelal zullen daarbij nog meer factoren naar voren komen die steeds actueel zijn.

Wie zich met *krijgsgeschiedenis* bezighoudt dient te weten met welke opzet of instelling een bepaald boek is geschreven. Er is een verschil tussen een officieel boek uit de Sovjet-Unie over de „Grote vaderlandse oorlog” en de persoonlijke agenda van een Duitse generale-stafofficier over het oostfront gedurende de Tweede Wereldoorlog. Dit betekent dat men de uitspraken in de juiste samenhang moet plaatsen, hetgeen pas mogelijk wordt door het vergelijken van verscheidene bronnen. Voor een krijgsmacht die sinds veertig jaren „vre-

desdienst” doet krijgt de waarde van de geschiedenis een steeds grotere betekenis. Dit geldt met name op de gebieden van:

- de beeldvorming omtrent de realiteit van de oorlog;
- de grondbeginselen van het gevecht en de manoeuvre;
- leidersgedrag, besluitvorming en bevelvoering;
- de achtergronden, de randvoorwaarden en de grondbeginselen van de militair in het algemeen en de officier in het bijzonder.

Dit alles, en met name het laatste punt, lijkt mij bijzonder belangrijk in het licht van de huidige discussie in de westerse maatschappijen over nucleaire holocaust, Strategic Defense Initiative, NAVO-strategie en het nut van een krijgsmacht in onze huidige tijd. De geschiedenis moet helpen bij het leven met de problematiek dat het gat tussen het technische uitvoeringsvermogen en moreel-ethisch beheersingsvermogen steeds groter wordt.

Aanbevelingen

Het verbeteren van de beeldvorming over de realiteit van de oorlog kan geschieden door de weergave van authentieke gevechtssituaties. In het leslokaal kan dit worden ondersteund door audiovisuele hulpmiddelen. Dit zou een goed, maar niet voldoende, begin zijn. De ervaring moet ook worden omgezet in oefeningen op de kaart en te velde. De tactische opleiding moet behalve het leren van de „schooloplossing” tijd en ruimte bieden om bv. stil te staan bij de gedachte dat een aanvaldoel voor een infanteriecompagnie ook door zeven man kan worden veroverd of door vier man kan worden verdedigd. Dat gebeurde namelijk op 14 juni 1982 in het gebied van de Tumbledown Mountain op de Falklands. Die actie was typisch voor de gehele Falkland-operatie, maar volgens mij ook kenmerkend voor elke gevechtssituatie waarin niet een overwicht aan gevechtskracht maar een overwicht aan moreel en geoefendheid doorslaggevend is. Een Engelse generaal heeft dit omschreven als „a damned close run”.

De tweede aanbeveling is gericht op het leren van tactische grondbeginselen. De tactische opleiding beklemtoont volgens mij in het huidige onderwijs te sterk de oplossing van een bepaalde vraagstelling, zulks onder invloed van de dreiging van cij-

fers en beoordelingen. Een van de redenen voor de veelal schematische oplossingen, waarvoor wij kiezen, ligt mijns inziens in de — zo zou ik het willen noemen — „mechanische” wijze van toepassing van tactische regels en grondbeginselen. Anders geformuleerd: op de vraag wat een vroegtijdige inzet van de reserve betekent mag als antwoord niet een datum-tijdgroep worden verwacht. Laat men van de gelegenheid gebruik maken — in plaats van het nauwkeurig onderzoeken en discussiëren van alle details van een plan — een beschouwing te wijden aan het thema „verrassend optreden”. Met behulp van de analyse van historische voorbeelden kan dan dieper worden ingegaan op de voorwaarden en gevolgen, zonder dat elk probleem meteen concreet wordt geprojecteerd op de inzet van de brigade aan de Maas.

Het derde punt is het handelen in uitzonderlijke situaties. Binnen het huidige militaire onderwijs worden de modernste managementmethoden geleerd. Stafsimulaties en management-games zijn erg nuttig. Zonder twijfel moeten ook het staatsrecht, staatsnoodrecht, militair straf- en tuchtrecht en het militair-ambtenarenrecht worden behandeld. Wij weten echter allen dat wetgeving slechts de voorspelbare mogelijkheden in de ruimste zin behandelt. Alleen de geschiedenis levert inzicht in het uitzonderlijke. De voorbeelden uit het verleden moeten derhalve worden gebruikt om te onderkennen welke factoren op het gedrag van de militaire commandant invloed kunnen uitoefenen en hoe in bepaalde situaties werd gehandeld. Aan de hand daarvan kunnen wij steeds opnieuw leidersgedrag, besluitvorming en bevelvoering bestuderen en hoofdlijnen constateren.

De vierde aanbeveling is m.i. de belangrijkste maar zeker het moeilijkst uit te voeren. Ik bedoel het tegenover elkaar stellen van de opgedane er-

varingen uit de geschiedenis, en de praktijk zoals die op dit moment is; het voortdurend vergelijken van onze uitgangspunten, randvoorwaarden, doelstellingen en wijzen van aanpak met die van het verleden. Ik denk dat wij daaraan bijzondere behoefte hebben. Onze krijgsmachten ontwikkelen zich steeds meer in de richting van „vrede-machten”. Het overleven van de krijgsmacht in een min of meer vijandige maatschappij staat veelal voorop. De technische ontwikkeling lijkt een nieuw soort leiders nodig te maken. Management is het begrip van de toekomst. Hebben wij nog de bataljonscommandant, die als de aanval van zijn bataljon tot staan komt aan het hoofd van zijn mannen vooruit stormt? Hebben wij dit soort commandanten überhaupt nog nodig? Misschien kunnen wij in de toekomstige oorlog beter op de commandopost bij de computerterminal blijven om daar de operatie „digitaal” te sturen? Welke positie moet het leger in het algemeen, en de officier in het bijzonder, in deze tijd en in de toekomst binnen de maatschappij innemen? Deze vragen moeten uiteraard, met inachtneming van de moderne ontwikkelingen, op alle gebieden worden onderzocht. Het juiste antwoord zullen wij echter niet vinden zonder enig inzicht in de geschiedenis. Voor het huidige militaire onderwijs betekent dit niet alleen het inbrengen van historische voorbeelden, maar ook en vooral het onderzoek van doelstelling, inhoud en uitvoering van het militaire onderwijs met het oog op de geschiedenis. Misschien komen wij dan tot de conclusie dat er nauwelijks behoefte bestaat aan militaire managers maar behoefte aan officieren die goede commandanten zijn.

Om het verschil tussen militaire managers en commandanten duidelijk te maken kan de bestudering van de krijgsgeschiedenis zeer nuttig zijn.

Literatuur

BOEKEN

- C. von Clausewitz — *Vom Kriege*. Bonn (1952).
P. Gaxotte — *Friedrich der Grosse*. Frankfurt/Main (1981).
H. Meier-Welcker — *Aufzeichnungen eines Generalstabsoffiziers 1939-1942*. Freiburg (1982).
Deutsche Militärgeschichte in sechs Bänden. Militärgeschichtliches Forschungsamt, München (1983).
Der Weltkrieg 1914-1918. Oberkommando des Heeres, Berlijn (1942).
H. Schröter — *Stalingrad . . . bis zur letzten Patrone*. Wenen (z.j.).

ARTIKEL ENZ.

- H.-H. von Sandrart — Von Nutz und Last der Geschichte. *Information f. die Truppe*. (1985)(1).
J. Brandt — *Gedanken zum Selbstverständnis des Offiziers* (Festschr. z. Entlassung der Absolventen des Verwendungslehrgangs Generalstabs-/Admiralstabsdienst der Führungsakademie der Bundeswehr). Bonn (1982).
W. Altenburg — *Ansprache des Generalinspektors der Bundeswehr* (Festschr. z. Entlassung der Absolventen des Verwendungslehrgangs Generalstabs-/Admiralstabsdienst der Führungsakademie der Bundeswehr). Bonn (1984).

- Aktuelle Fragen aus der Bildungsarbeit für den Offizier an der Führungsakademie der Bundeswehr.* Reihe Ausbildung und Bildung, afl. 30. Bonn (1977).
- B. Christophel — Welche Bedeutung haben die Kriegserlebnisse des II. Weltkrieges für die Ausbildung des Heeres der Gegenwart? *Kampftruppen* (1973) (6)197.
- F. Birnstiel — Sind Kriegserfahrungen noch gefragt? *Kampftruppen/Kampfunterstützungstruppen* (1979) (21)167.
- R. F. Timmons — Lessons from the past for NATO. *Parameters* (J. US Army War College) 14(1978)(3).
- P. G. Altermath — L'utilisation des expériences de guerre dans l'instruction. *Rev. mil. suisse* (1976) (212)94.
- M. Prestat — L'autre approche de la stratégie. *Stratègique* (1980)(2)31-61.
- H. Magenheimer — Kann man aus der Kriegsgeschichte Lehren ziehen? *Wehrwissensch. Rundschau* (1980) (7/8)125-131.
- G. Göhler — Vom Nutzen der Kriegsgeschichte. *Wehrkunde* (1964)(13)591.
- K. Hilbig — *Gedanken zur Auswertung aktueller Kriegserfahrungen für die Erziehung und Ausbildung des deutschen Soldaten im Frieden, entwickelt aus Werken deutscher Literatur* (Jahresarbeit). Führungsakademie der Bundeswehr, Hamburg (1967).
- J. Riehl — *Gedanken zur Auswertung aktueller Kriegserfahrungen für die Erziehung und Ausbildung des deutschen Soldaten im Frieden, entwickelt aus Werken der französischen Literatur* (Jahresarbeit). Führungsakademie der Bundeswehr, Hamburg (1976).

VOORSCHRIFT

Heeresdienstvorschrift 100/100 VS-NfD, Führung im Gefecht. Bundesmin. der Verteidigung, Bonn (1973).

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Teneinde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de ledenadministratie van de Koninklijke Vereniging (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

mr. J. F. J. A. van Daal en dr. A. A. Klumper

resp. kolonel van de militair juridische dienst
en luitenant-kolonel van de militair psychologische en sociologische dienst

Nieuw beoordelingssysteem voor de KL

Ontwikkeling, proefneming en wat ervan is geworden

Mensen zijn dagelijks bezig met beoordelen. Wij beoordelen de snelheid van de auto vóór ons om te kunnen inhalen. Ook prijzen wij bepaalde prestaties en keuren andere af. De beoordeling van dergelijke dingen, gebeurtenissen en personen in het dagelijkse verkeer geschiedt aan de hand van onze persoonlijke maatstaven en normen, en op ons zelf conveniërende momenten.

Met het beoordelen van mensen in het kader van een personeelsbeoordelingssysteem dat in organisaties wordt gebruikt is dat anders: wij hebben dan onze persoonlijke maatstaven en de meestal door ons zelf gekozen momenten ingeruild tegen criteria, normen en tijdstippen die voor de organisatie van belang zijn. De werkelijk terzake doende gezichtspunten en gedragsaspecten zijn uitgekristalliseerd en verzameld tot een beoordelingssysteem. Met andere woorden: voor alle (categorieën) personeel is een zelfde „meetlat” ontwikkeld waarmee kan worden beoordeeld. Degenen die eigenlijk de neiging hebben hun persoonlijke maatstaven te laten gelden, zijn gedwongen die van de organisatie te gebruiken bij het kijken naar en oordelen over hun medewerkers.

Het beoordelen van functionarissen in een organisatie vormt aldus een spanningsveld tussen enerzijds de formele, officiële uitgangspunten en maatstaven en anderzijds de wijze waarop wij dagelijks, door onze persoonlijke „bril”, naar mensen kijken. Mede hierdoor is ieder beoordelingssysteem voortdurend in beweging. Telkens weer zijn er bijvoorbeeld nieuwe criteria aan de hand waarvan de organisatie een oordeel wil hebben over haar functionarissen. Voortdurend moeten de officiële normen worden bijgesteld of moet het systeem worden aangepast omdat het onvoldoende „de bokken van de schapen” scheidt. Ook zijn er nieuwe inzichten in de „beoordelingspsychologie” die veranderingen bevorderen. Daaraan ligt vooral de wens tot (nog) meer objectiviteit bij het

De tijding hoor ik wel, maar mij ontbreekt het geloof
(GOETHE — Faust 1)

waarnemen en beoordelen van gedrag ten grondslag.

Dit wetende is het niet vreemd dat in de Koninklijke landmacht (overigens ook in de KM en KLu) in de afgelopen jaren is gezocht naar nieuwe mogelijkheden van beoordelen. De beroepsmilitairen van de Koninklijke landmacht zullen na 31 maart 1986 worden beoordeeld volgens nieuwe regels, neergelegd in het *Voorschrift Beoordeling Beroepspersoneel KL (VVBKL)*. Met de inwerkingtreding van dit voorschrift komt na 30, resp. 25 jaar een einde aan de betekenis van de zo vertrouwde (?) voorschriften: het „Beoordelingsvoorschrift kader landmacht” en het „Beoordelingsvoorschrift officieren landmacht”.

Doel en indeling

In dit artikel willen wij enig inzicht geven in de opzet van het nieuwe beoordelingssysteem. Het is een eerste introductie van een systematiek waarmee nagenoeg alle beroepsmilitairen binnen afzienbare tijd te maken zullen krijgen. Onze bijdrage bevat de volgende paragrafen.

- Een summiere schets van de ontwikkeling van het nieuwe systeem.
- Een algemene, min of meer theoretische beschouwing over doelstellingen van beoordelen.
- De proefneming met het nieuwe systeem die binnen de KL heeft plaatsgevonden.*
- De bevindingen die deze proefneming heeft opgeleverd en die de uiteindelijke vorm, inhoud

* De resultaten van de proefneming die in dit artikel worden vermeld zijn een weergave uit het onderzoeksrapport van de afd. Gedragwetenschappen/DPKL: maj drs. B. Albers — *Beoordelen beoordeeld* (doc. nr 85.03, maart 1985).

en procedures voor het grootste deel hebben bepaald.

e. Het uiteindelijke nieuwe beoordelingssysteem; een vergelijking van oud met nieuw.

f. De introductie ervan in de KL.

Wat eraan voorafging: de ontwikkeling

Terwijl het Algemeen Militair Ambtenarenreglement (AMAR) en het Reglement Rechtstoestand Dienstplichtigen (RRDpl) nog in de ontwerpfase verkeerden, stelde de Directeur Personeel Koninklijke landmacht op 13 februari 1981 een werkgroep in die tot taak kreeg twee nieuwe beoordelingsvoorschriften te ontwerpen: een voor het beroepspersoneel en een voor het dienstplichtige personeel van de KL. De werkgroep stond onder leiding van de sous-chef personeelsbeleid van de Directie Personeel KL en telde verder vertegenwoordigers van beleids- en uitvoerende afdelingen van DPKL, van de afdeling Personeel van de Landmachtstaf, en van de staf van de Commandant van de Koninklijke marechaussee. Op ad-hocbasis namen ook andere functionarissen deel aan de vergaderingen van de werkgroep. De werkgroep moest bij het regelgeven uitgaan van:

1. de bepalingen in het AMAR en RRDpl (art. 131, resp. 90);
2. de door de staatssecretaris van defensie aan de Directeuren Personeel van de krijgsmachtdelen gegeven nadere aanwijzingen, de zg. „randvoorwaardenbrieven” van 13 juli 1981 en 27 juni 1983;
3. de uitgangspunten van de op 31 maart 1978 aan het Comité Personeel aangeboden en sedert 5 juni 1978 sluimerende ontwerpen van het Voorschrift Beoordelingen Krijgsmacht (VBK-I en VBK-II).

Deze uitgangspunten golden niet alleen voor de KL-werkgroep maar ook voor die van de andere krijgsmachtdelen. Naar aanleiding van de onder 3. genoemde ontwerpen had de staatssecretaris van defensie namelijk geconstateerd dat een beoordelingsvoorschrift voor de gehele krijgsmacht te ingewikkeld zou worden en dat „herbezinning terzake heeft geleid tot de conclusie dat voor de nadere regelgeving enige aanwijzingen mijnerzijds voldoende zijn en de daadwerkelijke regelgeving per krijgsmachtdeel dient plaats te vinden” (brief van 13 juli 1981).

Overeenkomstig de aanwijzingen van het Comité Personeel zijn de werkzaamheden van de per krijgsmachtdeel ingestelde werkgroepen gecoördineerd door de Directie Plannen en Arbeidsvoorwaarden Militair Personeel.

De aanvankelijke opzet de beoordelingsvoorschriften tegelijk met het AMAR en het RRDpl in werking te doen treden is wèl gehaald bij het Voorschrift Beoordeling Dienstplichtige Militairen, maar niet v.w.b. het voorschrift voor de beroepsmilitairen. Het AMAR is immers reeds per 1 januari 1983 in werking getreden. Behalve in enige vertraging ten gevolge van de eis van eenheid in denken door de drie krijgsmachtdelen, was de voornaamste oorzaak voor het uitstel gelegen in het feit dat het noodzakelijk werd geacht de ontworpen voorschriften vóór de inwerkingtreding grondig te beproeven, de resultaten te evalueren, noodzakelijk gebleken correcties aan te brengen en eerst daarna te introduceren.

Die proefneming heeft in de KL plaatsgevonden in de periode september 1983 - juli 1984. Over de resultaten, de evaluatie en de gebleken knelpunten spreken wij hierna uitvoerig. In mei 1985 konden de resultaten definitief leiden tot bijstellingen van de ontwerpen. Over de aldus geformuleerde eenheid van denken voor alle krijgsmachtdelen werd op 22 augustus 1985 in het Centraal Georganiseerd Overleg Militairen overeenstemming bereikt. De per krijgsmachtdeel ontworpen voorschriften zijn onderwerp van overleg geweest in de Bijzondere Commissies, hetgeen voor de KL het geval was op 24 oktober 1985.

Doelen van beoordelen

a. Coaching

Zoals uit de eerste alinea's van dit artikel enigszins kan worden afgeleid, gaat het bij beoordelen om het kijken naar het gedrag van mensen in hun hoedanigheid van functionaris in een organisatie. Het interesseert die organisatie in wezen niets (misschien met uitzondering van de jaarlijkse sportdag) of een jongeman goed kan voetballen. Men vindt het belangrijk dat betrokkene zijn functie naar behoren vervult en of eventueel die kwaliteit zelfs nog kan worden verbeterd. Voor dat laatste is het van belang dat de functionaris bv. krijgt te horen op welke punten hij (nog) fouten maakt, en

hoe hij ze kan verbeteren. Het is daarbij noodzakelijk de weg naar verbetering aan te geven en daarover afspraken te maken.

Men zou kunnen zeggen dat de desbetreffende man of vrouw van het beoordelen moet kunnen leren. De beoordeling is dan de periodieke neerslag van een continuproces van leiding geven áán en begeleiding van de functionaris. Dit begeleidingsproces kan van tijd tot tijd resulteren in een zg. functioneringsgesprek waarin de eerder gemaakte afspraken centraal staan en nieuwe afspraken kunnen worden gemaakt. Het daarbij maken van afspraken over (bepaalde elementen van) de functievervulling en het terugkoppelen op inhoud en strekking van vorige afspraken, beogen het stimuleren en motiveren van de man/vrouw en daarmee het verhogen van de werkprestaties.

Het gaat in wezen om het „coachen” van de man of vrouw. De kwaliteit daarvan is sterk afhankelijk van het niveau van leiding geven van de beoordelaar, en diens vermogen de beoordeelde te stimuleren en te motiveren. Coaching is aldus sterk persoonsgebonden, vooral waar het gaat om de visie van de beoordelaar op de functie van beoordeelde, en op de wijze hoe die functie wordt vervuld. Het communicatieproces tussen beoordelaar en beoordeelde, met functieafspraken, fase-doelen, gesprekken, kritiek, terugkoppeling, veranderingen in functievervulling en evaluatie daarvan, dient goed te zijn verzorgd. Het coachingsdoel van beoordelen veronderstelt aldus een uniek en subjectief proces tussen chef en ondergeschikte in relatie met functievervulling.

b. *Beheren*

In organisaties met een management-developmentsysteem, of — zoals in het geval van de KL — met een gesloten personeelssysteem, zijn beoordelingsresultaten tevens bestemd om voor iedereen de meest adequate plaatsingen, loopbaan en carrière vast te stellen. Dan gaat het om het beheren van het personeel. In wezen is het beoordelingssysteem in dat geval een selectiesysteem: welke man of vrouw komt wáár terecht, in dezelfde of hogere rang, volgens een bepaald loopbaanpatroon. Beoordelen is dan geen uniek begeleidingsproces.

In het kader van die beheersfunctie staat het zo objectief mogelijk bekijken van een zo breed mo-

gelijke populatie voorop. Selectief en vergelijken-derwijs komen aldus aanstelling, (ver)plaatsingen, het loopbaanpatroon, carrière en bevorderingen van de functionarissen vast te staan.

Het beheersdoel wordt gediend door veel (schriftelijke) informatie, sterk gestandaardiseerd (dezelfde meetlat!) die het de minister, i.c. de DPKL, mogelijk maakt op het gebied van individueel carrière- en plaatsingsbeleid zo goed mogelijk „recht te spreken” ten aanzien van het personeel.

Conclusie

Al met al mag men zeggen dat de beide doelen die een beoordelingssysteem zou moeten dienen, qua uitgangspunten, beoogde effecten, alsmede van wege aard en wijze van informatieverschaffing en communicatie tussen beoordeelde en beoordelaar, elkaars tegenpolen zijn. De rollen van *begeleider* en *rappporteur* „naar boven” zijn moeilijk met elkaar te verenigen. Eigenlijk zouden de twee doelen moeten worden nagestreefd met voor ieder een apart voorschrift en zelfstandige lijst.

Proefneming

Voordat een nieuw beoordelingssysteem in gebruik kan worden genomen is het een goede zaak terdege uit te proberen of het goed „werkt” en aan zijn doel beantwoordt. Het hoeft geen betoog dat de staatssecretaris personeel daarom instemde met een realistische proefneming van het beoordelingssysteem dat voor de krijgsmacht werd voorgesteld.

Doelstelling van deze proefneming was het verkrijgen van inzicht in de kwaliteiten van de nieuwe (proef)beoordelingslijst, in de desbetreffende procedures, alsmede de vaststelling van de waarde van het nieuwe systeem voor de gebruikers en de meerwaarde ten opzichte van het oude systeem.

Het eerste deel van deze doelstelling werd bereikt door het testen van een nieuwe lijst en procedures. Ten behoeve van de vaststelling van de waarde ervan voor beoordeelde en beoordelaars werd een sociaal-wetenschappelijk onderzoek gehouden onder een representatieve groep beroepsmilitairen uit KL en Kmar. De beoordelaars en beoordeelde werd een — voor beiden enigszins verschillend — enquêteformulier voorgelegd. Bij een dergelijke proefneming is men er echter niet door

slechts een enquêteformulier te laten invullen. De te beoordelen militairen uit de proefgroep werden ook concreet met behulp van het nieuwe systeem beoordeeld. Waar mogelijk gebeurde dat zowel op de oude als op de nieuwe wijze. Er was nl. sprake van een „schaduwsysteem”. Parallel aan de reguliere, geldige beoordeling volgens het oude systeem werd een proefbeoordeling volgens het nieuwe, te beproeven, systeem uitgebracht. De resultaten ervan werden geanalyseerd en met elkaar vergeleken.

Er waren echter ook vele militairen die voor het eerst met periodieke beoordelingen te maken kregen, hetzij als beoordeelde, hetzij als beoordelaar; veel nieuwelingen dus. Onderofficieren bv. moesten voor het eerst als beoordelaar optreden. Daarom werd de proefneming intensief begeleid door de afdelingen Rechtstoestand en Gedragswetenschappen van de Directie Personeel KL, alsmede door de afdeling Personeel van de Landmachtstaf.

Opzet

In een aantal introductiebijeenkomsten en werkbezoeken werd, behalve schriftelijke informatie, al het nodige over de proefneming bekendgemaakt.

Door middel van de genoemde enquête, met een versie voor beoordeelden en beoordelaars, werden o.a. de volgende — belangrijkste — aspecten gemeten:

- duidelijkheid van de omschrijvingen van te beoordelen gezichtspunten in de lijst en de schaalpunten;
- compleetheit van de lijst;
- duidelijkheid van de omschrijving der aspecten en schaalpunten met betrekking tot de toekomstverwachting;
- de functionele chef als eerste beoordelaar en zijn inzicht in de werksituatie van de beoordeelde;
- onderscheidend vermogen van de lijsten;
- invulprocedure en tijdsbeslag ervan;
- beoordelingsgesprek;
- bezwaarschriftenprocedure;
- algemeen: de tevredenheid over het nieuwe systeem.

Met de eerder beschreven vergelijking van de beoordelingsresultaten van de beoordelingen in het *oude* en *nieuwe* systeem, werd vooral de waarde

van het nieuwe systeem voor de minister (DPKL) bepaald. Daarbij ging het dus voornamelijk om het beheersdoel. Belangrijke aspecten die daarbij aan de orde kwamen zijn:

- betrouwbaarheid (de interne consistentie);
- geldigheid: meet het systeem wat het beoogt te meten?;
- beoordelingsfactoren, globaal gezegd: een groep gezichtspunten waarvan de samenstellende aspecten eigenlijk een zelfde dimensie meten; dat kan overigens op overtolligheid duiden;
- het onderscheidend vermogen ten opzichte van het oude systeem;
- spreiding;
- informatiewaarde.

Al met al duurde de proefneming een gehele officiële beoordelingscyclus (september 1983 t/m juli 1984). Aan het einde ervan lieten (hogere) commandanten zich niet onbetuigd en schreven duidelijke en waardevolle brieven aan de Bevelhebber der landstrijdkrachten en aan de Directeur Personeel KL.

De resultaten van het onderzoek en de resp. commentaren zijn geëvalueerd in de reeds genoemde KL-werkgroep.

Resultaten van de proefneming

De resultaten die uit de proefneming naar voren zijn gekomen kan men in twee grote blokken verdelen.

Allereerst zijn er de *inhoudelijke* resultaten. Deze geven antwoord op de vraag of er in de KL beter kan worden beoordeeld in vergelijking met het oude systeem. Het gaat daarbij zowel om de *waardering* van beoordelaars en beoordeelden, als om de *bruikbaarheid* van beoordelingsresultaten voor het plaatsings-, loopbaan-, en carrièrebeleid.

Als tweede blok zijn de resultaten te beschouwen die betrekking hebben op de *praktische kant* van de zaak. Hoe gemakkelijk zijn bv. de procedures uit te voeren; wat betekent dit systeem voor de werkbelasting en tijdsbeslag van commandanten. Deze praktische aspecten zijn min of meer automatisch meegenomen in de respectieve bijstellingen. Vandaar dat ze in dit artikel niet expliciet meer zullen worden besproken.

Achtereenvolgens zullen als elementen van de inhoudelijke resultaten aan de orde komen:

1. de beoordelingslijst; de waardering daarvan door beoordelaars en beoordeelden;
2. de toekomstverwachting; de waardering daarvan door beoordelaars en beoordeelden;
3. de gebruikte schalen;
4. de bruikbaarheid voor de DPKL.

De beoordelingslijst

Met de in de beoordelingslijst opgesomde aspecten van gedrag (gezichtspunten) is het de bedoeling alle elementen van het functioneren onder de loep te nemen die door de organisatie belangrijk worden geacht. De negentien gezichtspunten op de lijst zijn in dat opzicht de grootste gemene deler, voortgekomen uit analyses van vele functiebeschrijvingen.

Op de lijst die bij de proefneming werd gebruikt kon een onderscheid worden gemaakt tussen:

- a. een algemeen oordeel; een algemene, globale kwalificatie van de beoordeelde;
- b. de gezichtspunten die direct in verband staan met de voor bevordering gestelde minimumvoorwaarden, nl. gedrag, plichtsbetrachting, dienstijver, gezagsuitoefening alsmede bekwaamheid en geschiktheid (deze gezichtspunten dienen voornamelijk het beheersdoel);
- c. een groot aantal gezichtspunten m.b.t. functioneel gedrag van mensen.

Uit de proefneming kwam naar voren dat de eerste beoordelvraag, een algemeen oordeel, de kapstok bleek te zijn die de waardering van alle andere gezichtspunten sterk beïnvloedde. Dit is het bij beoordelen zo gevreesde „halo-effect” (uitstralingseffect). Het functionele karakter en de validiteit van het beoordelingssysteem (meet het echt wat het beoogt te meten?) stonden daarmee reeds direct ter discussie.

Van de vier genoemde aspecten m.b.t. de minimumvoorwaarden voor bevordering, bleek de rubriek „Bekwaamheid en geschiktheid” onduidelijk voor de meeste beoordelaars en beoordeelden. Vreemd is dat niet, want het gaat daarbij immers eigenlijk om twee zaken. Als men bekwaam is hoeft men nog niet geschikt te zijn. Men denke slechts aan medische aspecten en veiligheidscriteria die een als bekwaam beoordeelde commandant toch niet geschikt kunnen laten worden. Bovendien bleek „Bekwaamheid en geschiktheid” fundamenteel hetzelfde te meten als het hierboven

genoemde algemene oordeel. Er was sprake van een volledige doublure. De oplossing om zowel het halo-effect als het probleem van de doublure tegen te gaan was snel gevonden: „Bekwaamheid en geschiktheid” moest verdwijnen, het algemene oordeel werd verschoven naar achteren en kreeg de functie van een algemene (eind)conclusie. Het verdwijnen van „Bekwaamheid en geschiktheid” was bovendien gewenst omdat deze rubriek, getuige de tekst van art. 45 Wet BOB en 131 AMAR, eigenlijk een *verwachting* ten aanzien van het functioneren in de naasthogere rang inhoudt. Daarom hoort ze in de lijst met *beschrijvingen* van gedrag van de functionaris niet thuis.

Van de overige veertien gezichtspunten bleek overigens een aantal een herformulering te behoeven. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat lang niet alle gezichtspunten in de lijst als strict functioneel kunnen worden aangemerkt. Vooral de gezichtspunten m.b.t. de minimum-bevorderings-eisen zijn algemene militaire kwaliteiten. Andere aspecten, zoals doorzettingsvermogen, verantwoordelijkheidsbesef en flexibiliteit, zijn persoonlijke kwaliteiten, resp. karaktereigenschappen. Met de beoordeling van dit laatste soort eigenschappen of vermogens waardeert men eigenlijk de militair als persoon i.p.v. als functionaris. Het is daarbij uiterst dubieus of een beoordelaar bij het beoordelen van de functionaris dit onderscheid consequent kan (blijven) zien. Door de onderzoeker werd hier ook een vraagteken gezet bij het functionele karakter van de lijst. Beoordelaars en beoordeelden vonden dergelijke gezichtspunten ook het onduidelijkst.

Bovendien, zo bleek uit de analyses, hingen de gezichtspunten sterk met elkaar samen. Eigenlijk kon over de functionaris evenveel worden gezegd met informatie over aanmerkelijk minder gezichtspunten (minder werk dus voor beoordelaars!). Het maakte daarbij weinig uit welke punten in dat geval zouden kunnen worden weggelaten. *Onderzoekstechnisch* bezien zou waardering van de volgende aspecten hetzelfde zeggen over de functionaris als waardering van de twintig punten die er nu staan (zie afb. 1).

1. zelfstandigheid	5. overdracht kennis
2. kwaliteit van het werk	6. doorzettingsvermogen
3. plichtsbetrachting	7. organisatievermogen
4. verantwoordelijkheidsbesef	8. gezagsuitoefening

NB Het valt op dat het gezichtspunt „Leiding geven” hierin niet voorkomt, noch op de beoordelingslijst was vermeld. Dit komt omdat functieanalyses hebben aangetoond, dat leiding geven geen aparte dimensie is, maar veeleer een gebundeld resultaat van o.a. de gezichtspunten die hierboven staan opgesomd.

De mogelijke afslanking van de lijst heeft niet plaatsgevonden omdat de primaire gebruikers, beoordelaars en beoordeelden, nogal gelukkig waren met zoveel gezichtspunten. Het gaf hen kennelijk houvast bij het invullen van de kruisjes, en bij het houden van het beoordelingsgesprek. Dit pragmatische argument, de „gebruikersvriendelijkheid”, is overigens vaker — en terecht — gebruikt. Dat neemt niet weg dat genoemde overtolligheid nadelig kan werken op de betrouwbaarheid van beoordelingen.

Conclusie over de beoordelingslijst

Samenvattend mag nog worden gesteld dat de gezichtspunten op enkele aanvullingen na voldoende duidelijk en goed hanteerbaar waren. De lijst (zie afb. 1) werd compleet geacht door een grote meerderheid van beoordelaars en beoordeelden. Hoewel enige overtolligheid werd geconstateerd t.a.v. het aantal gezichtspunten is dat vanwege het gebruik van de lijst, vooral bij het beoordelingsgesprek, niet gereduceerd. Wel kan men enkele twijfels hebben over het functionele karakter en de betrouwbaarheid van de lijst.

De toekomstverwachting

Een toekomstverwachting is een uitspraak over de beoordeelde m.b.t. diens kwaliteiten in de loop van de tijd. Zo'n uitspraak kan gaan over specifieke gezichtspunten die op den duur belangrijk worden voor het functioneren van beoordeelde. In concreto: als over ca. 8 jaar waarschijnlijk het analytisch vermogen voor hem zeer belangrijk zal zijn, zal reeds nu (en in de komende jaren) een oordeel over dat gezichtspunt moeten worden ge-

vraagd, opdat de ontwikkeling van beoordeelde kan worden gevolgd en de geschiktheid voor functies en bevordering tot de rang die daarbij past kan worden vastgesteld. In de beoordelingslijst dient dit tot uitdrukking te komen in waarderingen van en uitspraken over:

- een aantal specifieke gezichtspunten;
- toekomstig functioneren in andere functies (sectoren) in dezelfde rang;
- toekomstig functioneren in de naasthogere rang;
- verdere groei mogelijkheden.

De door de staatssecretaris in zijn „randvoorwaardenbrief” van 27 juni 1983 genoemde specifieke gezichtspunten van de toekomstverwachting waren: 1. kennis van de organisatie, 2. overtuigingskracht, 3. inzicht en visie, 4. het zelfvertrouwen. Behalve dat het voor zowel beoordelaars als beoordeelden nogal onduidelijk was wat met de resp. omschrijvingen van deze aspecten werd bedoeld, werden de eerste twee door deze gebruikers zelfs overbodig geacht. Voorts bleek bij analyses dat deze aspecten niets over de toekomst van functionarissen konden vertellen. Het waren „gewone” aspecten van de functievervullingslijst. In wezen dus aanvullingen op het toch al grote aantal gezichtspunten. Ze dienden daarmee meer het coachings- dan het beheersdoel van beoordelen.

De toekomstverwachting bleek in het systeem bij lange na niet als zodanig te werken. Gezocht werd naar nieuwe criteria en formuleringen ervan. Aansluiting werd gevonden bij een zg. „potentieelverwachting” die bij een grote multinational in Nederland met succes wordt gebruikt (afb. 2). De aspecten die daarbij worden beoordeeld zijn evenwel nog niet beproefd op hun geldigheid (dus bruikbaarheid) voor de KL. Deze zal in de toekomst moeten blijken.

Overigens waren er m.b.t. vragen over toekomstig functioneren in *dezelfde* rang doch in *andere* func-

Afb. 1 Gezichtspunten functievervulling

1. Gedrag	8. Zelfstandigheid	14. Doorzettingsvermogen
2. Plichtsbetrachting en dienstijver	9. Samenwerking	15. Mondelinge/schriftelijke uitdruktingsvaardigheid
3. Gezagsuitoefening	10. Verantwoordelijkheidsbesef	16. Flexibiliteit
4. Vakkennis	11. Zorg voor materiële middelen	17. Besluitvaardigheid
5. Kwaliteit van het geleverde werk	12. Overdracht van kennis en vaardigheden	18. Initiatief
6. Fysiek uithoudingsvermogen	13. Organisatievermogen	19. Zorg voor het personeel
7. Uiterlijk voorkomen		20. Totaal oordeel functievervulling

Inzicht: De mate waarin betrokkene in staat is ingewikkelde problemen te doorzien en verbanden weet te leggen.

Zelfvertrouwen: de mate waarin betrokkene blijk geeft van een gerechtvaardigd vertrouwen in eigen kunnen.

Overzicht en visie: de mate waarin betrokkene in staat is problemen in breder verband te plaatsen en ontwikkelingen te voorzien.

Realiteitszin: de mate waarin betrokkene bij het nemen van beslissingen en/of het vormen van een oordeel rekening houdt met de mogelijkheden en beperkingen die zich in de werkelijkheid voordoen.

Verbeeldingskracht: de mate waarin betrokkene vindingrijk is en/of op originele en creatieve wijze bruikbare oplossingen voor problemen weet te vinden.

Afb. 2 Gezichtspunten toekomstverwachting

ties geen problemen. Dat gold ook voor de verwachting t.a.v. het functioneren in de naasthogere rang en de verdere groeimogelijkheden.

De schalen

Schalen zijn vooraf opgestelde systematische verdelingen op een bepaald gebied. Iedereen kent de schaal van 0-100 graden van een celsiusthermometer. Een dergelijke verdeling geeft informatie en biedt inzicht in het al dan niet, of in welke mate, voorkomen van een verschijnsel. Deze benadering gaat ook op bij het beoordelingssysteem, d.w.z. de beoordeelde wordt letterlijk ingeschaald (aangekruist) op een bepaald niveau per gezichtspunt. Hij zal een bepaalde positie binnen de scala van alle beoordelingen op dat punt innemen en daardoor behoren tot een groep met hetzelfde niveau. Theoretisch zijn die groepen ongeveer even groot en gelijk verdeeld over alle schaalposities. Dat is een normale verdeling.

Bij de toekomstverwachting uit het nieuwe beoordelingssysteem moet de beoordeelde worden bekeken op een aantal gezichtspunten in vergelijking met rangnoten in dezelfde anciënniteit. Ook in dat geval zullen de waarderingen ongeveer gelijkmatig over alle mogelijke niveaus moeten zijn gespreid. Daar is ook sprake van een normale verdeling.

Als de normale verdeling ook in de onderzochte praktijk voorkomt, en wanneer de omschrijvingen van de schaalpunten daarbij voor iedereen duidelijk zijn, dan kunnen wij zeggen dat het onderscheidend vermogen van die schaal groot is.

Tijdens de proefneming bleken de gebruikte omschrijvingen van de schaalpunten onduidelijk. Vooral de interpretatieverschillen tussen de pun-

ten: GOED, ZEER GOED en UITMUNTEND waren te groot. Dit gold ook voor verschillen tussen de omschrijvingen van bv. GEMIDDELD, VOORTREFFELIJK en UITZONDERLIJK bij de schaal voor de toekomstverwachting. Bovendien was de normale verdeling niet aanwezig. De waarderingen waren in de richting van GOED en ZEER GOED resp. VOORTREFFELIJK, opgestuwd. Deze verschijnselen brachten onaanvaardbare waarderings- en rangordeverschillen mee. Zowel voor de schaal voor de functiebeoordeling als voor die van de toekomstverwachting zijn in de definitieve vorm verbeteringen in de omschrijvingen en in de schaalverdeling aangebracht. De 7-positiesschaal, die oorspronkelijk bij de toekomstverwachting werd gebruikt, is dan ook tot een schaal met 9 posities ontwikkeld (afb. 3 en 4).

WAARDERINGSSCHAAL

a	b	c	d	e	geen oordeel
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Betekenis van de letters

- a Beoordeelde vertoonde op dit gezichtspunt tekortkomingen en functioneerde daardoor ver beneden de eisen die de uitoefening van de functie stelt
- b Beoordeelde vertoonde op dit gezichtspunt tekortkomingen, echter zonder dat de uitoefening van de functie onaanvaardbaar werd geschaad
- c Beoordeelde voldeed op dit gezichtspunt geheel aan de eisen die de uitoefening van de functie stelt
- d Beoordeelde vertoonde op dit gezichtspunt kwaliteiten die duidelijk uitgaan boven de eisen die de uitoefening van de functie stelt
- e Beoordeelde vertoonde op dit gezichtspunt kwaliteiten die ver uitgaan boven de eisen die de uitoefening van de functie stelt

Afb. 3 Schaal t.a.v. gezichtspunten functievervulling

Afb. 4 Schaal gezichtspunten toekomstverwachting

WAARDERINGSSCHAAL

A	B	C	D	E	geen oordeel
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Betekenis van de letters

- A Betrokkenes kwaliteiten op dit punt liggen ver beneden hetgeen men, gelet op zijn/haar rang en anciënniteit, zou mogen verwachten
- B Betrokkenes kwaliteiten op dit punt liggen lager dan men, gelet op zijn/haar rang en anciënniteit, zou mogen verwachten
- C Betrokkenes kwaliteiten op dit punt zijn in overeenstemming met hetgeen men, gelet op zijn/haar rang en anciënniteit, mag verwachten
- D Betrokkenes kwaliteiten op dit punt gaan uit boven hetgeen men, gelet op zijn/haar rang en anciënniteit, zou mogen verwachten
- E Betrokkenes kwaliteiten op dit punt gaan ver uit boven hetgeen men, gelet op zijn/haar rang en anciënniteit, zou mogen verwachten

De functionele chef

Het feit dat de functionele chef als eerste beoordeelaar optreedt werd door beoordelaars en beoordeelden zeer positief ontvangen. Deze houding is vooral te danken aan de overtuiging dat kennis van en inzicht in de functie en functie-eisen die een beoordeelaar moet hebben wel degelijk bij de functionele chef aanwezig worden geacht. Daarmee is men af van het feit dat een zg. administratieve commandant — die geen kennis en inzicht heeft in de metterdaad uitgevoerde functie — beoordelingen opmaakte over functionarissen die hij amper kende. Dit was overigens al jaren velen een doorn in het oog. Gelukkig is dat thans opgelost.

Openheid

De openheid van het nieuwe systeem werd als een welkome vernieuwing beschouwd. Die openheid krijgt gestalte in de vorm van een afschrift, het open beoordelingsgesprek en het op eigen initiatief bezwaar kunnen aantekenen.

Overigens is hier enige scepsis toch op haar plaats. Het voordeel van de openheid geldt voornamelijk voor het coachingsdoel. Openheid bij beoordelen ten behoeve van het beheersdoel kan problemen opleveren. Zo kan bij de beoordelaars de durf ontbreken reëel te beoordelen. Iedereen wordt dan hoog beoordeeld om niemand „tegen” te krijgen. Dat geldt vooral indien geen normen voor bevordering op basis van de beoordeling bekend zijn.

Bij het eventueel openbaar gebruik van een soort „kennisgevingslijn” zou dat verschijnsel zich evenwel óók voordoen. Deze ongewenste verschijnselen zouden een soort inflatie van de waarderingen kunnen veroorzaken. Dat komt omdat men als beoordeelaar het beoordelingssysteem veel te sterk in verband brengt met het bevorderingssysteem. De beoordeelaar gaat dan als het ware in het beoordelingsproces reeds op de stoel van de minister zitten.

Het voorkómen van veel werk in verband met — alsdan op eigen initiatief ingediende — bezwaarschriften, kan ook een motief zijn om hoger te beoordelen dan reëel zou zijn. Door deze oorzaken zou de minister weinig aan die beoordelingen hebben om zijn bevorderings- en plaatsingsbeleid goed te kunnen uitvoeren.

Uiteindelijk zit in deze problematiek de kern van de eerder gemaakte opmerking dat het in één sys-

teem en tegelijkertijd dienen van zowel het coachingsdoel als het beheersdoel onmogelijk is.

Diverse andere bevindingen

Overigens werd door de beoordelaars verwacht dat de bezwaarschriftenprocedure — hoewel niet expliciet beproefd — onnodig ingewikkeld en administratief zwaar zou zijn. Het was nodig daarin verandering te brengen; een zg. lichte procedure werd aangekondigd. Verder in dit artikel komen wij daarop terug.

Dat alle beroepsmilitairen met een zelfde lijst moeten worden beoordeeld stuitte in de proefneming niet op bezwaren. De mogelijke consequentie ervan, nl. een hoge werklast voor vele (hogere) commandanten die als tweede beoordeelaar moeten optreden, heeft wel kritiek opgeleverd in nadere evaluaties van (hogere) commandanten. Het betreft hier vooral het niveau van de tweede beoordeelaar bij beroepspersoneel dat voor bepaalde tijd is aangesteld. Zo is bv. het feit dat een brigadecommandant van de KL zeer veel TS'ers als tweede beoordeelaar moet beoordelen als ondoelmatig gekwalificeerd. Aanpassingen dienaangaande zijn daarom ook aangebracht.

Conclusies

Ondanks alle terechte kritiek vonden beoordelaars en beoordeelden het nieuwe systeem beter dan de bestaande systemen. Men vond dat het gedrag er objectiever mee kon worden geregistreerd en gewaardeerd. Tevens vond men dat er beter onderscheid tussen militairen van een zelfde categorie kon worden gemaakt dan in het verleden. Vooral voor de zware bezwaarschriftenprocedure, ter verlichting van de administratieve belasting (met name de tweede beoordeelaar), en op het gebied van formuleringen dienden aanpassingen te worden uitgevoerd.

Waarde voor de minister: het beheersdoel

De minister (i.c. DPKL) benut beoordelingsgegevens voor zijn personeelsbeheer. Dit houdt, zeker in geval van ons gesloten personeelssysteem, vooral het plaatsings- en carrièrebeleid in. Om dat te kunnen uitvoeren moet het mogelijk zijn vele beoordelingen goed te analyseren, eventueel met elkaar te vergelijken, en op grond daarvan mensen hun juiste plaats in de organisatie te geven, te

bevorderen en/of een bepaalde loopbaan te laten volgen. Belangrijke voorwaarde is dat de beoordelingen goed onderling vergelijkbaar zijn. Het systeem moet derhalve beschikken over een goed objectief meetinstrument, d.w.z. een beoordelingslijst.

Kijken wij naar de zuiver „meettechnische” kwaliteiten van het nieuwe beoordelingssysteem, dan moeten wij concluderen dat de betrouwbaarheid (de interne consistentie) hoog was. Anders was het gesteld met de geldigheid van de lijst tijdens de proefneming. Geldigheid betreft de vraag of hetgeen wordt gemeten (beoordeeld) ook datgene is wat oorspronkelijk is bedoeld te worden gemeten. De onduidelijkheid van diverse gezichtspunten en schaalbeschrijvingen, de reeds genoemde inadequate toekomstverwachting e.d., hebben aan een zekere beperking van de geldigheid bijgedragen. Daarentegen bleken de informatiewaarde, de spreiding en de reële gemiddelden van het systeem uiteindelijk ertoe te hebben bijgedragen dat, t.o.v. het bestaande, het nieuwe beoordelingssysteem een beter onderscheidend vermogen zou hebben. Dat zou betekenen dat de minister (i.c. de DPKL) straks een systeem zal krijgen waarmee het beheersdoel beter kan worden gediend.

Jammer genoeg moeten wij opmerken dat het bij die laatste opmerking eigenlijk slechts om een conclusie gaat die is gebaseerd op (grote) gemiddelden. Bij nadere analyse van de gegevens uit de proefneming bleek namelijk dat er aanleidingen waren een absolute meerwaarde van het nieuwe systeem ten opzichte van het oude ter discussie te stellen. Uit specifieke analyses van de resultaten uit de proefneming kwam nl. het volgende vast te staan.

- a. Officieren beoordelen elkaar het hoogst; de officier beoordeelt de onderofficier lager dan onderofficieren elkaar beoordelen; korporaals worden het laagst beoordeeld.
- b. Militairen aangesteld voor bepaalde tijd worden lager beoordeeld dan hun ranggenoten die zijn aangesteld voor onbepaalde tijd.
- c. Militairen die (nog) bij keuze kunnen worden bevorderd worden significant hoger beoordeeld dan zij die nog vallen onder een zg. blokbevordering of niet meer kunnen worden bevorderd.

De hoogte van de beoordeling varieert kennelijk met:

- a. het rangniveau en de carrièreperspectieven van de beoordeelde;
- b. de al of niet grote (psychologische werk)afstand tussen beoordeelde en beoordelaar.

Men kan het *nieuwe* beoordelingssysteem daarvoor niet zonder meer een *nieuw* instrument van de DPKL noemen. De „oude” principes van het bestaande (beheers)beleid t.a.v. bevordering en carrière werken gewoon door in de nieuwe beoordelingen. De bestaande hiërarchieke structuur, inclusief het ingewortelde verschil in categorale perspectieven t.a.v. bevordering en carrière binnen ons gesloten personeelssysteem zijn daaraan debet. Voegt men dit bij de reeds eerder aangegeven mogelijke vormen van „ruis”, nl. de hoge samenhang van de vele gezichtspunten het halo-effect, dan moeten wij op wetenschappelijke gronden kritisch staan t.a.v. het nieuwe beheersinstrument dat de minister ter beschikking krijgt.

Op grond van het voorgaande moeten wij concluderen dat aan de kwalificatie *functioneel* niet ten volle is tegemoetgekomen. Die vlag dekt de lading niet geheel. Het is de prijs die men heeft moeten betalen voor de in wezen ongewenste combinatie van twee beoordelingsdoelen.

De resultaten overziend komen wij tot de conclusie dat het nieuwe beoordelingssysteem in ieder geval de beoordelaars en beoordeelden tevreden stelt. Of het nieuwe systeem ook voor de minister (i.c. DPKL) een verbetering zal zijn, moet nog blijken. Met andere woorden: het coachingsdoel wordt met het nieuwe systeem vooralsnog beter gediend dan vroeger. Van het beheersdoel is dat nog twijfelachtig.

Een ideaal beoordelingssysteem in de KL?

Op basis van de proefneming zouden wij een min of meer ideaal beoordelingssysteem voor de KL kunnen ontwerpen. Wij noemen hier een aantal elementen die daarvan deel zouden (kunnen) uitmaken.

Ons belangrijkste principe zou de stringente scheiding zijn tussen beoordelen met coaching als doel, en beoordelen ten dienste van het beheer. Dit principe zou kunnen worden gerealiseerd door bv:

- a. verschillende (types) beoordelingslijsten voor de afzonderlijke doelen;
- b. verschillende tijdstippen en intervallen voor de beide doelen;

- c. verschillende en/of meer beoordelaars voor de doelen;
- d. verschillende beoordelingsinformatie bij verschillende personeelscategorieën die ieder een ander carrièreperspectief hebben;
- e. eenvoudiger bezwaarschriftenprocedure.

Iedereen zal begrijpen dat in de KL, zoals altijd, moet worden gezocht naar evenwicht van wensen en noden. In dit geval zou het evenwicht een compromis zijn tussen de ideale situatie, het tijdsbelang, de efficiëntie, de bruikbaarheid en de complexiteit van het systeem. Dat betekent concreet dat, hoewel is gezocht naar wegen om de ideale situatie te realiseren, dit niet ging vanwege vele (genoemde) eisen van de organisatie en beperkingen. Daarom zijn wij — zoals nog zal blijken — eigenlijk niet verder gekomen dan een aantal goede maatregelen t.a.v. de punten d en e. De maatregelen a en c zijn omwille van efficiëntie en administratieve belasting niet aan bod gekomen. Van b is slechts de „geest” enigszins het systeem binnengeslopen.

Om met dat laatste te beginnen: de minister (de DPKL) kan bepalen dat hij van bepaalde categorieën geen beoordeling (meer) hoeft te hebben, nadat er overigens wél een functioneringsgesprek heeft plaatsgevonden.

De maatregel d komt tot uitdrukking in het beoordelingssysteem. Natuurlijk moet iedere militair een beoordeling als coachingsmiddel hebben, maar voor de minister is het niet meer interessant of hij nog uitspraken over eventuele bevordering krijgt van een luitenant-kolonel van 53 jaar waarvan reeds vaststaat dat hij niet meer wordt bevorderd of voor verplaatsing in aanmerking komt. Van een korporaal I (TSP), die slechts één functie in de organisatie mag en kan vervullen en die op zijn eindrang zit is het zinloos (nog) informatie te krijgen over de geschiktheid voor andere functies in dezelfde rang of voor bevordering. Met andere woorden: er zijn verschillende beoordelingscategorieën vastgesteld waarover ten behoeve van het beheersdoel meer of minder (of zelfs géén) informatie aan de minister behoeft te worden verstrekt. In veel gevallen, met name als het gaat om „bepaalde-tijders”, is dit een belangrijke tijdbesparing.

Ook de bezwaarschriftenprocedure bij de tweede

beoordelaar is in vergelijking met de oorspronkelijk voorgestelde procedure (zeer) vereenvoudigd, in het bijzonder v.w.b. de administratieve belasting.

Met deze eerste, zeer globale indruk van het uiteindelijk tot stand gekomen systeem zijn wij gekomen aan de meer concrete presentatie van het nieuwe beoordelingssysteem.

Beoogde veranderingen ten opzichte van de oude systemen

In de zg. randvoorwaardenbrief van de staatssecretaris personeel staat een aantal eisen waaraan het nieuwe beoordelingssysteem moet voldoen. Dat betekent evenzovele, nogal fundamentele, wijzigingen t.o.v. de bestaande beoordelingssystemen in de KL. Ervan uitgaande dat deze bestaande systemen voldoende bekend zijn, zullen wij volstaan met een beknopt overzicht van de belangrijkste wijzigingen:

1. met het nieuwe beoordelingssysteem worden *alle* beroepsmilitairen (ook zij die voor bepaalde tijd zijn aangesteld, zoals TSP'ers en KVV'ers) periodiek beoordeeld;
2. er is eenheid van denken over voorschrift en beoordelingslijst bij alle krijgsmachtdelen;
3. de beoordeling heeft een functioneel karakter; d.w.z. dat:
  - a. in principe de directe chef van de functionaris als eerste beoordelaar optreedt;
  - b. de te beoordelen aspecten/gezichts punten in relatie tot de functievervulling moeten worden beschouwd;
4. er is sprake van volledige openheid;
5. er komt een ruimere regeling voor bezwaarschriften. Beoordeelden kunnen op eigen initiatief een bezwaarschrift indienen, zowel tegen de beoordeling van de eerste als van de tweede beoordelaar. Bovendien is bezwaar mogelijk tegen alle uitspraken, inclusief de toekomstverwachting;
6. in het nieuwe systeem zijn slechts de in de bevorderingsvoorschriften genoemde minimale voorwaarden voor bevordering bij de te beoordelen gezichts punten ondergebracht;
7. behalve een beoordeling van functioneringsaspecten wordt ook een toekomstverwachting uitgesproken door zowel de eerste als de tweede beoordelaar. ▷

Vergelijking oud en nieuw

Ten opzichte van de oude systematiek springen de volgende elementen van het nieuwe beoordelen in het oog.

Eén voorschrift voor alle beroepsmilitairen

Beoordelingen en toekomstverwachtingen over beroepsmilitairen worden uitsluitend opgemaakt volgens de regels van dit nieuwe voorschrift, en bij dat voorschrift behoort één model beoordelingslijst. Daarmee zou ook de geheime beoordeling van onderofficieren over hun geschiktheid voor benoeming tot officier van vakdiensten (de Staat van Inlichtingen, LaO 62019 (23.29/8)) kunnen komen te vervallen, alhoewel daarover op 1 november 1985 nog geen volstreekte duidelijkheid bestond.

De beoordelaars

De begrippen eerste en tweede beoordelaar zijn niet nieuw maar voor de daaraan verbonden taak kwamen tot nu toe alleen officieren in aanmerking. In de toekomst zullen ook onderofficieren en korporaals zijn geroepen zich een oordeel over het functioneren van hun ondergeschikten te vormen, dat oordeel neer te leggen in een beoordelingslijst, het te bespreken met de beoordeelde en in voorkomend geval verantwoording af te leggen in een bezwarenprocedure. Als eerste beoordelaar zal optreden de functionele chef van de te beoordelen militair. Vervult die laatste een functie in een compagnie of overeenkomstige eenheid dan wordt als functionele chef aangemerkt de commandant van de eenheid direct onder de compagniescommandant. In de eenvoudigste vorm denke men dan aan de pelotonscommandant.

De in het Beoordelingsvoorschrift kader landmacht tot nu toe veel voorkomende figuur van de administratieve commandant als eerste beoordelaar met de functionele chef als medebeoordelaar komt eveneens te vervallen aangezien de functionele chef als eerste beoordelaar optreedt. De administratieve commandant verdwijnt dus volledig uit de beoordelingsprocedure.

Voorbeeld

De sergeant-majoor toegevoegd Sectie 3 van een bataljon wordt niet meer beoordeeld door de com-

mandant van de staf-staf- en verzorgingscompagnie, met als medebeoordelaar het hoofd van de Sectie 3, maar uitsluitend door het hoofd van de Sectie 3. In geval betrokkene behalve zijn functie ook nog werkzaamheden heeft verricht in de stafcompagnie kan de eerste beoordelaar wèl het oordeel van de commandant van die compagnie laten meetellen.

De functionele chef moet — wil hij bevoegd zijn om als eerste beoordelaar op te treden — overigens nog aan enkele andere eisen voldoen, zoals:

- zelf tot het beroepspersoneel behoren, waarbij geen onderscheid wordt gemaakt tussen aangestelden voor bepaalde tijd en aangestelden voor onbepaalde tijd;
- gedurende ten minste twee jaren een functie hebben vervuld (geldt alleen voor zover hij beroeps onbepaalde tijd beoordeelt);
- van hogere rang of — bij gelijke rang — van hogere anciënniteit zijn dan de te beoordelen militair.

Voldoet de functionele chef niet aan een of meer van deze eisen dan treedt zijn eigen functionele chef op als eerste beoordelaar.

Voor de als eerste beoordelaar optredende burgerambtenaar worden geen aanvullende eisen gesteld.

Aldus betekent het begrip „functionele chef” veel nieuws bij het beoordelen van militairen beneden de rang van tweede luitenant. Voor de officieren verandert er in dit opzicht weinig of niets.

Tweede beoordelaar is de functionele chef van de eerste beoordelaar, mits hij tenminste de rang van kapitein heeft, maar gelijke bevoegdheid komt toe aan de eerste luitenant met de functie van compagniescommandant en aan de eerste luitenant van vakdiensten.

De adviseur

Dit is een begrip dat tot nu toe voorkwam in het Beoordelingsvoorschrift officieren landmacht. De nieuwe inhoud ervan is ruimer. Vooropgesteld zij dat de adviseur zelf beroepsmilitair moet zijn en hoger in rang dan de te beoordelen militair, dan wel van hogere anciënniteit in dezelfde rang. Hij moet worden ingeschakeld door de eerste beoordelaar indien deze burgerambtenaar is of militair van een ander krijgsmachtdeel dan dat waartoe

beoordeelde behoort. Hij kan worden ingeschakeld door de eerste beoordelaar indien hij „zulks gewenst acht”. Hij kan echter ook door de tweede beoordelaar aan de eerste beoordelaar worden toegevoegd indien de tweede beoordelaar „zulks gewenst acht”.

De autoriteit optredend op grond van art. 12 van het voorschrift

Volgens het nieuwe voorschrift kan de minister functionarissen aanwijzen door wier tussenkomst de beoordelingslijst bij hem wordt ingediend. Deze functionaris kan derhalve kennis nemen van de door de tweede beoordelaar vastgestelde beoordeling maar mag daaraan niets veranderen. Wel kan hij een advies eraan verbinden in het kader van het t.a.v. betrokkene te voeren loopbaan- en carrièrebeleid.

Men denke bv. aan C-1Lk die aldus de beoordelingen van alle bataljonscommandanten en bepaalde stafofficieren ter inzage krijgt en uit zijn positie van advies kan voorzien.

Een ander voorbeeld is het Hoofd van het dienstvak van de officieren van de Technische Staf die via deze weg inzicht krijgt in de prestaties en toekomstverwachtingen van alle officieren van dat dienstvak, ongeacht waar zij een functie vervullen. Onder de werking van het oude Beoordelingsvoorschrift Officieren landmacht bestond deze praktijk al, maar was het niet uitdrukkelijk voorgeschreven dat de beoordeelde werd ingelicht over hetgeen de autoriteit, naar aanleiding van de beoordeling, over betrokkene had opgemerkt. Dat is nu, zoals hierna zal blijken, wel verplicht.

De openheid

Het nieuwe beoordelen stelt hoge eisen aan de beoordelaars m.b.t. de moed om het belang van de organisatie en dat van de beoordeelde militair te dienen. Beide belangen zijn namelijk in het geding wanneer de beoordelaar zich laat beïnvloeden door hetgeen nu zal worden geëist: *volledige openheid van beoordeling en toekomstverwachting*. De beoordelaars zijn verplicht al hetgeen zij op de beoordelingslijst invullen met beoordeelde te bespreken en hem een afschrift van de lijst te overhandigen. Zo zal de tweede beoordelaar in de toekomst tegen de adjudant-onderofficier direct moeten zeggen of hij in hem/haar wel of niet een

toekomstig officier van vakdiensten ziet en — ander voorbeeld — tegen de gebrevetteerde luitenant-kolonel in voorkomend geval moeten durven zeggen dat hij niet de verwachting heeft dat betrokkene te zijner tijd geschikt zal zijn om opper-officiersfuncties te vervullen.

Beoordelingscategorieën

Het coachen van personeel door middel van een periodiek beoordelingsgesprek is altijd zeer zinvol. Ieder personeelslid heeft er recht op regelmatig te horen hoe zijn chef over zijn functioneren oordeelt.

Het rapporteren over dat oordeel aan de autoriteit die de loopbaan en carrière beheert is alleen maar zinvol en doelmatig zolang in dat beheer rechtspositionele beslissingen nog aan de orde kunnen zijn. In het streven naar een zo gering mogelijke administratieve belasting van de organisatie of, anders gezegd, om het beoordelen zo doelmatig mogelijk te houden, is besloten het te beoordelen personeel in te delen in categorieën, gebaseerd op verschillende informatiebehoefte van de minister.

Dat uitgangspunt heeft in de eerste plaats geleid tot een onderscheid tussen het beroepspersoneel aangesteld voor onbepaalde en dat met een aanstelling voor bepaalde tijd. De laatsten behoeven uitsluitend te worden beoordeeld over de wijze waarop zij de soort functie vervullen waarvoor zij zijn opgeleid en tot het vervullen waarvan zij zich gedurende een beperkt aantal jaren hebben verbonden. Zij komen niet in aanmerking voor een keuzebevordering maar uitsluitend voor een bevordering op vaste tijdstippen in hun diensttijd. Vanwege deze verschillen met het beroepspersoneel onbepaalde tijd worden over deze categorie alleen beoordelingslijsten opgemaakt op een tijdstip dat vier maanden ligt vóór de datum waarop zij voor bevordering in aanmerking kunnen komen. Daarbuiten worden wel functioneringsgesprekken gehouden maar de beoordelingslijst wordt niet naar DPKL gezonden.

Het beroepspersoneel, aangesteld voor onbepaalde tijd, is onderverdeeld in vier categorieën.

1. De militairen die uitsluitend voor een „blokbevordering” in aanmerking kunnen komen: sergeant/wachtmeester, tweede en eerste luitenant).
2. Alle militairen die in aanmerking kunnen komen voor een bevordering bij keuze of een bijzon-

dere benoeming (korporaal en marechaussee I, sergeant/wachtmeester der eerste klasse, sergeant-majoor/opperwachtmeester, adjudant, kapitein, luitenant-kolonel en kolonel, zolang ten aanzien van hen niet (individueel) is beschikt dat zij tot categorie 3 behoren).

3. De militairen die niet meer voor bevordering en/of een bijzondere benoeming in aanmerking kunnen komen maar nog wel in andersoortige functies kunnen worden geplaatst.

4. De militairen ten aanzien van wie is vastgesteld dat de beoordelingslijst niet meer aan DPKL wordt gezonden.

Over de categorieën 1, 2 en 3 wordt een beoordelingslijst opgemaakt en ingezonden op de ook nu gebruikelijke tijdstippen (vaste kalendermaand per rang, en bij verbreking van de bevelsverhouding). Per categorie is aangegeven wat wel en wat niet hoeft te worden ingevuld. Alleen bij categorie 2 is er sprake van een volledige lijst.

Categorie 4 krijgt wel periodiek een functioneringsgesprek, maar de beoordelingslijst wordt na dat gesprek aan beoordeelde gegeven en niet ingezonden.

Bezwaar en beroep

In de bestaande systemen kan een beoordeelde in beroep komen tegen zijn beoordeling wanneer hij een zg. „kennisgeving” heeft ontvangen. Dit systeem wordt verlaten. De beoordeelde wordt niet meer gewaarschuwd, maar kan zelf beslissen of hij in de beoordeling aanleiding vindt bezwaren in te dienen of beroep in te stellen. Behalve de functiebeoordeling staan ook de evt. toekomstverwachtingen open voor bezwaar en beroep. Deze procedure kan al beginnen over het oordeel van de eerste beoordelaar bij de tweede beoordelaar. De beoordeelde krijgt daarvoor veertien dagen de tijd en zolang moet de tweede beoordelaar ook met de behandeling van de beoordeling wachten, tenzij een bezwaarschrift hem eerder heeft bereikt.

Al dan niet na bezwaar stelt de tweede beoordelaar daarna de beoordeling vast. Tegen de aldus vastgestelde beoordeling kan binnen dertig dagen beroep worden ingesteld bij de minister die daarover niet beslist dan na het inwinnen van het advies van een commissie zoals die ook nu bestaat. Tegen de beschikking van de minister kan vervol-

gens de gebruikelijke rechtsgang bij de Ambtenarenrechter in twee instanties worden gevolgd.

Toekomstverwachting

Ook in de bestaande systemen is tot op zekere hoogte sprake van het geven van een toekomstverwachting door eerste en tweede beoordelaar. De daarbij gevraagde informatie was echter niet meer toereikend voor hetgeen in het kader van het management development nodig is. Daarom is in het nieuwe systeem, naast enkele bijzondere gezichtspunten, een aantal vragen geformuleerd die, afhankelijk van de beoordelingscategorie, door eerste en/of tweede beoordelaar moeten worden beantwoord en dan voldoende informatie kunnen opleveren voor het plaatsings- en bevorderingsbeleid.

De relatie tussen de in art. 45 van de Wet Bevordering en Ontslag Beroepsofficieren en in art. 21 van het AMAR genoemde minimum-bevorderings-eisen, en de in de beoordelingslijst genoemde gezichtspunten: „gedrag”, „plichtsbetrachting” en „dienstijver”, alsmede „gezagsuitoefening” ligt voor de hand. In de genoemde bevorderingsregels is immers gesteld dat de militair op die punten GOED moet zijn (beoordeeld), wil hij, indien dat aan de orde is, kunnen worden bevorderd. In de beoordelingslijst zal voor deze punten GOED genoeg zijn een score van ten minste „BC”. Dat wil echter nog niet zeggen dat bij een goede score voor deze drie gezichtspunten aan alle eisen voor bevordering is voldaan. De genoemde regels spreken ook nog over de „bekwaamheid en geschiktheid” voor de hogere rang en — voor zover er sprake kan zijn van een keuzebevordering — van hogere eisen die hun uitwerking vinden in het Voorschrift Bevordering Beroepspersoneel 1982 (onderofficieren) en het Bevorderingsmemorandum (officieren).

De vraag of aan die (aanvullende) eisen is voldaan wordt door DPKL beantwoord aan de hand van alle overige beoordelingsgegevens en andere ambtsberichten, die beschikbaar zijn op het tijdstip dat de militair voor bevordering in beschouwing wordt genomen.

Introductie in de KL

Om het nieuwe systeem bekend en „gebruiksge-reed” te maken voor de Koninklijke landmacht is

een termijn van ca. zes maanden na afprocedering in het overleg noodzakelijk geacht. In dat halve jaar zijn, in de maanden november en december 1985, zg. „kerninstructeurs” via een tweedaags introductieprogramma op de hoogte gesteld van alle aspecten van het nieuwe beoordelingsvoorschrift. Deze kerninstructeurs (G1/S1-functionarissen op brigade- en vergelijkbaar niveau of in gelijksoortige situatie) dragen binnen hun ressorts de kennis verder uit. Voorts zijn stafjuristen van de militair juridische dienst, docenten van initiële en vervolgoopleidingen alsmede vertegenwoordigers van belangenverenigingen bij de introductiebijeenkomsten ingewijd in de problematiek.

Op 1 april 1986 moet dit proces van „inbouw van deskundigheid” zijn afgerond en kan het systeem in werking treden. Daarna zal op initiële, vervolgen en carrièreopleidingen systematisch kennisoverdracht over het beoordelingssysteem moeten plaatsvinden om het beoordelen in de KL tot een aangelegenheid te maken die deskundig en serieus door iedere beoordelaar kan worden uitgeoefend. Daarbij kan nog worden opgemerkt dat, vóórdat de tekst van het voorschrift in de zg. „grijze bundels” (VGVK 100) is opgenomen, het voorlopig

aan iedere beoordelaar zal worden verstrekt. Hij zal ook de benodigde afschriften, verzendenvoloppen en een gedetailleerde invulinstructie ontvangen. Deze compleetheit op het gebied van dienstverlening aan de beoordelaars heeft geen ander doel dan ervoor te zorgen dat de deskundigheid en de kwaliteit van het beoordelen in de KL op een goed niveau kunnen worden gebracht en gehouden. Het is er belangrijk genoeg voor.

Slotopmerking

De effectiviteit van het nieuwe beoordelingssysteem staat en valt met de mate waarin beoordeelaars bereid zullen blijken te zijn ten opzichte van de beoordeelde militair en ten opzichte van de organisatie eerlijk te rapporteren over de kwaliteiten van beoordeelde.

De beoordelingstaak wordt er door de volstreekte openheid en de beroepsmogelijkheden beslist niet gemakkelijker op, maar wij geloven erin dat de beoordelaars anno 1986 en daarna hun verantwoordelijkheid niet uit de weg zullen gaan. Wij zullen zien welke betekenis het inleidende motto zal blijken te hebben. . .

A. Rens en K. C. Schouwstra

resp. luitenant-kolonel en majoor der huzaren

Verkenningseenheden, een andere visie

Waarom hebben wij verkenningseenheden en welke taken moeten zij opgedragen krijgen? Deze vragen worden nogal eens gesteld als het gaat over de inzet van deze eenheden bij het verdedigend gevecht. Er is immers een tendens waarneembaar daarbij verkenningseenheden vooral te belasten met beveiligingsopdrachten. Moeten er dan ten behoeve van het verdedigend gevecht geen verkenningen worden uitgevoerd?

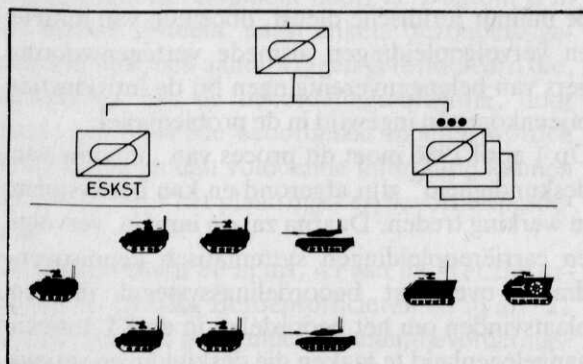
Ook worden wel eens geluiden gehoord bv. het verkenningsebataljon onder bevel van een brigade te stellen, zodat die brigade dan met vier manoeuvre-eenheden kan optreden. Vanwege het tank-tirailleurlement is men dan geneigd een verkenningsebataljon als manoeuvre-eenheid te gebruiken. Zijn wij daarmee op de juiste weg?

In dit artikel willen wij aangeven wat naar onze persoonlijke mening het bestaansrecht van verkenningseenheden is en welke taken zij moeten verrichten. Tevens willen wij met het oog op de toekomst ingaan op de benodigde middelen en de organisatie. Het artikel beoogt geen uitgewerkte stafstudie te zijn maar wil in eerste instantie richting geven aan het denken over de taakstelling van verkenningseenheden.

Oorsprong organisatie en taakstelling

Binnen de verkenningseenheden, zoals wij die nu kennen, trekt vooral het verkenningsebataljon de aandacht. De huidige organisatie van dat bataljon is een erfenis van de Amerikanen, wier verkennend optreden in de Tweede Wereldoorlog model stond voor de organisatie van de medio jaren '50 opgerichte Nederlandse verkenningsebataljons.

Hoewel het moderne bataljon (afb. 1 en 2) volledig is gemechaniseerd en zijn uitrusting aanzienlijk is verbeterd, heeft het nog steeds de vorm die paste bij het offensieve Amerikaanse optreden. Ten behoeve van dit optreden moest het verken-

Afb. 1 Het verkenningsebataljon; een verkenningsebataljon heeft onder meer drie van deze eskadrons

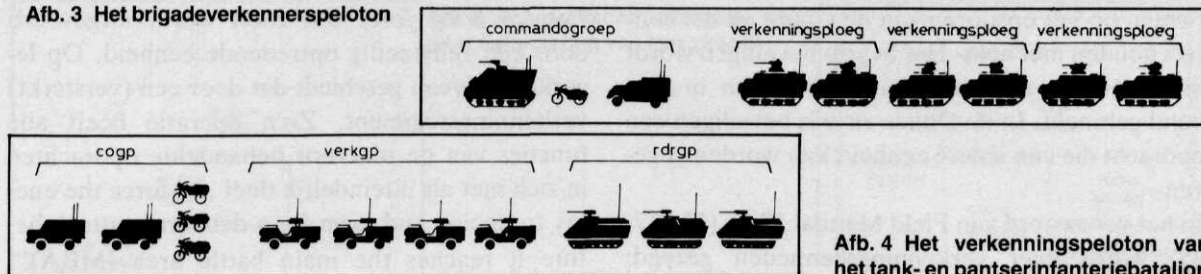
1 eerste verkennerspeloton, 2 tweede verkennerspeloton, 3 tankpeloton, 4 tirailleurpeloton, 5 mortierpeloton

Afb. 2 Het verkenningsebataljon kan de pelotons anders samenstellen door de POSO-organisatie toe te passen (POSO: pelotons organieke samenstelling opheffen)

ningsbataljon opsporingscapaciteit en gevechtskracht hebben. De opdracht luidde informatie te verschaffen over vijand en terrein, of de flank te beveiligen van een in het vijandelijke gebied binnengedrongen grote eenheid. De gevechtskracht was voor verkenningsoopdrachten nodig om lichte weerstanden op te ruimen alsmede om de voorwaartse beweging te handhaven, en voor beveiligingsopdrachten om tijd en ruimte te verschaffen. Dit laatste geschiedde veelal door het uitvoeren van gevechtsacties van vertragende aard.

De bovenstaande filosofie gold ook voor de organisatie en taakstelling van het verkenningseka-

Afb. 3 Het brigadeverkennerpeloton

Afb. 4 Het verkenningpeloton van het tank- en pantserinfanteriebataljon

dron van de brigade. In het kader van het onlangs gerealiseerde tankvervangingsproject zijn deze verkenningsskadrons opgeheven en zijn twee extra verkenningbataljons opgericht. In de organisatie van de brigade werd tegelijkertijd het verkennerpeloton opgenomen (afb. 3). Dit peloton is bestemd voor verkennings- en beveiligings-taken. In dit verband ligt het accent van het beveiligen op waarschuwen.

Bij de tank- en pantserinfanteriebataljons troffen wij oorspronkelijk een verkenninggroep aan. Pas bij de invoering van de radarapparatuur werd de organisatie zoals in afb. 4 geschetst. Deze eenheid is bestemd voor het verrichten van verkenningen en voor de (nabij)beveiliging van het bataljon (waarschuwingfunctie).

Ter completering noemen wij nog de verkenning- en waarnemingscompagnie van het legerkorps. Deze eenheid blijft in dit artikel echter buiten beschouwing.

Bestaansrecht, taakstelling

De gevechtshandleiding (VS 2-1386) zegt in punt 31 over verkenningseenheden: „(. . .) zij kunnen verkennende of beveiligende taken uitvoeren ten behoeve van de troepeneenheid, waarbij zij zijn ingedeeld”. Met andere woorden, het bestaansrecht en de taakstelling moet worden gezocht in het verkennen en beveiligen. Het is noodzakelijk deze twee begrippen inhoud te geven.

Verkenning wordt in het Militair woordenboek Koninklijke landmacht (VS 2-7200) omschreven als „Verrichtingen welke ten doel hebben gegevens te verzamelen over vijand, eigen troepen, terrein, weer en/of hulpbronnen”.

Beveiligen wordt in hetzelfde voorschrift beschreven als: „Het treffen van maatregelen — zowel van actieve als van passieve aard — dan wel het dreigen met of voorwenden van actieve maatregelen

ten ter bescherming van een eenheid, object of gebied met het doel:

- de commandant tijd en ruimte te verschaffen, nodig voor het voorbereiden en uitvoeren van zijn plannen, c.q. zijn tegenmaatregelen (geldt speciaal voor de gevechtszone);
- de eenheid of het object te vrijwaren voor vijandelijke verkenning, vijandelijk vuur, verrassende aanvallen op de grond en vanuit de lucht, voor aanvallen met nbc-bewapening of -strijdmiddelen en voor subversieve activiteiten.”

In de vigerende wapenvoorschriften worden m.b.t. de taakstelling van verkenningseenheden ook bewakingsopdrachten genoemd. *Bewaken* wordt in eerdergenoemd voorschrift beschreven als „het systematisch en onafgebroken toezicht houden op en waarnemen van een gebied, object(en), personeel of materieel met alle geëigende en beschikbare middelen, teneinde gegevens te verkrijgen, te waarschuwen of te alarmeren; waar mogelijk omvat bewaken tevens het met beperkte middelen bestrijden van vijandelijke en/of subversieve activiteiten en calamiteiten.” In het algemeen wordt bewaken als een lichte vorm van beveiligen gezien.

De bovenstaande beschrijvingen zijn algemeen gesteld en geven weinig inhoud aan de taakstelling van verkenningseenheden. Het in Duitsland in maart '84 uitgegeven voorschrift „Vorläufige Einsatzgrundsätze der Truppengattungen des Heeres” (ANW FE 706/108), stelt met betrekking tot de taakstelling van verkenningseenheden in punt 901: „Die Panzeraufklärungstruppe setzt der Truppenführer in der Aufklärung ein, um den Feind *aufzuspüren* und Fühlung mit ihm zu halten. Die Truppenteile der Panzeraufklärungstruppe erfüllen ihre Aufklärungsaufgabe im Verantwortungsbereich ihrer Grossverbände überwiegend durch *Spähauflklärung* oder, falls nötig, durch *Kampf*” (cursivering van schrs). Met andere woorden, verkenningseenheden hebben zich te

richten op het opsporen van de vijand en het contact houden met hem. Het begrip beveiligen wordt niet specifiek met verkenningseenheden in verband gebracht. In de Duitse visie is beveiligen een opdracht die aan iedere eenheid kan worden gegeven.

In het voorwoord van Field Manual 17-95 (FM 17-95) wordt over verkenningseenheden gezegd: „Cavalry is a combat maneuver force of combined arms mounted in ground and/or aerial vehicles. It is uniquely organized, equipped, and trained to find the enemy in order to prevent the friendly main body from being engaged under adverse circumstances and to provide, within its capability, security for the main body”. Verkenningseenheden worden in de Amerikaanse visie op twee wijzen ingezet:

— to find the enemy and develop the situation with the least force possible;

— to provide reaction time and maneuver space with a force tailored to leave the largest possible residual of combat power in the main body available for use at the time and place of decision.

Deze wijzen van inzet zijn gebaseerd op één van de grondbeginselen van het gevecht, namelijk het economische gebruik van middelen. De Amerikanen zeggen dan ook: „Cavalry is an economy force”. Verkennen is bij hen niet alleen opsporen maar „to find the enemy and to fight him”. Zij kennen drie beveiligingsopdrachten: screening operations, guard operations en covering force operations.

Het doel van een *screening operation* is tijdig waarschuwen en vijandelijke verkenningsactiviteiten tegengaan, door de vijand op te sporen, contact met hem te houden, vijandelijke verkenningseenheden buiten gevecht te stellen en hem voortdurend „impede and harass with long range fires”.

Het doel van een *guard operation* is waarschuwen en tijd en ruimte verschaffen. Dit geschiedt door de vijand op te sporen, contact met hem te houden en gevechtsacties van aanvallende en verdedigende aard uit te voeren, waarbij het de bedoeling is dat de vijandelijke vooreenheden tot ontplooiing worden gedwongen en de hoofdassen van de vijandelijke naderingen bekend worden. De actie staat veelal onder een zeker tijdsdruk. Er moet een tevoren vastgestelde tijdswinst worden gehaald.

Een *covering force operation* wordt uitgevoerd door een zelfstandig optredende eenheid. Op legerkorpsniveau geschiedt dat door een (versterkt) verkenningsregiment. Zo'n operatie heeft alle functies van de hiervoor behandelde opdrachten in zich met als uiteindelijk doel „to force the enemy to deploy and form for a deliberate attack before it reaches the main battle area (MBA)”. Tijdslijmieten worden doorgaans niet gesteld. Een *covering force operation* wordt ook bij een offensief uitgevoerd en geschiedt dan als vakverkenning. De genoemde taken geven een oplopende graad van beveiliging aan.

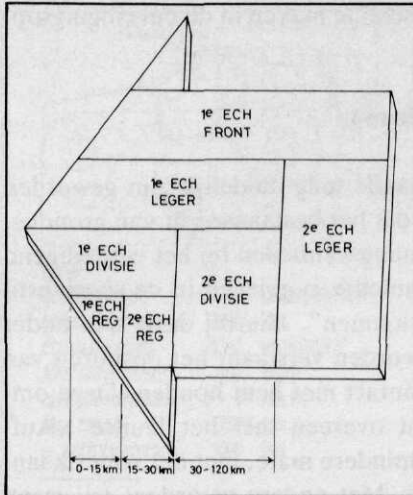
Samenvattend kunnen wij vaststellen dat „Aufklären” en „screening operation” een min of meer gelijke inhoud hebben en dat het bestaansrecht van verkenningseenheden enerzijds is gebaseerd op toepassing van het „economy force”-principe en anderzijds op de noodzaak tot het uitvoeren van de specialistische taak, die het verkennen is. Kenmerkend voor die taak is vooral het zelfstandig optreden in een breed en diep gebied.

Steeds weer blijkt dat verkennen en beveiligen begrippen zijn die zich niet laten scheiden: door te verkennen voorziet men in een zekere mate van beveiliging en om te beveiligen moet men verkennen. Het verschil tussen beide wordt vooral bepaald door de actie zelf. De verkenning richt zich op de vijand en de beveiliging richt zich op de te beveiligen eenheid en daarmee is meteen de reden gegeven, waarom het onmogelijk is beide opdrachten door dezelfde eenheid gelijktijdig te laten uitvoeren. Om de beveiliging inhoud te geven zullen veelal gevechtsacties van vertragende aard moeten worden uitgevoerd. Generaal Guderian zei het zo: „Man muss sich entscheiden, ob die Panzeraufklärungsverbände in erster Linie aufklären oder kämpfen sollen. Für beide Lösungen gibt es Gründe, aber man verlange nicht beides von einem Verband. Das führt zwangsläufig zur Schizophrenie”.

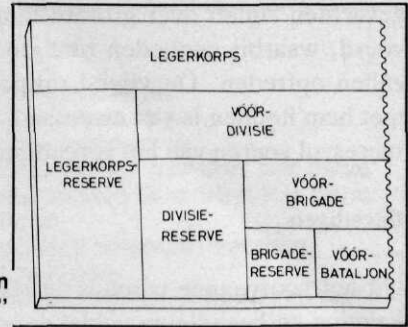
Gevechtsinlichtingen, verkennen

„Inlichtingen worden verkregen door het verzamelen, evalueren, analyseren, integreren en interpreteren van alle beschikbare gegevens over één of meer aspecten van vreemde landen of operatiegebieden, voor zover deze van onmiddellijke of mogelijke betekenis zijn bij een militair optreden”

Afb. 5 Schematische weergave van de echelonnering van een „front”

Afb. 6 Schematische weergave van een legerkorps tegenover een „front”

(VS 2-7200). Het begrip gevechtsinlichtingen wordt in dit voorschrift beschreven als „de kennis van vijand, weer en terrein, die een commandant nodig heeft bij het maken van plannen voor en het leiden van operaties/gevechten/gevechtsacties”. Met andere woorden: gevechtsinlichtingen zijn op alle niveaus nodig voor planning en uitvoering. Er is dus voortdurend behoefte aan gevechtsinlichtingen. Zij kunnen worden verkregen door het uitvoeren van verkenningen en door waarneming. Het verschil tussen verkennen en waarnemen wordt tot op heden vooral bepaald door de activiteit die eraan ten grondslag ligt. Waarnemen is op zichzelf een passieve bezigheid, doch verkennen gaat gepaard met actie. In het laatste geval wordt de vijand opgezocht.

In *Truppenpraxis* van mei/juni 1985 wordt de Chinese veldheer Soen Tsoe geciteerd als het gaat over de noodzaak van het „kennen” van de vijand: „Kennst du die Gegner und kennst du dich, so magst du hundert Schlachten schlagen, ohne dass eine Gefahr besteht; kennst du dich, aber nicht den Gegner, so sind deine Aussichten auf Gewinn oder Verlust gleich; kennst du weder dich noch ihn, so wirst du in jeder Schlacht geschlagen werden”. Het kennen van de tegenstander beperkt zich niet tot het op de hoogte zijn van zijn wijze van optreden en doctrinaire beginselen, maar uit zich vooral in de wens te weten hoe die in werkelijkheid gestalte krijgen.

Voor het te voeren verdedigend gevecht wil dat zeggen dat wij willen weten waar en met welke middelen de vijand optreedt en welke eenheden in de diepte invloed op het gevecht kunnen uitoefenen. Met name die laatste eenheden moeten wor-

den opgespoord en in het oog worden gehouden, en hun activiteiten moeten waar mogelijk worden belemmerd. Richt men zich namelijk alleen op de vijandelijke eenheden in de voorste lijn, dan is men kortzichtig en dreigt het gevaar dat men wordt verrast. Omdat de inzet van de eigen reserves wordt bepaald door onder meer de activiteiten van de vijandelijke eenheden in de diepte is juiste en tijdige informatie hieromtrent van essentieel belang.

Door afb. 5 en 6 te integreren is af te lezen wie in principe vecht tegen wie en in welke richting de kernvragen van de inlichtingenfunctionarissen op de diverse niveaus zullen gaan. Afb. 5 geeft tevens aan hoe de diepte van het gebied correspondeert met het niveau waarop voor dat gebied belangstelling bestaat. De invloed die vijandelijke eenheden in de diepte op het gevecht kunnen uitoefenen is onder meer afhankelijk van de afstand waarop zij zich van hun vooreenheden bevinden. Zo zullen het legerkorps en de divisie niet steeds „real time” behoeven te worden geïnformeerd over de tweede-echelonsdivisies. Indien deze eenheden met tussenpozen van ca. 4 uur worden opgespoord, geeft dit voorshands voldoende informatie.

Anders is het met de tweede-echelonsbataljons en -regimenten. Deze eenheden bevinden zich aanvankelijk 15 à 30 km achter de voorste eenheden en moeten niet alleen worden opgespoord, maar ook voortdurend in het oog worden gehouden. Verdedigen is meer dan een vak toewijzen aan eenheden die dan moeten trachten de vijand de toegang tot het vak te ontzeggen. De verdediging begint niet met de gevechten rond de voorste rand van het weerstandsgebied en eindigt evenmin als de vijand erin is geslaagd het vak binnen te komen, resp. tot stilstand is gebracht. Er is sinds de invoering van de manoeuvrevormen positie- en gebiedsverdediging meer ruimte voor een beweeglijk optreden, ook op bataljonsniveau. De

gevechten zullen over grotere diepte worden gevoerd, waarbij eenheden niet steeds op één lijn zullen optreden. De vijand opsporen en contact met hem houden is van essentieel belang voor het succesvol voeren van het verdedigend gevecht.

Beveiligen

Uit het voorgaande is reeds de relatie tussen verkenning en beveiliging gebleken: door uitvoering van verkenningsactiviteiten voorziet men tevens in een zekere mate van beveiliging. Wil men de beveiliging meer inhoud geven door tevens op te dragen tijd en ruimte te verschaffen dan dient adequate gevechtskracht beschikbaar te zijn. In dat geval bestaat beveiligen uit twee aspecten, nl. opsporen en contact houden, en tijd en ruimte verschaffen door inzet van gevechtskracht.

Het opsporen en contact houden met de vijand is een taak die zeer speciaal aan verkenningseenheden moet worden toebedeeld. Andere eenheden hiervoor inzetten is geen economisch gebruik van middelen. Opsporen en contact houden zijn eveneens elementen van de bewakingsopdracht. Verkenningseenheden kunnen met de beschikbare wapens optreden tegen met name subversieve activiteiten en calamiteiten en zijn daardoor zeer goed in staat bewakingsopdrachten uit te voeren. Dit optreden is bv. zeer goed mogelijk in achtergebieden.

Het verschaffen van tijd en ruimte geschiedt door het voeren van de vertraging. Daartoe worden onder meer gevechtsacties van verdedigende en aanvallende aard uitgevoerd. Hiervoor is gevechtskracht nodig. Met deze taak moeten naar onze mening tank- en pantserinfanterie-eenheden worden belast. Dit geldt zowel voor de beveiliging in front, op de flank als voor de beveiliging van achtergebieden. In de Duitse HDV 100/1 van 1959 staat met betrekking tot verkenningseenheden de opmerking: „Müssen sie Aufklärung durch Kampf erzwingen, sind sie (Panzeraufklärer) zu verstärken”. Dit kan ook van toepassing zijn op het beveiligen: om tijd en ruimte te verschaffen moet de verkenningseenheid worden versterkt. Aangezien beveiligen een complex begrip is zal een commandant moeten aangeven welke graad van beveiliging hij wenst. Dit kan onder meer tot uiting worden gebracht in het toebedelen van extra middelen. Bij de Amerikanen geschiedt een en

ander door verschil te maken in de beveiligingsopdrachten.

Taakstelling (nieuw)

Uit het voorgaande mag duidelijk zijn geworden dat wij vinden dat het bestaansrecht van grondgebonden verkenningseenheden bij het verdedigend gevecht voornamelijk is gelegen in de specialistische taak „verkennen”. Hierbij dient dan onder verkennen te worden verstaan: het opsporen van de vijand en contact met hem houden. Deze omschrijving komt overeen met het Duitse „Aufklären” en, in mindere mate, met het Amerikaanse „screening”. Met andere woorden: wij staan het scheiden van de taakstelling verkennen en beveiligen voor. Verkenningseenheden moeten primair verkenningsopdrachten uitvoeren en zijn overigens zeer geschikt om bewakingsopdrachten uit te voeren. Indien een beveiligingsopdracht moet worden uitgevoerd, ergo vijand moet worden opgespoord en tijd en ruimte moeten worden verschaft, dient de verkenningseenheid te worden versterkt. De mate van versterking is afhankelijk van de mate van beveiliging die wordt gewenst.

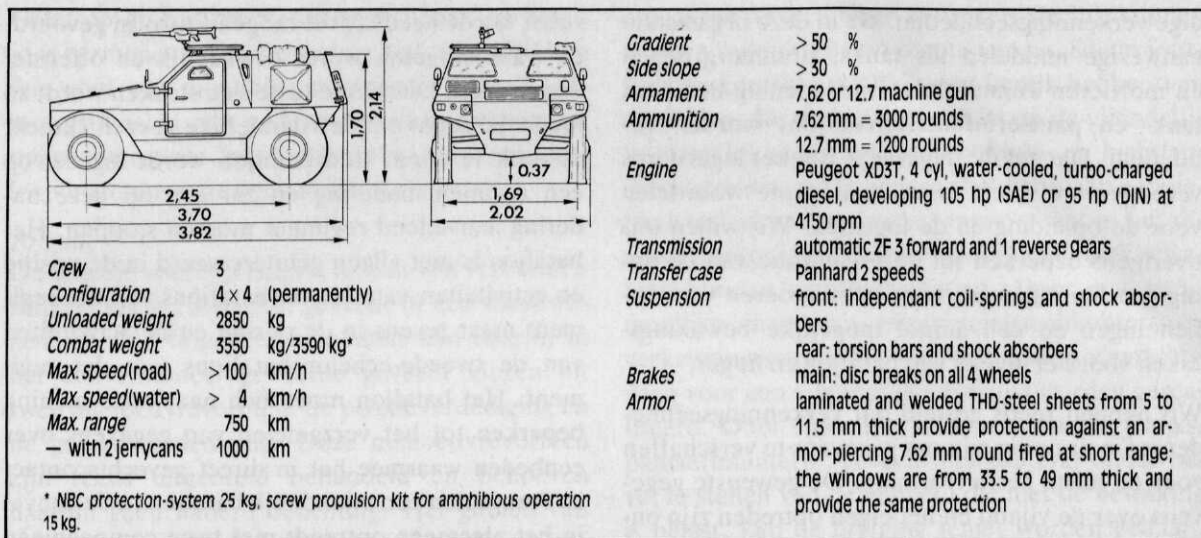
Middelen voor het verkrijgen van inlichtingen

Het is niet onze bedoeling alle (toekomstige) middelen te behandelen. Wij beperken ons tot een aantal groepen.

De huidige technologie maakt het mogelijk gegevens over de vijand te verkrijgen door inzet van unmanned vehicle systems (UVS), bv. drones, en remotely piloted vehicles (RPV). Ook kunnen diverse sensors worden ingezet. In het laatste geval is beweging van de vijand veelal voorwaarde om gegevens te verkrijgen.

De drone is een waarnemingsmiddel voor grote afstand (ca. 250 km) en niet bestuurbaar. De vliegroute moet tevoren in het systeem worden ingevoerd. Diverse soorten opsporingsmiddelen kunnen worden meegevoerd. Tijdens de vlucht worden de gegevens aan boord opgeslagen en komen eerst bij terugkeer ter beschikking. Dit maakt het middel slechts geschikt om te worden gebruikt op het niveau van legerkorps en divisie.

Een RPV is een onbemand bestuurbaar vliegtuigje dat eveneens van diverse waarnemingsmiddelen kan worden voorzien en tot een diepte van 30

Afb. 7 Een nieuw verkenningsvoertuig, de Ultrav-M11, van Panhard & Levassor

km in vijandelijk gebied kan worden ingezet. Ondanks alle mogelijkheden zal de RPV niet voortdurend de gewenste gegevens kunnen verstrekken. Er zijn onder meer beperkingen in het gebruik vanwege een zekere afhankelijkheid van het weer. De Israëli's hebben in Libanon met succes RPV's ingezet en op deze wijze belangrijke gevechtsinlichtingen verkregen. De RPV is een middel dat zeer goed tot zijn recht komt als het wordt ingezet in samenwerking met grondgebonden verkenningseenheden.

Grondgebonden verkenningseenheden kunnen in het algemeen tot een diepte van 30 km en, als de toestand dat vereist, tot 80 km worden ingezet. Gegevens over de vijand kunnen dan bv. worden verkregen door infiltratie en door „stay behind”. Om dit mogelijk te maken moeten (toekomstige) verkenningsvoertuigen o.m. aan de volgende eisen voldoen:

- laag profiel (gemakkelijk te verbergen);
- snel; groot acceleratievermogen;
- kunnen optreden onder omstandigheden van verminderd zicht;
- geruisloos;
- goede terreinvaardigheid;
- rondom bescherming geven tegen geweervuur (7.62 mm) dat van nabij wordt afgegeven en tegen 152 mm artilleriegranaten die op 10 m afstand exploderen;
- voorzien van bescherming tegen nbc, o.m. om nbc-verkenningen te kunnen uitvoeren;
- amfibisch;

- gemakkelijk in- en uitstappen;
- ruimte voor drie man met specifieke verkenningssuitrusting;
- verbindingsmiddel alsmede voorraden voor enkele dagen;
- grote actieradius (> 500 km) om langdurig autonoom te kunnen optreden;
- bewapening uitsluitend gericht op zelfverdediging tegen personeel en gepantserde voertuigen;
- voorzien van geavanceerde waarnemings- en verbindingsmiddelen;
- rondom goed zicht;
- weinig onderhoudsintensief.

Een voertuig dat globaal aan deze eisen voldoet is weergegeven in afb. 7. Het is ontworpen aan de hand van relatief zware eisen van het Franse leger. Van 1988 af zullen er 2000 in de verkenningssuitvoering en 1000 in een antitankuitvoering bij de Franse strijdkrachten instromen.

Hoewel rupsvoertuigen zeker niet moeten worden uitgesloten is ons op dit moment in deze categorie geen voertuig bekend dat bij benadering aan de hiervoor gestelde eisen voldoet.

Waarnemingshelikopters zijn bij uitstek geschikt om, in samenwerking met verkenningsvoertuigen, patrouillevluchten boven eigen gebied te verrichten, bv. in het kader van een bewakingsopdracht.

Behoeftte aan middelen

De door ons voorgestelde taakstelling heeft zonder meer gevolgen voor de organisatie van de hui-

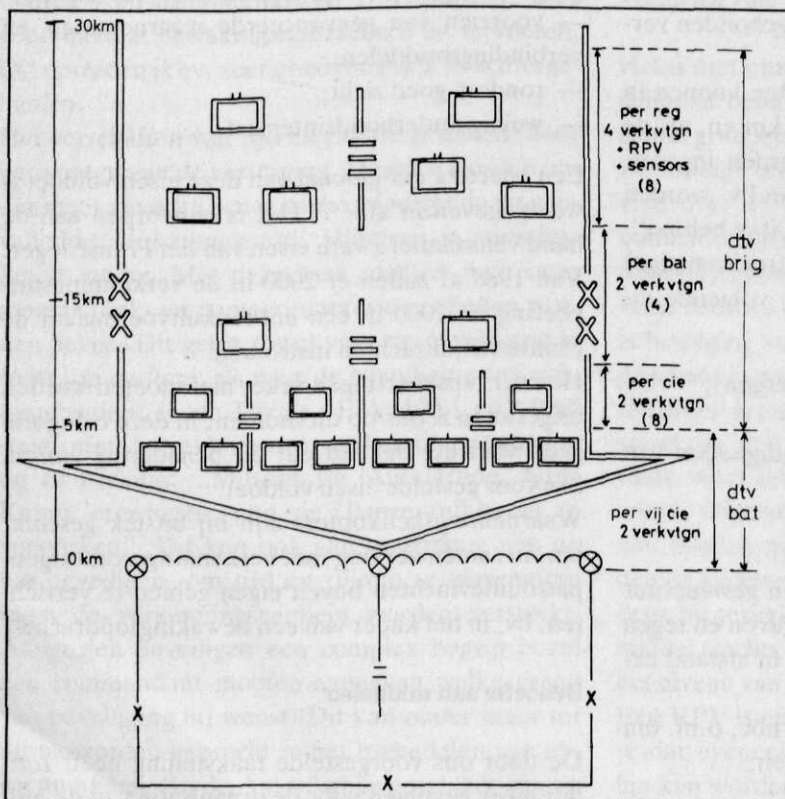
dige verkenningseenheden. De in deze organisatie aanwezige middelen als tanks, tirailleurgroepen en mortieren kunnen naar onze mening beter tot tank- en pantserinfanteriebataljons worden gebundeld. Dat zal de slagkracht van het legerkorps verhogen en geeft bovendien grote voordelen voor de opleiding en de logistiek. Wij willen ons overigens beperken tot de organisatie van de nodig geachte middelen voor het uitvoeren van verkenningen en een aantal mogelijke bewakingstaken voor het niveau van bataljon en hoger.

Wij hebben reeds gesteld dat verkenningseenheden primair nodig zijn om gegevens te verschaffen voor de juiste besluitvorming. De gewenste gegevens over de vijand en het eigen optreden zijn onder meer van invloed op de aard, het aantal en de organisatie van de verkenningmiddelen. Het voert te ver dat allemaal in dit artikel te behandelen. Wij zullen ons per niveau beperken tot een aantal aspecten.

Bataljon

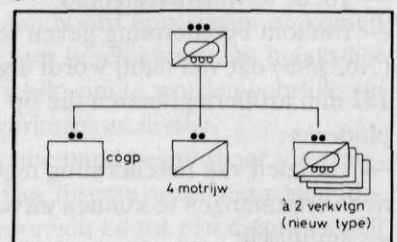
Het optreden van een bataljon als voorbataljon in de verdediging kenmerkt zich onder meer door het optreden in stroken. Er wordt verdedigd in een vak dat ca. 5 km breed en ca. 6 km diep is. Het ge-

vecht wordt steeds zover mogelijk voorin gevoerd, en waar mogelijk wordt beweeglijk en offensief opgetreden. De ruimte tussen de stroken wordt zo mogelijk benut om de vijandelijke gevechtskracht afbreuk te doen. Een bataljon wordt ingezet op een regimentsnadering en zal een op deze nadering aanvallend regiment moeten stoppen. Het bataljon is niet alleen geïnteresseerd in de positie en activiteiten van de voorbataljons van dat regiment maar tevens in de positie en de activiteiten van de tweede-echelonsbataljons van dat regiment. Het bataljon moet zich naar onze mening beperken tot het verzamelen van gegevens over eenheden waarmee het in direct gevechtscontact is. Aangezien een vijandelijk bataljon in de aanval in het algemeen optreedt met twee compagnieën vóór, houdt het voorgaande in dat een voorbataljon in de verdediging zich moet richten op de vijandelijke voorcompagnieën. Gegevens over de vijandelijke eenheden in de diepte moeten door de brigade worden verstrekt. Om e.e.a. te realiseren heeft het bataljon behoefte aan middelen waarmee (tijdig) contact met de vijandelijke voorcompagnieën kan worden gemaakt en onderhouden. Hiervoor zijn twee verkenningvoertuigen per vijandelijke vóórcompagnie nodig (afb. 8).

Afb. 8 Schema van de benodigde verkenningmiddelen per vijandelijke vóórdivisie

Afb. 9 Mogelijke organisatie van het verkenningpeloton van het tank- en pantserinfanteriebataljon

Gelet op de tijd-ruimtefactoren dienen de bataljons permanent over deze capaciteit te beschikken (zie voor een mogelijke organisatie afb. 9). De motorrijwielen zijn onder meer in de organisatie opgenomen voor begidsingstaken, voor patrouilleopdrachten en ordonnansdiensten.

Brigade

De brigade voert als laagste niveau van verbonden wapens het verdedigend gevecht in een toegewezen vak. De brigadecommandant kan daarbij in het conventioneel gevoerde gevecht kiezen uit twee manoeuvrevormen: de positieverdediging en de gebiedsverdediging. Deze manoeuvrevormen zijn reeds uitgebreid behandeld en behoeven daarom geen nadere belichting. Het gebied van belangstelling van de brigade heeft een diepte van ca. 30 km. De brigade is, gelet op het optreden van de vijand, geïnteresseerd in de posities en activiteiten van de manoeuvre-eenheden (regimenten) van de vijandelijke vóórdivisie. Deze informatie moet onder alle (zicht)omstandigheden kunnen worden verstrekt. Door behalve RPV's en sensors verkenningsvoertuigen in te zetten zal aan deze eis kunnen worden voldaan. Om de manoeuvre-eenheden van een vijandelijk vóórregiment op te sporen en in het oog te houden zijn tenminste zes verkenningsvoertuigen nodig. Voor het opsporen van een tweede-echelonsregiment en het onderhouden van contact zijn behalve RPV's en sensors ten minste vier verkenningsvoertuigen nodig. Als wij uitgaan van het optreden van een vijandelijke divisie met twee regimenten vóór heeft dit tot gevolg dat ten minste 20 verkenningsvoertuigen en een aantal RPV's en sensors nodig zijn om de manoeuvre-eenheden van een vijandelijke vóórdivisie op te sporen en voortdurend onder waarneming te houden (afb. 8). Aangezien niet iedere brigade van huis uit over deze verkenningscapaciteit hoeft te beschikken is het economischer deze middelen samen te brengen op een hoger niveau. De verkenningscapaciteit kan dan naar behoefte worden verdeeld.

Divisie

Het gebied van belangstelling van de divisie heeft een diepte van ca. 100 km. De divisie is geïnteresseerd in onder meer de tweede-echelonsdivisies van de vijand. De noodzakelijke gevechtinlichtingen zullen voor het grootste deel moeten worden verkregen door inzet van onder meer drones,

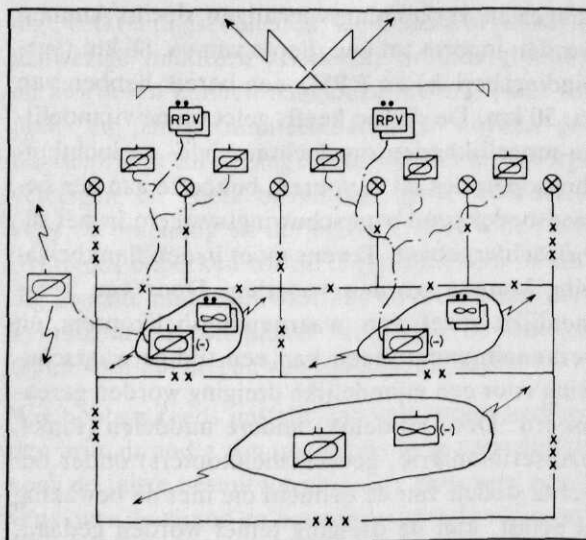
aangezien verkenningsvoertuigen slechts kunnen worden ingezet tot een diepte van ca. 80 km (verbindingsbereik) en RPV's een bereik hebben van ca. 30 km. De divisie heeft, gelet op de vijandelijke mogelijkheden om luchtmobiele- en luchtlandingsoperaties uit te voeren, behoefte aan een gebiedsbedekkend waarschuwingssysteem in het divisieachtergebied. Tevens moet in een flankbewaking kunnen worden voorzien. Door een gezamenlijke inzet van waarnemingshelikopters en verkenningsvoertuigen kan een tijdige waarschuwing voor een vijandelijke dreiging worden gerealiseerd. Door (tijdelijk) andere middelen (tanks, pantserinfanterie, gevechtshelikopters) onder bevel te stellen van de eenheid die met de bewaking is belast, kan de dreiging teniet worden gedaan, resp. kunnen tijd en ruimte worden verschaft. Ten behoeve van de bewaking van het achtergebied van een vóórdivisie zijn, onder meer gelet op de grootte van het te bewaken gebied, ca. 20 verkenningsvoertuigen en ca. 4 waarnemingshelikopters nodig. Voor een flankbewaking zijn eveneens 20 verkenningsvoertuigen noodzakelijk. Aangezien alleen de vóórdivisies deze middelen behoeven is het vanwege economisch gebruik van middelen, alsmede uit opleidings- en logistieke overwegingen wenselijk, deze op legerkorpsniveau samen te brengen en naar behoefte onder bevel te stellen.

Legerkorps

Verkenningsvoertuigen en RPV's zijn niet geschikt om in de inlichtingenbehoefte van het legerkorps te voorzien. Het legerkorps zal zijn gevechtinlichtingen op andere wijzen moeten verkrijgen. Wel heeft het legerkorps behoefte aan een gebiedsbedekkend waarschuwingssysteem in het legerkorpsachtergebied. Waarnemingshelikopters en verkenningsvoertuigen kunnen hierin voorzien. Hiervoor zijn dan ca. 8 helikopters en ca. 80 verkenningsvoertuigen nodig. Deze middelen voeren een bewakingstaak uit en moeten derhalve kunnen optreden tegen subversieve activiteiten en calamiteiten. Indien een onderkende dreiging teniet moet worden gedaan dient adequate gevechtskracht te worden ingezet.

Organisatie

Als wij nu 20 verkenningsvoertuigen in een eskadron onderbrengen (behoefte van een voorbriga-

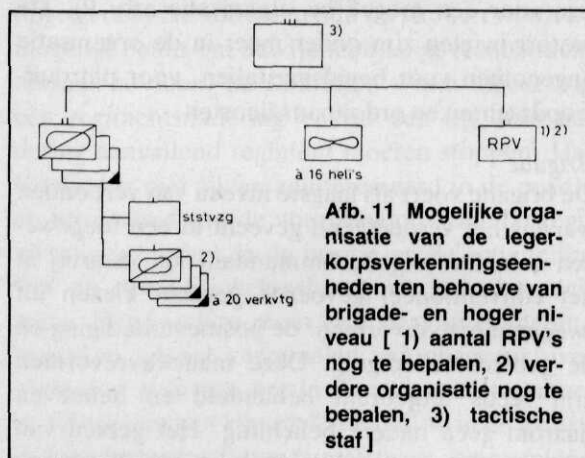
◀ Afb. 10 Mogelijke groepering van de verkenningsmiddelen bij het optreden met vijf brigades vóór

de voor de gevechtsinlichtingen) dan moeten 10 tot 12 verkenningsekskadrons worden geformeerd (afhankelijk van het aantal voorbrigades). Deze eskadrons kunnen op hun beurt worden ondergebracht in 3 bataljons à 4 eskadrons of 4 bataljons met ieder 3 eskadrons. Het aantal bataljonsstaven zal onder meer afhankelijk zijn van het gewicht dat men aan de flankbewaking toekent. Een organisatie van 3 bataljons met 4 eskadrons lijkt ons toereikend (afb. 10 en 11). In de organisatie van de eskadrons behoeven naar onze mening nauwelijks logistieke elementen te zijn opgenomen. De waarnemingshelikopters en RPV-detachementen kunnen naar behoefte onder bevel worden gesteld van de bataljons die met een gevechtsinlichtingentaak worden belast. De in afb. 11 aangegeven tactische staf coördineert het optreden van de bataljons en kan overigens worden belast met het commando over het legerkorpsachtergebied.

Slotopmerkingen

Om het verdedigend gevecht met succes te kunnen voeren, is kennis van het vijandelijk optreden van essentieel belang. Deze informatie is voortdurend nodig. Met andere woorden: er moet informatie worden verkregen vóór het gevecht en tijdens het gevecht (voor voorbereiding, planning en bijsturing). De informatie moet worden verkregen vóór en in het weerstandsgebied. De flanken en de achtergebieden moeten worden bewaakt. Dit vereist middelen als drones, sensors, RPV's, helikopters en verkenningvoertuigen.

Op het niveau van bataljon dient e.e.a. te geschie-

Afb. 11 Mogelijke organisatie van de legerkorpsverkenningseenheden ten behoeve van brigade- en hoger niveau [1) aantal RPV's nog te bepalen, 2) verdere organisatie nog te bepalen, 3) tactische staf]

den door inzet van verkenningvoertuigen: voor het niveau van brigade en divisie moeten (waar nodig), verkenningvoertuigen, RPV's en sensors worden ingezet voor het verkrijgen van gevechtsinlichtingen, en verkenningvoertuigen en helikopters voor de bewakingstaak in het achtergebied en op de flanken.

Het legerkorps moet zijn inlichtingen verkrijgen door inzet van drones en andere, overigens niet behandelde, middelen en heeft verkenningvoertuigen en waarnemingshelikopters nodig voor de bewaking van het achtergebied. Verkenningseenheden moeten verkennings- en bewakingstaken krijgen opgedragen. Een bundeling van daarvoor benodigde middelen op legerkorpsniveau maakt niet alleen een economisch gebruik van middelen mogelijk, maar is ook uit opleidings- en logistiek oogpunt aan te bevelen. De voorgestelde reorganisatie verhoogt onze inziens de slagkracht van het legerkorps en kan bv. worden gerealiseerd als er nieuwe verkenningvoertuigen worden aangeschaft. Opgemerkt zij dat realisatie mogelijk is binnen gestelde financiële voorwaarden en geen personele uitbreiding vergt. Overigens worden in Amerika de tanks uit de verkenningseenheden vervangen door gevechtshelikopters; in de organisatie van het verkenningbataljon van de divisie worden 12 verkenningshelikopters en 8 gevechtshelikopters opgenomen.

Het is een economisch gebruik van middelen als verkenningseenheden met de opsporingsrol en bewakingstaken en tank- of pantserinfanterie-eenheden met het bestrijden van een onderkende

dreiging of het winnen van tijd en ruimte worden belast.

Het op het niveau van het legerkorps formeren van een aantal gespecialiseerde verkenningseenheden die worden belast met het verzamelen van gegevens over de vijand (en het terrein) en het bewaken van achtergebieden en flanken is geen luxe, maar een noodzaak, waarvan het belang bij oefeningen in vreedstijd nauwelijks wordt erva-

ren. Het formeren van eenheden die overal (beperkt) voor kunnen worden ingezet, lijkt economisch, maar zal dit naar onze mening in werkelijkheid niet zijn (versnippering van gevechtskracht).

Gouverner, c'est prévoir. Dat geldt met name voor de taakstelling en de organisatie van verkenningseenheden.

MAAK U NIET BEZORGD

dat u na dienstverlating de

MILITAIRE SPECTATOR

niet meer zult ontvangen:

als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap vindt u hem maandelijks in uw bus!

Bovendien driemaandelijks Mars in Cathedra. Voor f 30,- per jaar!

(Buitenland f 40,-)

Snel een briefkaart aan de secretaris

DENIJSSTRAAT 135, 2251 HJ DEN HAAG

en uw bezorgdheid is over!

The heights of courage

door A. Kahalani, 198 blz., geïll. Uitg.: Greenwood Press, Londen, 1984. Prijs: £ 31,50.

Dit boek vertelt het verhaal van 77 Israëliësch Tankbataljon dat tijdens de Jom-Kippoeroorlog van 6-12 oktober 1973 op heldhaftige wijze in de Golanhoogte strijd heeft geleverd tegen een overmacht aan Syrische tanks.

Na de Jom-Kippoeroorlog hebben vele historici en militairen die oorlog bestudeerd en lessen eruit getrokken. Een zeer goed boek is „The war of atonement” van de hand van de huidige president van Israël Chaim Herzog. Daarin worden de gevechtshandelingen van en tegen zowel de Egyptenaren als de Syriërs beschreven en wordt een heel goed beeld gegeven van de problemen en de spanningen van en tussen Israëliësch commandanten. „The heights of courage” spitst zich echter uitsluitend toe op de gevechten van 77 Israëliësch Tankbataljon in de Golan, hoofdzakelijk een tankoorlog; de ondertitel luidt niet voor niets „A tank leader's war on the Golan”. Het is het verhaal van de toenmalige bataljonscommandant, Ikol Kahalani, die door zijn persoonlijke inzet het bataljon tot buitengewone resultaten leidde, en in belangrijke mate ertoe heeft bijgedragen dat de strijd uiteindelijk in het voordeel van de Israëliësch troepen werd beslist. Kahalani is voor zijn buitengewone dapperheid onderscheiden met de hoogste en zeer zelden toegekende onderscheiding „medal of valor”.

In chronologische volgorde be-

schrijft de auteur de activiteiten van zijn bataljon onmiddellijk voorafgaande aan het uitbreken van de oorlog, de gevechten op de Golanhoogte en zijn doorstoten op Syrisch grondgebied richting Damascus. Alhoewel de Israëliësch inlichtingenorganen tijdig op een mogelijk offensief van o.m. de Syriërs attendeerden vond mobilisatie van Israëliësch troepen door weifelende politieke besluitvorming te laat plaats. Onder meer het parate tankbataljon van Kahalani moest daardoor de eerste en zwaarste klappen van de Syriërs opvangen; kleine parate eenheden tegenover een overmachtige vijand. Onopgesmukt en zeer boeiend verhaalt schr. over de problemen waarvoor hij werd gesteld: de onzekerheden over de vijand maar ook met de eigen troepen, de noodzaak — en de daaraan verbonden problemen — tijdens het gevecht te herbevoorraden en af te tanken, de behoefte die commandanten gevoelden ver in de voorste gelederen hun eenheid aan te voeren en de consequentie daarvan dat vele commandanten sneuvelden, de

problemen die moesten worden overwonnen op het gebied van verbindingen, vooral indien vreemde, bij elkaar geraapte eenheden onder bevel werden gesteld, en de noodzaak tot het voeren van het gevecht van verbonden wapens. Interessant is te lezen hoe op de laagste niveaus, soms met enkele tanks, tegenstoten of vuuraanvallen werden uitgevoerd. Ook wordt ingegaan op de emoties van de individuele soldaat, zijn onzekerheden en zijn dapperheid; het menselijke gedrag onder extreme oorlogsomstandigheden.

„The heights of courage”, vlak na de Jom-Kippoeroorlog in het Hebreeuws uitgegeven onder de titel „OZ 77”, en in 1980 vertaald in het Engels, is het enige boek geschreven door een hooggeplaatst officier die persoonlijk aan die oorlog heeft deelgenomen. Het is een belangrijke bron voor het bestuderen van militair leiderschap, gevechtssituaties en militaire geschiedenis. Een zeer goed, maar helaas erg duur, boek dat zeker in militaire bibliotheken aanwezig behoort te zijn.

P. L. HOEVERS, bgen inf

De Vliegende Hollanders

door T. Postma, m.m.v. T. Wesselink, 160 blz., rijk geïll. Uitg.: De Bataafsche Leeuw, Amsterdam, 1984. Prijs: f 29,-.

De auteur schreef tal van luchtvaartartikelen en boeken, is hoofdredacteur van het maandblad „Luchtvaartwereld” en tevens een bekend illustrator. „De Vliegende Hollanders” moet — zoals schr. in zijn inleiding vermeldt — worden gezien als de opvolger van het in 1975 verschenen „Vermetele vliegende Hollanders”. Het boek, dat met veler medewerking tot stand is gekomen, is op de eerste plaats een fotovlucht door de geschiedenis van de Nederlandse burger- en militaire luchtvaart vanaf de eerste vlucht in 1909 tot heden. Daarbij wordt ook de burgerluchtvaart in Indië genoemd. De lezer treft in het boek geen uitgebreide teksten aan; alleen wor-

den elementen van de Nederlandse luchtvaart aangestipt (charters, overheid, sleepers, zakenluchtvaart, luchtreclame) bij de vele foto's en enkele fraaie reproducties van gouaches van de auteur. Bij het bekijken van het beeldmateriaal wordt aan de hand van de foto's en bijchriften duidelijk hoe belangrijk de militaire luchtvaart in Nederland is geweest voor de ontwikkeling van de totale Nederlandse luchtvaart. Aardig om te zien is de gereproduceerde wervingsadvertentie van de KLM van eind jaren '40: die betreft de bijzondere KLM-vooropleiding tot verkeersvlieger, en geeft als vereisten o.a.: leeftijd 16 jaar, overgangsbewijs 3e naar 4e klas hbs c.q. diploma mulo B of daarmee gelijkgesteld onderwijs, uitstekende gezondheid en goede ogen. Er wordt een interne cursus van een jaar in het KLM-internaat geboden (totale kosten f 800, waarop aanzienlijke reductie niet is uitgesloten), en verder wordt een regelmatig en deskundig toezicht op lichamelijke ge-

zondheid en geestelijke vorming in prettige sfeer in het vooruitzicht gesteld.

Het is jammer dat het boek na het aspect regionale luchthavens wat abrupt eindigt, al realiseer ik mij dat het moeilijk is de in de vorm van een

fotovorslag gegeven geschiedenis van een goede slottekst te voorzien. Een boek dat ook door de jeugd met veel plezier zal worden doorgekeken en in de meest letterlijke zin een uitstekend beeld oproept van de geschiedenis van de Nederlandse luchtvaart. N. HAMELEERS, kol Klu

Zwijgt het recht als de wapens spreken?

door mr. F. Kalshoven, 146 blz. Uitg.: Staatsuitgeverij, Den Haag, 1985. Prijs: f 19,50.

Als deel 9 in de voor de lezers van dit blad bepaald niet onbekende „Clingendaelreeks” verscheen onlangs de 2e druk van deze door schr. zelf als „boekje” aangeduide publicatie. Wellicht een begrijpelijke aanduiding wanneer uitsluitend wordt gelet op formaat en aantal bladzijden, maar bepaald te bescheiden wanneer de kwaliteit van de inhoud in beschouwing wordt genomen.

Uit het voorwoord bij de 1e druk (1974, De Bezige Bij, Amsterdam) wordt duidelijk op grond van welke overwegingen destijds aan prof. Kalshoven — toen lector in het volkenrecht aan de Rijksuniversiteit te Leiden en thans bijzonder hoogleraar in het internationale recht, in het bijzonder voor zover toepasselijk in een gewapend conflict, aan dezelfde universiteit — de uitnodiging werd gedaan deze uitgave tot stand te willen brengen. De bedoeling was de publieke discussie over het zg. humanitaire oorlogsrecht in brede kring op gang te brengen. Zowel het moderamen van de Generale Synode der Nederlands Hervormde Kerk als het toenmalige Nederlands Instituut voor Vredesvraagstukken zagen destijds „een voor iedereen leesbare beschrijving van het bestaande oorlogsrecht en een uiteenzetting over de noodzakelijke uitbreiding van dit recht en over de ontwikkeling van nieuwe humanitaire regels” als een bijdrage aan de bovenbedoelde publieke discussie. Nu is het vrijwel onmogelijk in Ne-

derland een publieke discussie op gang te brengen over onderwerpen als het humanitaire oorlogsrecht en de ontwikkeling daarvan. Het te pas, maar meer nog te onpas, schermen met (delen van) verdragsteksten die door sommigen bruikbaar worden geacht in de strijd tegen de nuclearisering van de bewapening, kan nauwelijks als bijdrage aan een discussie worden aangemerkt. Maar voor de verbreiding van kennis van de hoofdzaken van het humanitair oorlogsrecht, en van het denken en spreken daarover binnen de gelederen van de krijgsmacht, voorzag de uitgave in een duidelijk gevoelde behoefte. Overziet men immers de literatuur op dit terrein (en ook deze 2e druk bevat een voortreffelijk ingedeelde en zeer uitgebreide literaturopgave), dan is de verhandeling van Kalshoven uniek. De toch redelijk specialistische materie is veelal terug te vinden in omvangrijke handboeken die voor de op dit terrein geïnteresseerde jurist interessant en eigenlijk onmisbaar zijn. Voor degene die wellicht ooit te velde, onder de omstandigheden waarvoor de regels van het humanitaire recht zijn bedoeld te gelden, met de toepasselijkheid ervan wordt geconfronteerd, zullen die boeken echter gesloten blijven.

Verbreiding van kennis van het humanitaire oorlogsrecht binnen de krijgsmacht (overigens een verplichting voor de staten die zich daartoe verdragsrechtelijk hebben verbonden) blijft in toenemende mate een moeilijke zaak. In toenemende mate, enerzijds omdat de opleidingstijd in relatie tot de functies waarvoor moet worden opgeleid, onder steeds grotere druk komt te staan, anderzijds omdat de recente ontwikkelingen op dit gebied blijk geven van een soms moeilijk te doorgronden complexiteit.

Het zijn met name die recente ontwikkelingen die schr. ertoe hebben gebracht een 2e druk het licht te doen zien.

Als deelnemer aan de conferenties over het oorlogsrecht — die inmiddels hebben geleid tot de vaststelling van de Aanvullende Protocolen I (over het internationaal gewapend conflict) en II (over het niet-internationaal gewapend conflict), en van het Verdrag inzake het verbod of de beperking van het gebruik van bepaalde conventionele wapens die kunnen worden geacht buitensporig leed te veroorzaken of een niet-onderscheidende werking te hebben” (het zg. Wapenverdrag van 1980) — heeft hij die ontwikkeling van zeer nabij meegemaakt. Die nauwe betrokkenheid en de achtergrondkennis blijken op vele plaatsen in het boek, met name bij de onderwerpen waar schr. blijk geeft van zijn twijfels of de ter conferentie gekozen formuleringen of bedachte oplossingen wel in de harde praktijk enige kans op effect zullen kunnen hebben, dan wel waar hij duidelijkheid verschaft op vragen waarvan de beantwoording niet rechtstreeks uit de verdragsteksten is te halen. Om met een voorbeeld van dit laatste te volstaan: het vrijwel unanieme standpunt van de Diplomatieke Conferentie die zich met de vaststelling van de beide Protocolen heeft beziggehouden, dat zij niet was geroepen de problemen verbonden aan het bezit en het eventuele gebruik van kernwapens tot een oplossing te brengen, komt erop neer dat *nieuwe* regels en beginselen niet met het oog op de kernwapenproblematiek zijn geschreven. Een voorbeeld van een dergelijke nieuwe regel is art. 35, lid 3 van Protocol I, inhoudende een verbod methoden of middelen van oorlogvoering te gebruiken, bestemd om omvangrijke, langdurige en ernstige schade aan het natuurlijk milieu toe te brengen, of die dergelijke schade, naar kan worden verwacht, zullen toebrengen. Anders dan in de 1e druk is in deze druk gekozen voor een indeling waarbij de inhoud van de beide Aanvullende Protocolen van 1977 en het Wapenverdrag van 1980 cen-

traal staan. Daarvoor is inderdaad alle aanleiding, zeker nu de Protocolen op dit moment ter bekrachtiging aan het Parlement zijn voorgelegd. Aan dit centrale deel gaat een hoofdstuk vooraf, dat hoofdzakelijk is gewijd aan de hoofdzaken van het zg. recht van Den Haag (in hoofdzaak het Landoorlogreglement), en van dat van Genève (de bekende vier conventies van 1949, waaronder het Krijgsgevangenenverdrag). Het boek is, zoals dat heet, prettig leesbaar en als gevolg van de andere indeling, ook inhoudelijk ten opzichte van de 1e druk ingrijpend gewijzigd. Voor degene die zich snel en goed wenst te oriënteren op het gebied van het bestaande verdragen- en gewoonterecht, waar dit betrekking heeft op het humanitaire oorlogsrecht, wordt het van harte aanbevolen.

Tenslotte nog dit. Het siert de auteur (oud-officier van de Koninklijke marine) dat hij zich zeer wel realiseert dat vaak nogal wat sceptisch wordt gedacht over de in sommige ogen wat idealistische voorstellingen omtrent hetgeen op het gevechtveld mogelijk is ter bewaring van de humaniteit. „Militaire noodzaak” (zoals Kalshoven het ergens uitdrukt: de claim dat bepaalde dingen in oorlogstijd mogen gebeuren

omdat zij moeten gebeuren) is nu eenmaal een begrip dat op velerlei wijze kan worden ingevuld. Uit de gehele betoogtrant van de schrijver blijkt zijn vermogen tot relativisering, zonder dat hij daarbij echter zijn vertrouwen in de mogelijkheden, die dit onderdeel van het volkenrecht biedt, verliest. Om in dit verband te besluiten met een passage aan het einde van het boek: (. . .)

dat het aannemen van verdragsteksten nog heel iets anders is dan de verwezenlijking ervan in de praktijk. Die verwezenlijking zal telkenmale opnieuw moeten worden bevochten, ten einde te voorkomen dat gewapende conflicten ontaarden in de blinde, zinloze dood en vernietiging van de totale oorlog. Deze strijd om de menselijkheid wordt niet iedere keer gewonnen. Maar elk, zelfs gedeeltelijk succes betekent dat een gevangene niet is gemarteld of afgemaakt, een handgranaat niet blindelings in de menigte is geworpen, een dorp niet is platgebombardeerd; dat, in één woord, de mens niet onnodig heeft geleden onder de gesel die oorlog heet.

Samenvattend: voor weinig geld een hoeveelheid compacte informatie, waarvan kennisneming van harte wordt aanbevolen.

mr. W. VANDEN BERG, kol mjd

Understanding nuclear weapons

door K. Tsipis, 348 blz. Uitg.: Gower Publishing Comp. Ltd, Aldershot, 1985. Prijs: £ 6,95.

Hoe lang zou het duren voordat president Reagans Strategic Defense Initiative geheel operationeel is? Volgens Kosta Tsipis zou het 6000 jaar duren om met tien „space shuttles”, die driemaal per jaar een vlucht maken, president Reagans „droom” te realiseren. Waarvan akte.

Dr. Kosta Tsipis, als „co-director of the programme in Science and technology for international security” verbonden aan het Massachusetts

Institute of Technology en lid van de raad van advies voor het *Bulletin of the atomic scientists*, beoogt met zijn boek nucleaire wapens voor een breed publiek bespreekbaar te maken. Hij beschrijft hiertoe de ontwikkeling van kernwapens en welke effecten het enkele nucleaire wapen heeft. Hoewel ik de wetenschappelijke waarde beslist niet wil aanvechten, vraag ik mij af of Tsipis met zijn natuurkundige formules wel een breed publiek bereikt. Wanneer de auteur de effecten van een nucleaire oorlog beschrijft, word ik echter achterdochtig. Eerst stelt hij dat het niet ertoe doet welk scenario men neemt. Vervolgens gaat hij uit van een scenario waarbij binnen enkele uren zo'n 3000 (!) kernwapens (blz. 77) de VS treffen: 2250 wapens van 0,5 Mt op militaire

doelen, 436 wapens van 1 Mt op industriële doelen en 264 wapens van 100 kt op geselecteerde industriële doelen. Volgens Tsipis zijn de gevolgen catastrofaal. . . Het behoeft geen betoog dat bij het uitbreken van een Armageddon de gevolgen verschrikkelijk zullen zijn. Miljoenen slachtoffers, verstoring van het ecologische evenwicht en klimatologische veranderingen vormen slechts een greep uit die gevolgen. Tsipis is opeens veel minder wetenschappelijk en stapelt het ene vermoeden op het andere. Zo helder als zijn betoog over plutonium is, zo vaag is dat over aantallen slachtoffers, het uitsterven van planten en dieren en de mogelijkheid van een nucleaire winter als gevolg van een „general nuclear war”. Geruststellend is dat schr. als goed Amerikaan zijn

analyse beperkt tot de VS. Beslist lezenswaard zijn Tsipis' beschrijvingen van wapensystemen. De oorspronkelijke helderheid is weer terug en op duidelijke wijze beschrijft hij hoe o.m. ballistische raketten, kruisvluchtwapens en antiraketsystemen functioneren. Zijn beschrijving en analyse van futuristische geleide stralingswapens getuigen van een zekere scepsis. De enige hoop vestigt schr. op lasers en dan nog alleen indien sprake is van een technologische doorbraak. Als natuurkundige houdt Tsipis zich in ieder geval bij zijn leest. In het boek laat hij de ethische en politieke aspecten van kernwapens buiten beschouwing, hetgeen op zich al verfrissend is. Zijn boek is zeer informatief en, hoewel niet altijd zonder waardeoordeel, objectief in de benadering. Degenen die meer over kernwapens willen weten, hebben met dit boek een waardevol naslagwerk.

R. GROOT, maj gn

AANWIJZINGEN VOOR MEDEWERKERS

Ten einde bij de verwerking van kopij door redactie, produktieafdeling en zetterij onjuistheden en tijdverlies te vermijden en de eindcorrectie zo nodig — bij tijdgebrek — door anderen dan de auteur te laten verrichten, is het gewenst, dat aangeboden kopij zoveel mogelijk een uniform uitvoeringskarakter heeft en geen ruimte laat voor onjuiste interpretatie. Daartoe dient de kopij aan enkele normen te voldoen.

Om dit te bereiken zijn hieronder enkele aanwijzingen samengevat om auteurs te informeren omtrent de meest doelmatige uitvoering van kopij, ter wille van de overzichtelijkheid in beknopte vorm.

Met betrekking tot illustraties wordt in het algemeen opgemerkt dat functionele illustraties de waarde en aantrekkelijkheid van artikelen — en dus van het tijdschrift — verhogen.

1. MANUSCRIPT

1.1. Tekst

- a. Boven de titel (men houde deze kort): naam auteur met evt. academische titel; daaronder rang of functie.
- b. Kopij typen met anderhalve of dubbele regelafstand.
- c. Marge ca. 5 cm.
- d. Pagina's bovenaan doorlopend nummeren.
- e. Bij latere tussenvoeging van pagina's: nummer van voorgaande pagina, gevolgd door letter (a, b . . .).
- f. Spelling: voorkeursspelling (Van Dale / Woordenlijst Spellingcommissie).
- g. Opnieuw typen van een pagina aanbevolen in geval van veel doorhalingen/wijzigingen/correcties.

1.2. Tabellen

- a. Niet in tekst opnemen, doch op aparte pagina('s) aan het slot toevoegen.
- b. Doorlopend nummeren en nummer boven tabel plaatsen (TABEL 1, TABEL 2, enz.).
- c. Daaronder evt. titel(s) van tabel(len).
- d. In de tekst verwijzingen naar desbetreffende tabel(len) opnemen (nummer).
- e. Tabel-indelingen uitsluitend met horizontale lijnen.
- f. Tabellen dienen niets anders te bevatten dan letters/woorden en/of cijfers.

1.3. Literatuuropgaven

- a. Samen te vatten aan het slot, onder kopje Literatuur.
- b. Literatuuropgaven nummeren in volgorde van vermelding in artikel.
- c. Verwijzingen in de tekst d.m.v. desbetreffende nummer tussen rechte haken: [ ], achter naam schrijver of citaat.
- d. Vermelding tijdschriftartikelen in literatuurlijst als volgt: Auteur — Tijdschrift jaargang(jaar)(nummer)blz. Voorbeeld: 3. F. J. van Doorn — Mil. Spect. 140(1971)(4)170.
- e. Vermelding van boeken: Auteur — Volledige titel. Uitgever, plaats (jaar)blz. (Vermelding blz. facultatief.) Voorbeeld: 7. A. Etzioni — De moderne organisatie. Spectrum, Utrecht (1970)36.
- f. Vermelding brochures: Auteur — Titel brochure. Uitgever of firma, plaats (jaar)blz. (Paginacijfer facultatief.) Voorbeeld: P. van Duyn — Toepassingen van infrarood. N.V. Fictief, Den Dam (1971)4.
- g. In literatuuropgaven is vermelding van titelatuur e.d. bij auteursnamen niet gebruikelijk.

h. Afkorting tijdschrifttitels volgens richtlijnen NEN 782.

i. Indien in een artikel niet expliciet naar de literatuur wordt verwezen, kan nummering van de opgaven achterwege blijven.

1.4. Voetnoten

- a. Deze beïnvloeden de leesbaarheid van een artikel ongunstig en dienen zoveel mogelijk te worden vermeden.
- b. Indien gebruik van enkele voetnoten onvermijdelijk is, dan per artikel doornummeren (dus niet per pagina) in met 1 beginnende reeks.
- c. Voetnootcijfers in de tekst, bij voorkeur ná desbetreffende zin, een halve regel hoger typen, zónder haken: 1.
- d. De voetnoten zélf, ook met voorin het cijfer een halve regel hoger, kunnen aan het slot, na evt. literatuurlijst, worden getypt (bij opmaak komen ze zoveel mogelijk onder de kolom(men), waarin de verwijzing staat).

2. ILLUSTRATIES

2.1. Foto's

- a. Foto's zwart-wit, glanzend: formaat liefst 9 × 12 of 13 × 18 cm (geen kleurenfoto's of diapositieven).
- b. Op de achterzijde vermelden: Mil. Sp./naam auteur/nummer waarmee in tekst naar de afbeelding wordt verwezen.

2.2. Tekeningen

- a. Geheel in Oostindische inkt, op calqueer- of wit tekenpapier; papierformaat max. ca. 25 × 35 cm. Inschriften niet typen (zie ook pt 2.3.).
- b. Letters/cijfers m.b.v. sjablonen zo groot tekenen, dat bij verkleining van tekening tot kolombreedte (ca. 7,5 cm) letter/cijferhoogte ten minste 1 mm is (in uitzonderingsgevallen kunnen grote tekeningen worden gereproduceerd over 1½ of 2 kolom = ca. 10 of 15 cm; max.-hoogte ca. 22 cm).
- c. In plaats van getekende sjabloonletters kunnen ook plak/afwrijfletters worden toegepast, waarvoor dezelfde maatnormen gelden.
- d. Wanneer het zwart-witcontrast optimaal is, zijn scherpe lichtdrukken op wit papier ook bruikbaar.
- e. Calqueerpapier alleen éénzijdig gebruiken.
- f. Millimeterpapier maakt reproductie onscherp, tenzij de liniëring lichtblauw is; bij reproductie vervalt deze liniëring echter.
- g. Buiten het te reproduceren vlak, boven of onder tekening vermelden: Mil. Sp. / naam auteur / nummer waarmee in tekst naar afbeelding wordt verwezen (zie ook pt 2.3.). ▶

h. Tekeningen vóór inzending goed controleren: in een eenmaal vervaardigde opname is correctie vrijwel onmogelijk.

2.3. Onderschriften/legenda's bij afbeeldingen

- a. Nummering van foto's en tekeningen doorlopend en dóór elkaar.
- b. Verwijzingen in de tekst met: afb. 1 t/m afb. . . .
- c. Onderschriften bij afbeeldingen zijn essentieel; men volsta dus niet met een nummering.
- d. Onderschriften, getypt, aan het slot van artikel opnemen (ná evt. literatuurlijst en voetnoten), in volgorde van, en mét nummering. Zij behoeven niet op de achterzijde van foto's vermeld, noch op tekeningen getekend. Dit geldt ook voor evt. legenda's bij tekeningen, die (getypt) onder desbetreffende onderschriften kunnen worden opgenomen.
- e. Bevat een legenda tekens/symbolen die niet kunnen worden gezet, dan dient de gehele legenda in de tekening opgenomen (getekend).

2.4. Algemeen

Foto's en tekeningen nimmer in tekst opnemen, doch altijd los bijvoegen.

3. DRUKPROEF

- a. Als regel ontvangt de auteur een drukproef ter correctie, alsmede genummerde afdrucken van evt. illustraties ter kennisneming.
- b. Hiervan kan worden afgeweken op verzoek van auteur of bij ontbreken van voldoende tijd voor deze procedure.
- c. Voor het corrigeren zoveel mogelijk gebruik te maken van officiële correctietekens volgens NEN 632.

4. MENINGEN VAN ANDEREN

4.1. Aantal exemplaren

Bijdragen voor de rubriek „Meningen van anderen” dienen in tweevoud te worden ingezonden.

4.2. Tijdstip inzending

Indien een reactie op een artikel uiterlijk 1 week na verschijnen van dat artikel in het bezit van de redactie is, kan ze in principe, samen met een evt. wederwoord, op de kortst mogelijke termijn worden gepubliceerd.

5. RUBRIEK VAKPERS

5.1. Titel

Deze dient een zo woordelijk mogelijke vertaling te zijn van de titel van het gerefereerde artikel.

5.2. Bronvermelding

Aan het slot van het uittreksel een bronvermelding opnemen, bevattende: Auteur — titel oorspronkelijk artikel. Naam tijdschrift jaargang(jaar)(nummer)blz. (zie ook pt. 1.3.d.).

6. BOEKBESPREKINGEN

6.1. Titelbeschrijving

Medewerkers, die van de redactie een boek ter recensie ontvangen, gelieven de bespreking te doen voorafgaan door een volledige titelbeschrijving, bevattende: Titel, auteur, aantal blz., aantal afb.*, aantal tabellen*. Uitgever, plaats, jaar. (Importeur v. Ned.*). Prijs. (*: voor zover van toepassing). Voorbeeld:

Die Streitkräfte der siebziger Jahre

door dr. F. Wiener, 192 blz., 159 afb., 12 tab. Uitg.: J. F. Lehmanns Verlag, München, 1971. Prijs: DM 20,-.

6.2. Honorering

In tegenstelling tot artikelen en andere bijdragen worden besprekingen niet gehonoreerd; recensent mag het besproken boek behouden.

7. BEWIJSNUMMERS

Iedere auteur ontvangt automatisch en zonder kosten 5 bewijsexemplaren van het nummer waarin zijn artikel is opgenomen.

Meer exemplaren à f 2,75 per nummer te bestellen door storting/overschrijving op bankgiro 51 43 38 997 t.n.v. Militaire Spectator, Spui 47, 2511 BL Den Haag, bij Algemene Bank Nederland N.V., Tournooiveld 5, Den Haag (giro 71 12), onder vermelding van het gewenste.

8. HONORARIUM

Het auteurshonorarium voor artikelen bedraagt f 40,- per gedrukte pagina, incl. bijgeleverde, reproduceerbare illustraties, met een minimum van f 100,-. Voor de rubrieken Uit de vakpers en Meningen van anderen bedraagt het honorarium f 25,- per pagina.

9. NAAM, ADRES, GIRO/BANK AUTEUR

De auteur gelieve op de eerste pagina van zijn manuscript links bovenaan te vermelden: naam, adres en giro- of bankrekeningnummer.

10. KOPIJ-INZENDING, OVERLEG

Kopij te zenden aan: Redactie Militaire Spectator, p/a HKS, Frederikkazerne/geb. 106, v.d. Burchlaan 31, 2597 PC Den Haag (tel. (070) 73 15 05).

Door auteurs, voor of tijdens het schrijven, gewenst overleg m.b.t. onderwerp, inhoud, mogelijkheid van plaatsing, gewenste omvang e.d. kan via evengenoemd adres plaatsvinden.

Overleg m.b.t. reproduceerbaarheid van illustraties, alsmede over drukproeven/correcties: opmaakredactie/productieafdeling, Spui 47, kamer G 609, 2511 BL Den Haag (tel. (070) 72 13 68, de heer L. W. Krumbholz).